

MILENOS MATULEVIČIENĖS

II magistrantūros kurso

**BEDARBYSTĖS IR NEDARBO LYGIO
TERITORINĖ SKLAIDA
NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE**

Vilnius, 2006

VILNIAUS UNIVERSITETAS
GEOGRAFIJOS IR KRAŠTOTVARKOS KATEDRA

Įvertinimas

BEDARBYSTĖS IR NEDARBO LYGIO TERITORINĖ
SKLAIDA NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

Magistro darbas

Geografijos ir kraštovarkos spec.
II mag. kurso studentė
M. Matulevičienė

Darbo vadovas
Doc. I. Bražukienė

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	4
1. TYRIMŲ APŽVALGA	6
2. DARBO METODOLOGIJA	10
2.1. BENDROJI METODOLOGIJA.....	10
2.2. TYRIMO METODAI.....	12
3. TYRIMŲ REZULTATAI.....	15
3.1. NEDARBAS IR BEDARBYSTĖ	15
3.1.1. Bedarbio sąvoka.....	15
3.1.2. Nedarbo priežastys pasaulyje.....	17
3.1.3. Nedarbo priežastys Lietuvoje	19
3.1.4. Paslėptasis nedarbas ir neoficialusis užimtumas.....	21
3.2. BEDARBYSTĖS IR NEDARBO LYGIO TERITORINĖ SKLAIDA	23
3.2.1. BENDROS ŠALIES NEDARBO LYGIO IR BEDARBYSTĖS TENDENCIJOS.....	23
3.2.1.1. Bedarbių skaičiaus dinamika ir tendencijos.....	23
3.3.1.2. Nedarbo lygio dinamika ir tendencijos	27
3.3.1.3. Bedarbiai pagal amžiaus grupes ir lytį, pasiskirstymas mieste ir kaime.....	30
3.3.1.4. Bedarbių išsilavinimas 1998 – 2005 metais.....	32
3.3.1.5. Bedarbiai pagal nedarbo trukmę 1998 – 2005 metais.....	34
3.3.1.6. Nedarbo sąlygoti ekonominiai socialiniai nuostoliai.....	36
3.2.2. BEDARBIŲ SKAIČIAUS TENDENCIJOS SAVIVALDYBĖSE 1993 – 2004 METAIS.....	38
3.2.2.1. Bedarbių skaičius savivaldybėse 1993 – 1998 metais	38
3.2.2.2. Bedarbių skaičius savivaldybėse 1999 – 2004 metais	40
3.2.3. NEDARBO LYGIO TERITORINĖ ANALIZĖ 1993 – 2004 METAIS.....	44
3.2.3.1. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 1993 –1996 metais	44
3.2.3.2. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 1996 –1998 metais	46
3.2.3.3. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 1998 –2001 metais	49
3.2.3.4. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 2001 –2004 metais	52
3.2.3.5. Nedarbo lygio kompleksinis įvertinimas	55
3.3. NEDARBO LYGIO IR BEDARBYSTĖS MAŽINIMO PRIEMONĖS	59
IŠVADOS	62
LITERATŪRA	63
SANTRAUKA.....	69
SUMMARY	70
PRIEDAI.....	71

IVADAS

Pastaraisiais metais įvyko ženklūs pokyčiai Lietuvos gyventojų užimtumo srityje. Besiformuojanti Lietuvos darbo rinka atsidūrė dviejų procesų sandūroje. Iš vienos pusės, tai ekonomikos virsmo iš planinės į rinkos sistemą sąlygoti procesai, tokie kaip - atskirų ūkio šakų struktūros pokyčiai, techninės bei technologinės pažangos plėtra, gamybos apimčių ir gamybos tempų kaita, konkurencija vidaus ir užsienio rinkose ir kt. Iš kitos - integracija į tarptautinę ekonominę sistemą. Pastarųjų procesų plėtotė išryškino visuminių darbo išteklių kiekybinių ir kokybinių parametrų pokyčius, sąlygojusius netolygias gyventojų užimtumo galimybes. Dėl privatizacijos padaugėjo užimtų gyventojų privačiame sektoriuje. Gerokai sumažėjo užimtų gyventojų valstybiniame sektoriuje. Statistiniai duomenys rodo, kad atkūrus nepriklausomybę visuose Lietuvos regionuose iškilo gyventojų užimtumo problema. Kaip teigia A. Čiužas: matosi gili gamybos deformacija, labai lėtas gamybinių jėgų vystymasis kelia vis didesnę disproporciją tarp materialinės gamybos ir darbo išteklių (Čiužas, 2002). Atsirado nedarbo problema.

Temos aktualumas. Pastaraisiais metais bendrą šalies ekonomikos augimą rodo augantis BVP, didėjantis eksportas, indėlių augimas bankuose ir kt. Tačiau šis augimas nepakankamai susietas su socialiniu šalies vystymusi. Šalyje didėja regioniniai (lokaliniai) užimtumo skirtumai, ryškėja darbo išteklių diferenciacija bei gyventojų poliarizacija, auga materialinis atotrūkis tarp skirtingų socialinių sluoksnių. Nedarbo, kaip neišnaudotų užimtumo galimybių, augimas trikdo ekonominius bei socialinius procesus visuomenėje, sąlygodamas patologines jų formas. Asmenys, susidūrę su nedarbu patiria ne tik materialinius nuostolius, bet neadekvačiai stumiami link socialinės degradacijos, pasireiškiančios didėjančiu nusikalstamumu, skurdo, asocialių šeimų skaičiaus augimu. Visos šios neigiamos socialinės apraiškos turi neigiamą įtaką bendram šalies ekonomikos augimui. Aštrėjantys socialiniai ir ekonominiai skirtumai skatina vis daugiau ir dažniau domėtis vykstančiais procesais. Aktualumas svarbus numatant tendencijas, pasekmes ir perspektyvas. Gerėjantys ekonominiai ir socialiniai rodikliai, dar nereiškia, kad problema blėsta. Iš anksti numatytos ir sudarytos prognozės leidžia koreguoti socialinę padėtį respublikoje. Be to, gyventojų užimtumo ir nedarbo lygio rodikliai yra ne tik pakankamai jautrūs ekonominių, socialinių bei politinių sprendimų indikatoriai, tačiau ir esminė anksčiau minėtų procesų tyrimo priemonė, sudaranti prielaidas formuoti ir vystyti efektyvią, mokliškai pagrįstą socialinę politiką.

Gyventojų užimtumas — vienas iš svarbiausių šalies socialinės ekonominės raidos rodiklių. Tai taip pat vienas iš pagrindinių žmogaus gyvenimo kokybės rodiklių. Užimtumas - ne tik žmonių pragyvenimo šaltinis, bet ir žmogaus gyvenimo prasmė. Todėl netekti darbo neretai reiškia prarasti ir viena, ir kita. O bedarbystė - viena svarbiausių demografinių ekonominių problemų. Pasaulyje nedarbo lygis laikomas natūraliu, kai jis neviršija 4 - 5 % nuo ekonomiškai aktyvių gyventojų.

Tiek bedarbių gali atsirasti keičiant darbą, rekonstruojant įmones, taip pat dėl sezoninio nedarbo. Tačiau didelis nedarbas gali sukelti katastrofiškus padarinius, socialinius neramumus.

JAV atlikti sociologiniai tyrimai parodė, kad nedarbui padidėjus 1 %, psichikos negalavimais besiskundžiančių žmonių padaugėja 3,5 %. Užsienio valstybių patirtis rodo, kad nedarbas yra didžiausia blogybė, nes negalintis darbo susirasti žmogus jaučiasi išmestas už įprasto visuomenės gyvenimo ribų, tiesiog nereikalingas; o nereikalingumo jausmas gali visiškai sugrauzti kiekvieno žmogaus sielą. Lietuvoje per 1993 – 2005 m. laikotarpį bedarbystė ir nedarbo lygis viršijo Europos Sąjungos vidurkius.

Magistrinio darbo objektus: bedarbiai ir nedarbo lygis Lietuvoje. Šių procesų teritoriniai aspektai.

Magistrinio darbo tikslas: analizuojant bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio kaitą prisidėti prie socialinės regioninės politikos optimizavimo.

Magistrinio darbo uždaviniai:

1. Nustatyti bedarbystės priežastis šalyje;
2. Nustatyti nedarbo lygio ir bedarbystės teritorinę sklaidą Lietuvoje;
3. Išanalizuoti svarbiausias nedarbo priežastis išskiriant šalies probleminius regionus;
4. Nurodyti nedarbo lygio mažinimo priemones.

Nedarbas kaip nuolatinis rinkos ekonomikos palydovas ir sudėtingas socialinis ekonominis reiškiny apibūdinamas daugybe rodiklių. Vieni iš jų parodo nedarbo mastą ir trukmę, kiti - socialines demografines nedarbo charakteristikas, dar kiti - nedarbo paplitimą ekonominėse veiklose, regionuose ir pan. Taigi, nedarbą galima analizuoti įvairiais aspektais. Šio mokslinio darbo esmė – bedarbių ir nedarbo lygio tyrimas bei Lietuvos darbo biržoje užfiksuotų rodiklių teritorinis palyginimas ir analizė.

Padėka

Autorė nuoširdžiai dėkoja darbo vadovei doc. I. Bražukienei, katedros vedėjui prof. P.Kavaliauskui bei doc. M. Dumbliauskienei už vertingas pastabas ir konsultacijas rašant šį darbą. Taip pat Statistikos Departamento bibliotekos ir Centrinės darbo biržos informacinio skyriaus darbuotojams už suteiktą išsamią informaciją. Taip pat S. Matulevičiui už nuoširdžią pagalbą ir visokeriopą paramą.

1. TYRIMŲ APŽVALGA

Bedarbystės ir nedarbo lygio problemos skatina domėjimąsi šalies socialine padėtimi. Atliekant šalies ir teritorinių administracinių vienetų bedarbystės ir nedarbo lygio analizę pirmiausia tenka naudotis statistiniais duomenimis. Nuo XIX a. statistika įgavo naują prasmę – duomenų interpretavimą, ne tik informacijos kaupimą. Apdoroti informacijai reikėjo naujų metodologijų. Jos padėjo ne tik įvertinti statistiką, bet ir išaiškinti duomenyse slypinti neapibrėžtumo pobūdį, bet ir nustatyti sprendimo priėmimo taisykles. Statistinė informacija priklauso nuo to kokios statistikos reikia (vyriausybės, mokslinės, socialinės, ekonominės, medicinos, inžinerijos ir pan.).

Valstybės vyriausybei statistika yra įrankis, kuriuo daromos trumpalaikės ar ilgalaikės prognozės, planuojamos konkrečios priemonės socialiniams ir ekonominiams tikslams pasiekti. Vyriausbiniai sprendimai grindžiami moksliniais įrodymais. Darbe, nagrinėjama socialinė – demografinė statistikos dalis - nedarbo lygis ir bedarbystė. Kol kas, nedarbo problema Lietuvoje naujas reiškinys, todėl trūksta darbo rinkos specialistų. Lietuvoje statistinę informaciją renka, saugo, apdoroja, analizuoja ir platina Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, teritorinės darbo biržos. Kitų Europos šalių statistinius duomenis teikia Eurostato duomenų bazė. Darbo jėgos (namų ūkių) tyrimai Statistikos departamente atliekami laikantis, taip pat, Eurostat'o reikalavimų, siekiant duomenų palyginamumo tarptautiniu mastu.

Gyventojų užimtumo statistiką pateikia Statistikos departamentas, taip pat Lietuvos darbo birža. Statistikos departamentas užimtumo duomenis pateikia remiantis darbo biržų statistika. Pastaraisiais metais Eurostato užsakymu vykdomi užimtumo tyrimai, tačiau stambiu mastu (dažniausiai apskritimis ir savivaldybėmis). Informacija pateikiama apie bedarbių amžių, darbo paieškos pobūdį, trukmę, užsiėmimą iki darbo pradžios, netekimo priežastis, kokiam laikui įsidarbina. Nedarbo lygio pokyčiai, tendencijos skirtingose savivaldybėse ir pan. Darbo jėgos tyrimuose fiksuojami daugiausia momentiniai duomenys, o darbo biržų statistikoje dauguma rodiklių yra intervaliniai - apibūdina padėtį per tam tikrą laiko intervalą (mėnuo, metų ketvirtis, pusmetis ir pan.). Darbo jėgos tyrimų ir darbo biržų duomenys yra labai įvairūs, tačiau vieno ir kitų palyginimas gana ribotas.

Statistikos departamentas nuo 1993 metų leidžia leidinius: Darbo rinka ir gyventojų užimtumas (kas metiniai ir ketvirtiniai); nuo 1996m. - Darbo jėgos užimtumas ir nedarbas (darbo jėgos tyrimų duomenys); nuo 1996m. Darbo rinka ir gyventojų užimtumas (kas ketvirtis), nuo 1996m. Lietuvos apskritys: ekonominė ir socialinė raida; Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991 – 2000; Lietuvos darbo rinka skaičiais 2000 – 2004; Gyventojų užimtumas 2004, įvairūs Darbo

biržos informaciniai biuleteniai. Lietuvos statistikos metraštis, nuo 1918 metų Lietuvos gyventojų surašymų medžiaga, nuo 1923 metų; kitos statistinės publikacijos iš 35 šalių; Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, Jungtinių Tautų, ir kitų organizacijų statistinius leidinius.

Nuo 1999 m. Lietuvos laisvosios rinkos institutas taip pat publikuoja leidinius, rengia seminarus, ruošia prezentacijas, konferencijas nedarbo ir bedarbystės tematika. Populiariausi šia tema mokslo darbuotojų B.Gruževskio, A. Pocius, Okunevičiūtės – Neverauskienės, D.Andriukaitienės, D. Šileikos, I. Blažienės straipsniai, darbai ir moksliniai pranešimai.

Pažymėtina, kad tiek teoriniame, tiek praktiniame lygmenyse ši problema Lietuvoje yra mažai nagrinėta. Darbo rinkos instituto mokslinis darbuotojas B. Gruževskio aptariai teoriniai - metodologiniai užimtumo struktūros kaitos klausimai, atskleidžiami užimtumo politikos kaitos principus ir orientacijos, analizuojami sociologinių tyrimų duomenis, (Gruževskis, 2000; Gruževskis, Pocius, 2002). B. Gruževskis nagrinėja darbo rinkos profesinio mokymo efektyvumą, darbo rinkos pokyčius įvertina lanksčių užimtumo formų taikymo galimybes (Gruževskis, 2001), analizuoja darbo rinkos profesinio mokymo efektyvumo analizuoja tyrimus (Gruževskis, 1998).

Mokslo darbuotojai A. Pocius, L. Okunevičiūtė – Neverauskienė, B. Gruževskis ir kiti daug dėmesio skiria demografinėi situacijai Lietuvoje. Analizuoja bendrą gyventojų užimtumą, tendencijas ir pateikia prognozes (Pocius, 1997, 2000, 2002). Vilniaus Universiteto studentė L.Putytė savo magistriniame darbe analizuoja nedarbo raidą ir pateikia nedarbo reguliavimo galimybes (Putytė, 2004). A. Pocius aptaria antrinės darbo rinkos įvertinimo problemos (Pocius, 2000) ir neoficialios darbo rinkos metodinės tyrimo problemos bei dinamikos tendencijos (Pocius, 1999). Ilgalaikio nedarbo problemas Lietuvoje taip pat nagrinėja L. Okunevičiūtės – Neverauskienės, kartu su A. Pociumi (Okunevičiūtės – Neverauskienės, 2002, 2003). Ilgalaikį nedarbą taip pat aktualizuoja S. Martinkevičius (Martinkevičius, 1999) ir R. Matiušaitytė (Matiušaitytė, 1999). Nevisišką užimtumą analizuoja A. Kabaila (Kabaila, 2003), A.Šileika (Šileika, 1997). Vietinio užimtumo galimybės Lietuvoje analizuoja A. Kabaila (Kabaila, 2002). Vietinių užimtumo iniciatyvų ekonominis efektyvumas ir kitas užimtumo programas aptaria A. Pocius (Pocius, 2002; Kabaila, 2002); D. Andriukaitienė išskiria depresinius nedarbo regionus, aktualizuoja užimtumo didinimas šiuose regionuose, numato prioritetinis regioninės politikos tikslus (Andriukaitienė, 2002, 2003). B. Gruževskis lygina Baltijos regiono darbo rinkas (Gruževskis, 2002). Bražukienė, P.Kavaliauskas, D. Krupiskaitė rengia pranešimus Lietuvos demografiniais, socialiniais klausimais (Kavaliauskas, Bražukienė, Krupickaitė, 2004). Lietuvos darbo išteklių tyrimus analizuoja R. Kinderis (Kinderis, 2004), V. Navickas (Navickas, 1999). R. Matiušaitytė daktaro disertacijoje analizuoja darbo rinkos problemines grupes, jų padėtį Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse.

B.Gruževskis siekia atskleisti atskirų socialinių probleminių grupių padėtį darbo rinkoje, ypač jaunimo, darbdavių požiūri į jauną asmenybę, nesimokančių ar baigusių mokslus situaciją (Gruževskis, 2001, 2003). A. Pocius analizuojami aukštąjį mokslą baigusių specialistų padėties darbo rinkoje tyrimai, specialistų su aukštuoju išsimokslinimu konkurencijos darbo rinkoje galimybės (Pocius, 2003), Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės (Pocius, 2003), Kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai jaunimo darbo rinkoje, Specialistų su aukštuoju išsimokslinimu konkurencijos darbo rinkoje galimybės (Pocius, 2001, 2003). L. Okunevičiūtės - Neverauskienės ir A. Pociaus straipsniuose tiriama Jaunimo padėtis darbo rinkoje regionų grupėse (Pocius, Okunevičienė – Neverauskienė, 2001), Darbdavių požiūris į jaunimo užimtumą, Aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų įsidarbinimo galimybės, Aukštąjį išsilavinimą turinčių bedarbių padėtis darbo rinkoje, Jaunimo nedarbas, Jaunimo nedarbo pasekmių vertinimas, kur teigiama, Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos kad *“Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“* (Okunevičienė – Neverauskienė, 2001, 2002), Jaunimo elgsenos darbo rinkoje analizė . A. Kabaila ir A. Okunevičiūtė - Neverauskienė (Okunevičiūtė – Neverauskienė, 2004, 2003; Pocius, 2001; Kabaila, 2002) J. Moskvina analizuoja pagyvenusių žmonių situacija (Moskvina, 2004), taip pat kokios galimybės yra įsidarbinti Vilniaus darbo biržoje (Maskvina, 2003). M. Damidavičius savo straipsniuose nagrinėja kokia turėtų būti gyventojų užimtumo nacionalinė ir teritorinių darbo biržų programa (Damidavičius, 1998).

Ekonomikos augimo sąlygomis perspektyvios įmonės ypač suinteresuotos savo darbuotojų, ypač specialistų su aukštuoju ir aukštesniu išsilavinimu, profesiniu augimu. Dirbantieji, kurie turėtų kelti kvalifikaciją, jau turi specialybę ir dirba. Tačiau, keičiantis ekonominėms sąlygoms, diegiant naujas technologijas, plečiantis rinkoms jiems trūksta specifinių vadybos, užsienio kalbos, techninių ir t.t. žinių. Kita vertus, darbininkiškų profesijų darbo rinkoje vyrauja tik aukščiausios kvalifikacijos darbininkiškų profesijų paklausa. Nedarbo prevenciją analizuoja A. Kabaila (Kabaila, 1998), B. Čėsnaite ir kiti autoriai – (Čėsnaite, 1997, 1999, 2000). T. Jovaiša, B. Gruževskis, B. Čėsnaite straipsnyje „Darbo rinkos profesinis mokymas ir žmoniškųjų išteklių plėtra rengiantis stojimui į Europos Sąjungą“ (Jovaiša, Gruževskis, Čėsnaite, 2000). A. Kabaila, A.Šileika apžvelgia žmoniškųjų išteklių bei darbo rinkos profesinio mokymo plėtojimo galimybes konkrečiame regione, orientuojantis į ES Struktūrinių fondų panaudojimo sąlygas, o kartu efektyvesnę darbo jėgos paklausos ir pasiūlos derinimą atskirame regione (Kabaila, 2003; Šileika, 2003).

Autoriai A. Šileika ir I. Blažienė savo straipsniuose analizuoja gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdą Lietuvoje (Šileika, 2000; Blažienė, 2003) atskleidžia priklausomybę tarp pajamų ir kylančio dėl to nedarbo, net skurdo. Užmokesčio ir darbo priklausomybę savo darbuose

aktualizuoja A. Kabaila (Kabaila, 1999), I. Blažienė, V. Gerikienė, lygina minimalaus darbo užmokesčio diferencijavimą su Europos Sąjungos šalių patirtimi (Blažienė, Gerikienė, 2003).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaruose G. Pajuodienė aptariama, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsnio nuostatos atitinka Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, taip pat Europos pataisytoje socialinėje chartijoje įtvirtintus žmogaus teisių į socialinę apsaugą standartus, nušviečiama šalyje funkcionuojanti socialinės apsaugos sistema ir pagrindiniai įstatymai, kuriuose nustatytas minėto Konstitucijos straipsnio nuostatų įgyvendinimo mechanizmas. Europos Sąjungos išleistoje “Socialinėje darbotvarkėje 2005 – 2010 m.” apibrėžiamos darbo galimybės visiems piliečiams.

Mokslo darbuotojai M. Damidavičius, A. Pocius knygoje “Darbo rinkos terminai ir sąvokos“ glaustai apibrėžiamos pagrindinės darbo rinkos sąvokos ir jų kiekybinės charakteristikos - darbo rinkos rodikliai. Aptariamos sąvokos, vartojamos sinonime reikšme bei tiesiogiai nesusijusios su darbo rinka, tačiau randamos ją apibūdinančių parametru, rodiklių apibrėžimuose (Damidavičius, Pocius, 1998).

2. DARBO METODOLOGIJA

2.1. BENDROJI METODOLOGIJA

Nedarbo lygiui nustatyti užsienio valstybėse, tame tarpe Jungtinėse Amerikos valstijose, Japonijoje, kai kuriose Europos valstybėse naudojami apklausos būdai. Europos Sąjungos šalyse bedarbių skaičius nustatomas remiantis darbo tyrimų statistika. Skirtingai yra nustatomas darbo jėgos dydis. Daugumoje Europos Sąjungos šalių priskiriami visi dirbantieji, įskaitant savanoriškai dirbančius ir karinį personalą. Pavyzdžiui, Austrijoje į darbo jėgos dydį įskaitoma tik priklausomi dirbantieji. Dėl šių skirtumų sudėtinga palyginti atskirų šalių nedarbo lygį. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) bei Europos Sąjungos statistikos tarnyba (EURASTAT) skaičiuoja vadinamąjį standartizuotą nedarbo lygį. Darbo jėga apima visus civilius darbuotojus, savanoriškai užimtus, padedančius šeimos narius bei bedarbius.

Lietuvoje nedarbo lygiui nustatyti kaupiama statistika, apdorojama ir analizuojama remiantis eurastato metodologijomis. Aštrėjantys socialiniai ir ekonominiai skirtumai šalyje skatina vis labiau ir dažniau domėtis vykstančiais procesais. Aktualumas svarbus numatant tendencijas, pasekmes ir perspektyvas. Gerėjantys ekonominiai – socialiniai rodikliai, dar nereiškia, kad problema blėsta. Iš anksti numatytos ir sudarytos prognozės leidžia koreguoti socialinę padėtį respublikoje.

Tema aktuali ir nebaigtinė. Tuo tikslu atlikau mokslo tiriamąją praktiką Lietuvos darbo biržoje ir Statistikos departamente. Sukauptą medžiagą panaudojau magistrinio pranešimo straipsnyje “Bedarbystės ir nedarbo lygio teritorinė sklaida 1991 - 2003m.” (Matulevičienė, 2005) analizuojama šalies nedarbo lygio teritorinę sklaidą atkūrus nepriklausomybę. Numatomos tendencijos ir perspektyvos, išskiriami permainų ir rizikos regionai.

Statistikos departamente prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir centrinėje Lietuvos darbo biržoje sukaupta visa statistinė medžiaga nuo nepriklausomybės atkūrimo. Tačiau atskirų leidinių apie nedarbo lygį ir bedarbystę neleidžiama, duomenys pateikiami kartu su kitais gyventojų užimtumo rodikliais.

Centrinės Lietuvos darbo biržos funkcijos (LDB) - Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymu Lietuvos darbo biržai deleguotos gyventojų užimtumo garantijų įgyvendinimas. Centrinė darbo birža koordinuoja visų darbo biržų veiklą: analizuoja darbo paklausą ir pasiūlą, prognozuoja galimus darbo rinkos pakitimus; registruoja laisvas darbo vietas ir bedarbius; ieško laisvų darbo vietų ir informuoja norinčius įsidarbinti; tarpininkauja Lietuvos Respublikos piliečiams ir nuolat gyvenantiems Lietuvoje asmenims įsidarbinant; tarpininkauja bei pati organizuoja bedarbių ir darbuotojų, išpėtų apie atleidimą iš darbo, profesinį mokymą; tarpininkauja Lietuvos Respublikos

piliečiams ir nuolat gyvenantiems Lietuvoje asmenims įsidarbinant užsienyje; nustatyta tvarka disponuoja iš Užimtumo fondo gautomis lėšomis ir viešai skelbia, kaip jos naudojamos, teikia pasiūlymus dėl užimtumo fondo naudojimo; dalyvauja rengiant gyventojų užimtumo programas; kartu su savivaldybėmis organizuoja viešuosius darbus, nukreipia į juos bedarbius; organizuoja užimtumo fondo remiamus darbus; skiria bedarbio pašalpas.

Visuomeniniais pagrindais prie darbo biržų veikia trišalės komisijos, sudarytos iš profesinių sąjungų, darbdavių bei valstybės valdymo organų atstovų, kurie periodiškai nagrinėja šalies bei teritorijų gyventojų užimtumo klausimus.

LDB funkcionuoja nuo 1991 m. Per tą laikotarpį du kartus keitėsi įstatymai. Bedarbių skaičius ir nedarbo lygis iki 2004 m. sausio 1 d. buvo skaičiuojamas nuo darbo jėgos, po to nuo darbingo amžiaus. Tik nuo 2001 m. duomenys pradėti rinkti savivaldybių lygmeniu.

Duomenys suvedami į internetinę bazę, o taip pat spausdinami. Iki 2002 m. buvo leidžiami metiniai suvestiniai leidiniai, nuo 2002 m. leidžiami ketvirtiniai rinkiniai (nagrinėtų leidinių sąrašas pateikiamas literatūros šaltinių skyriuje). Dažniausiai leidžiama kartu su Statistikos departamentu. Bendra detaliausia 1991 – 2004 metų suvestinė atsispindi leidiniuose – Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991 – 2000 ir Lietuvos darbo rinka skaičiais 2000 – 2004.

Visi Statistikos departamento leidiniai susiję su darbo rinka yra išleidžiami remiantis darbo biržos statistika. Statistikos departamentas rengia ir leidžia daugiau kaip 150 pavadinimų leidinių lietuvių ir anglų kalbomis, iš jų 84 - metiniai, 6 - pusmetiniai, 16 - ketvirtiniai, 11 - mėnesiniai biuleteniai ir apie 15 - pranešimų spaudai kas mėnesį. Juos galima rasti bibliotekoje, įsigyti ir užsiprenumeruoti knygyne „Statistika Jums“ popierinėse ar elektroninėse laikmenose. Svarbiausias metinis leidinys „Lietuvos statistikos metraštis“. Kas mėnesį leidžiamą biuletenį „Lietuvos ekonominė ir socialinė raida“ galima įsigyti ir kompaktinėje plokštelėje, ir rasti internete. Ypač svarbūs rodikliai pateikiami pranešimuose spaudai.

Vartotojus konsultuoja ir informaciją teikia Statistinės informacijos platinimo skyrius, o ryšius su žiniasklaida palaiko ir apie Departamento veiklą informuoja Ryšių su visuomene skyrius.

Statistikos departamentas teikia juridines pažymas ir rengia atsakymus į vartotojų užklausas. Šias mokamas paslaugas teikia knygynas „Statistika Jums“. VŠĮ „Statistikos tyrimai“ gali padėti atlikti specializuotus tyrimus pagal vartotojų poreikius.

Statistikos departamento duomenų bazėmis gali naudotis registruoti vartotojai. Šiuo metu siūlome „Statistinę analitinę sistemą“ bei tarptautinių klasifikatorių duomenų bazę *statclass*.

Gedimino prospekte įsikūrusiame departamente veikia knygynas, biblioteka. Teikiama įvairi pagalba. Statistinės informacijos platinimo skyrius teikia dviejų rūšių mokamą informaciją: parengtą iš statistikos publikacijų arba duomenų bazių pagal užsakovo pageidavimus; juridines pažymas. Biblioteka yra atvira visiems. Aštuoniolikos darbo vietų bibliotekoje galima rasti

naujausius ir istorinius Statistikos departamento, kitų institucijų, kitų šalių bei tarptautinių organizacijų leidinius ekonomine, socialine ir demografinė tema. Leidiniais galima naudotis tik bibliotekos patalpose. Statistikos departamento bibliotekos fonduose yra apie 10 000 leidinių iš 35 šalių: Lietuvos statistikos metraščiai nuo 1918 metų; Mėnesiniai, ketvirtiniai, metiniai bei kiti specialūs Lietuvos statistikos leidiniai, biuleteniai, analitinės publikacijos; Lietuvos gyventojų surašymų medžiaga nuo 1923 metų; Metraščiai ir kitos statistinės publikacijos iš 35 šalių; Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, Jungtinių Tautų, Tarptautinio valiutos fondo ir kitų organizacijų leidiniai; Lietuvos banko biuleteniai; Enciklopedijos, žodynai; „The Economist“ ir „Financial Times“ numeriai nuo 2002 m.

Bibliotekoje įrengtos trys kompiuterizuotos darbo vietos. Lankytojai nemokamai gali naršyti po Statistikos departamento ir kitų šalių statistikos tarnybų interneto svetaines, naudotis kompaktiniuose diskuose sukaupta informacija. Bibliotekoje įdiegta tarptautinių klasifikatorių duomenų bazė ir Statistinės analitinės sistemos (STAS) demonstracinė versija.

Statistikos departamentas, kaip ir Lietuvos darbo birža, apie nedarbo lygį ir bedarbystę atskirų leidinių neleidžia. Duomenys spausdinami leidiniuose susietuose su gyventojų užimtumu. Departamentas pateikia duomenis remiantis darbo biržų statistika. Pastaraisiais metais Eurostato užsakymu vykdomi užimtumo tyrimai, tačiau stambiu mastu (dažniausiai apskritimis ir savivaldybėmis).

Informacija pateikiama apie bedarbių amžių, darbo paieškos pobūdį, trukmę, užsiėmimą iki darbo praradimo, netekimo priežastis, kokiam laikui įsidarbina. Nedarbo lygio svyravimai, tendencijos skirtingose savivaldybėse ir pan. Statistika leidžia daryti prognozes, bei nustatyti tendencijas.

Be statistinės medžiagos reikalinga mokslinė – edukacinė literatūra. Dauguma leidinių (taip pat ir periodinių), knygų, pranešimų ir kt. yra sukaupta Mokslinėse bibliotekose. Viena didžiausių – Valstybinė Martyno Mažvydo biblioteka, Adomo Mickevičiaus bei Vilniaus Universiteto bibliotekos. Taip pat teko lankytis darbo Rinkos instituto skaitykloje.

Sukaupta teorinė, praktinė, statistinė medžiaga skatino rašyti mokslinį magistrinį darbą tema: “Bedarbystės ir nedarbo lygio teritorinė sklaida nepriklausomoje Lietuvoje,.. Darbo rengimo metodika pateikiama skyriuje 2.2.

2.2. TYRIMO METODAI

Darbe taikytas mokslinės literatūros analizės metodas, leidžianti apibūdinti ir pagrįsti bedarbių ir nedarbo lygio socialinius - ekonominius nuostolius. Statistinės analizės metodas, leidžiantis analizuoti kiekybinis duomenis, kokybiškai (matematiškai) apdoroti statistiką.

Palyginamieji – analitiniai logikos metodai, leidžiantys palyginti, analizuoti empirinius duomenis. Kartografiniai metodai – žemėlapių sudarymas ir apibendrinus statistinę medžiagą gaunami antriniai duomenys (rizikos arealų žemėlapis).

Lietuvos lyginamajai analizei pasirinkta 1991 – 2005 metų laikotarpis. Pasirinkimą lėmė po nepriklausomybės paskelbimo pasikeitusioje ekonominėje – socialinėje situacijoje atsiradusi nauja socialinė terpė – bedarbiai. Kaip minima skyriuje 3.1.3. bedarbių iki 1991 metų Lietuvoje nebuvo. 1991 metais įsteigtos teritorinės darbo biržos, pradėta registruoti bedarbius. Duomenys iki 1993 nebuvo tikslūs, todėl neatspindi realios situacijos (skyrius 3.2.1.1.). Naudojant mokslinės literatūros analize įvertinama bedarbių ir darbo rinkos situacija.

Respublikinės darbo biržos, statistikos departamento ir darbo jėgos tyrimų ataskaitose pateikiami išsamiausi duomenys, todėl yra didesnė jų lyginimo galimybė. Atsižvelgiant į šalies statistinius duomenis lyginami šie rodikliai (skyrius 3.2.1.): bedarbių skaičiaus dinamika ir tendencijos; nedarbo lygio dinamika ir tendencijos; bedarbių pasiskirstymą pagal amžiaus grupes; bedarbių pasiskirstymas mieste ir kaime; bedarbių pasiskirstymą pagal išsilavinimą; bedarbių pasiskirstymą pagal nedarbo trukmę; bedarbių pasiskirstymą pagal ankstesnę ekonominę veiklą.

Teritoriniu aspektu (skyrius 3.2.2.) įvertinama bedarbių skaičiaus kaita atskirose savivaldybėse. Analizuojamas periodas dalijamas iki 1998 metų ir po 1998 metų. 1998 metų Rusijos ekonominė krizė smarkiai įtakojo Lietuvos ekonominę ir socialinę padėtį, todėl imamas atraminis laikotarpis. Naudojamas statistinės analizės, kartografinis ir kokybinis duomenų analizės metodai.

Tiriamąjame – analitinėje dalyje (skyrius 3.2.3.) analizuojamas nedarbo lygio pokytis. Nedarbo lygis Lietuvoje skaičiuojamas dviem būdais: pagal Statistikos departamento darbo jėgos tyrimų metodiką (remiantis eurostato metodikomis) ir pagal Lietuvos darbo biržos duomenis. Pagal Lietuvos respublikos įstatymus nedarbo lygis yra bedarbių ir darbo jėgos santykis.

Atliekant teritorinę, nedarbo lygio savivaldybėse, analizę buvo koreliuojami 1993 - 2004 metai imtinai, rajonų savivaldybių statistiniai rodikliai pateikti statistiniuose leidiniuose (Statistikos departamento ir darbo biržos). Atraminiai metai – 1996, 1998, 2001, 2004. Pirmieji analizuojami 1996 metai pasirinkti. Iki 1996 metų pakankamai sunku įvertinti socialinius pasikeitimus, be to neturintys darbo ne visada registravosi darbo biržose. 1998 metais atspindi šalies ekonominę - socialinę padėtį iki Rusijos ekonominės krizės. 2001 m. rodo socialinius - ekonominius šalies kitimus per pastaruosius tris metus, o ypač po Rusijos ekonominės krizės. Paskutiniai analizuojami metai yra 2004, nes 2005 m. duomenys dar nėra publikuojami atskirai savivaldybių lygiu. Duomenys statistiniuose laidiniuose pateikiami tik apskričių lygmenyje, arba bendrai tik šalies mastu. Naudojamas statistinės analizės, palyginamieji, kartografinis ir kokybinis duomenų analizės bei loginiai metodai.

Nedarbo lygio teritorinės kaitos analizei iki 2001 metų buvo išskirtos 5 pokyčio tendencijos, kuriose atsispindėjo nedarbo lygio kitimus: labai sumažėjo (pokytis daugiau kaip 2%), sumažėjo (pokytis iki 2 %), nepasikeitė (iki 0,5 % reikšmės), padidėjo (pokytis iki 2 %), labai padidėjo nedarbo lygis (pokytis daugiau 2 %). Nuo 2001 metų reaguojant į neigiamus ekonominius nuosmukius labai išaugus bedarbių skaičius. Atitinkamai išaugo nedarbas. Vertinant nedarbo lygio kaita 2 % laiptas nebetinka, nes dauguma savivaldybių nedarbas išaugo daugiau nei 5 – 10 procento. Vertinant situaciją imama 5 % pakopa. Pokyčio tendencijos lieka tos pačios: labai sumažėjo (pokytis daugiau kaip 5 %), sumažėjo (pokytis iki 5 %), nepasikeitė (iki 0,5 % reikšmės), padidėjo (pokytis iki 5 %), labai padidėjo nedarbo lygis (pokytis daugiau 5 %).

Nustatymas nedarbo lygio kaitos atskiruose teritoriniuose administraciniuose vienetuose leis lengviau išskirti permainų arealus.

Keturiais etapais išanalizavus nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymą per 1993 – 2004 metus bei nustatčius nedarbo lygio kaita atskiruose teritoriniuose administraciniuose vienetuose sukuriamas naujas žemėlapis. Žemėlapyje atsispindės didelių ir mažų teigiamų permainų bei kritiniai arealai. Imama procentinė išraiška, o ne absoliutūs skaičiai, todėl neatsispindi realus gyventojų skaičiaus nedarbas.

Pirmieji bedarbiai darbo biržose pradėjo registruotis nuo 1991 m. Išsamesnė analizė pradėta nuo 1993 m. Teritorinė sklaida analizuojama rajonų savivaldybių lygmeniu. Atskirai miestai neanalizuojami, nes statistiniuose leidiniuose duomenis apie nedarbo lygį pateikia miestų darbo biržose kartu su rajono bedarbiais. Tik nuo 2001 m. įsteigtos atskiros darbo biržos didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Panevėžio, Alytaus) rajonų savivaldybėse, todėl darbe rajonų ir miestų savivaldybių duomenys pateikiami kartu. Per analizuojamą laikotarpį pasikeitė teritorinių administracinių vienetų ribos, susikūrė naujų: Prienų rajone - Birštono, Palangos – Neringos, Marijampolės – Marijampolės, Kazlų Rūdos ir Kalvarijos, Tauragės – Pagėgių (iki 2001 m. priskirta prie Šilutės rajono savivaldybės ribų), Telšių – Rietavo, Ignalinos – Visagino ir Trakų – Elektrėnų savivaldybės. Kadangi nagrinėjamas ilgas laikotarpis pasikeitimai neišskiriami, jie pridėdami prie buvusių rajonų ribų iki 2001 metų analizės. Po to išskiriami, kaip atskiri teritoriniai administraciniai vienetai. Tokia analizė aiškiau atsiskleidžia nedarbo lygio ir bedarbių skaičiaus teritorinę sklaidą.

3. TYRIMŲ REZULTATAI

3.1. NEDARBAS IR BEDARBYSTĖ

3.1.1. Bedarbio sąvoka

Bedarbio sąvokos skiriasi nuo taikomų oficialiojoje statistikoje. Darbo biržos skelbia informaciją apie bedarbius, įregistruotus darbo biržose, o Statistikos departamentas – apie nedirbančius asmenis, ieškančius darbo įvairiais būdais. Kadangi nemaža dalis nedirbančiųjų darbo ieško savarankiškai ir nesikreipia į darbo biržą, tai jie nepatenka į oficialių bedarbių skaičių. Be to, oficialų bedarbio statusą gali įgyti ne visi norintys įsidarbinti, o tik darbingo amžiaus asmenys. Taigi oficialiam bedarbio statusui taikomi griežtesni kriterijai. Dėl šių aplinkybių darbo biržose registruotų bedarbių skaičius yra gerokai mažesnis už darbo jėgos tyrimuose užfiksuotą bedarbių skaičių.

Pagal Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) metodologiją, prie bedarbių priskiriami darbingo amžiaus gyventojai, užsiregistravę arba neužsiregistravę darbo biržoje ir atitinkantys tris reikalavimus vienu ir tuo pačiu metu:

1. tiriamą savaitę neturėjo darbo arba privačios veiklos;
2. per paskutines keturias savaites aktyviai ieškojo darbo;
3. jeigu bus pasiūlytas darbas, pasiruošę pradėti dirbti dviejų savaičių laikotarpyje.

TDO pateiktas bedarbio apibrėžimas skiriasi nuo bedarbio sąvokos, priimtos Lietuvos respublikos Bedarbių rėmimo įstatymu, nuo 1996 m. kovo mėn. statistikos. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas teigia, kad bedarbiai yra nedirbantys, darbingo amžiaus darbingi asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose, užsiregistravę valstybinėje teritorinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirengę profesiniam mokymuisi.

Darbo birža bedarbiais laiko tik oficialiai darbo biržose užsiregistravusius asmenis. Tačiau ne visi bedarbiai registruojasi Valstybinėje darbo biržoje. Kai kurie darbo ieško privačiose darbo biržose, per internetą, per žiniasklaidos priemones, per darbdavius. Todėl duomenys apie bedarbius Statistikos departamento leidiniuose imami iš Valstybinės darbo biržos teikiamos informacijos, nėra tikslūs.

Statistikos departamentas bedarbių kategorijai priskiria ne tik užsiregistravusius teritorinėje Valstybinėje darbo biržoje, bet ir tuos, kurie kreipiasi į privačias įdarbinimo įstaigas, ieško darbo savarankiškai. Todėl Statistikos departamento atliktuose tyrimuose bedarbių skaičius 3 - 4 kartus didesnis nei skelbia teritorinės Darbo biržos. Statistikos departamento išleidžiamuose statistiniuose rinkiniuose bedarbystės ir nedarbo lygio duomenys pateikiami kas mėnesį tik apskričių lygiu. Bedarbių skaičių miestuose iki 2001 metu nebuvo tikslu. Tik nuo 2001 m. įsteigtos atskiros

didžiųjų miestų darbo biržos (Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Panevėžio, Alytaus) ir jų rajonų savivaldybėse. Iki 2001 metų rajonų ir miestų savivaldybių duomenys pateikiami kartu.

Mokslinėje literatūroje išskiriamos nedarbo formos. Pagrindinės nedarbo formos yra tekamoji, struktūrinė, paslėptinė, ciklinė ir sustingusi.

Tekamoji nedarbo forma apima darbininkus, tarnautojus ir specialistus, kurie savo fizinėmis, protinėmis bei dvasinėmis savybėmis pilnai patenkina darbdavių reikalavimus. Tai dažniausiai - turintys išsilavinimą bei profesinį pasirengimą darbuotojai, kurie prarado užsiėmimą dėl gyvenamosios ar darbo vietos kaitos. Tokie darbuotojai paprastai bedarbiais būna neilgai (4-6 savaites), tačiau ši nedarbo forma daugelyje šalių įtraukia į bedarbių gretas itin didelį darbingų žmonių skaičių.

Struktūrinė nedarbo forma atsiranda mokslinės techninės revoliucijos sąlygomis, kai išskyla objektyvus poreikis iš pagrindų pertvarkyti senąsias ir vystyti naujasias ūkio šakas. Darbuotojai, patekę į mokslo ir technikos iššauktą verpetą, ne visada sugeba greitai prisitaikyti prie naujų veiklos sąlygų ir dažnai turi mokytis, kelti kvalifikaciją, persikvalifikuoti, įsigyti kitą profesiją. Ypatingai skaudžiai nukenčia nepaklausių ūkio šakų darbuotojai, priversti palikti namus ir gimtąsias vietas ir keltis į kitus šalies rajonus. Struktūrinė nedarbo forma galima ir vykstant perėjimui iš socialistinio ūkio į rinkos ekonomiką, kai atgyvenusi "komandinė" ekonomika laipsniškai keičiama naujomis rinkos ekonomikos struktūromis. Ši nedarbo forma ypač būdinga buvo po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje.

Paslėptinė nedarbo forma apima darbuotojus, kurie priversti dirbti nepilną darbo dieną (darbo laiką) ir nėra įtraukti į oficialią nedarbo statistiką. Paslėptinis gyventojų perteklius istoriškai yra susijęs su kapitalizmo raida žemės ūkyje. Augant darbo našumui, darbininkų žemės ūkyje reikia vis mažiau. Tačiau negaudami darbo kitose ekonominėse veiklose, daugelis kaimo gyventojų nepalieka savo ūkių. Dėl to smulkiuose ūkiuose susidaro darbo jėgos perteklius, kuris pasireiškia ne visiškų (dalinių) esamos darbo jėgos panaudojimu. Lietuvos žemės ūkyje paslėptinių perteklinių darbuotojų yra daug. Žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje oficialiai dirba 13 – 14 % darbingo amžiaus žmonių. Paslėptinis nedarbas mūsų šalyje yra būdingesnis miestuose, nes daug darbingų žmonių (ypač moterų) neieško samdomojo darbo, nesitikėdami jį gauti. Be to, dalis miestuose gyvenančių darbuotojų formaliai yra užimti, bet įmonės, kuriose jie dirba, neturi užsakymų, yra techniškai atsilikusios ir merdi, o jų darbuotojai dirba nepilną darbo savaitę. Šios kategorijos darbuotojai, formaliai turėdami užsiėmimą, ieško darbo patys arba kreipiasi pagalbos į pažįstamus asmenis.

Ciklinė nedarbo forma susijusi su kapitalistinės gamybos reprodukcijos procesu, turinčiu ciklinį pobūdį. Kaip jau minėjome, nedarbo lygis ypač išauga ekonominės krizės ir depresijos metu, kai didėja bankrotų skaičius, mažėja gamyba, mažinamas darbo užmokestis. Įmonės,

įveikusios krizę, atnaujina moraliai pasenusius įrengimus ir sumažina gamybos kaštus iki rinkos reikalavimų. Didėja naujos technikos paklausa, vėl atsiranda papildomos darbo vietos. Prasideda pagyvėjimo fazė, kuri vėliau pereina į ekonominį pakilimą. Šioje fazėje nedarbo lygis yra minimalus.

Sustingusiai nedarbo formai priklauso tų darbingų žmonių dalis, kuri dirba nepastovų, atsitiktinį darbą. Jie atleidžiami pirmieji ir samdomi vėliausia. Todėl jų nedarbo laikotarpiai dažni ir ilgi. Tokie yra sezoniniai darbininkai, namudininkai, nusivylę bedarbiai, vadinamųjų "skurdo zonų" gyventojai, degradavę ir asocialūs visuomenės nariai, iš dalies praradę darbingumą. Lietuvoje ši nedarbo forma apima nekvalifikuotus, atgyvenusius specialybių darbininkus ir tarnautojus, bei ilgalaikius bedarbius (Paulavičius, 1998). Ilgalaikių bedarbių Lietuvoje yra daugiau nei 10000. Jeigu 1996m. liepos 1d. buvo užregistruota 6652, 1997m. birželio 1 d. jau 15752, o 2003 rugsėjo 1 d. 41038 (Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas, 2000), o 2005 pirmame ketvirtyje daugiau nei 95 tūkstančiai ilgalaikių bedarbių (Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas, 2005).

3.1.2. Nedarbo priežastys pasaulyje

Žmonijos evoliucijos eigoje vystėsi žemdirbystė, amatai, pramonė. Skirtingais laikotarpiais darbo užimtumas buvo traktuojamas nevienodai. Vystantis manufaktūroms nedarbo problema buvo nereikšminga. Tik XIX – XX amžiuose išryškėjo darbo stokos aktualumas.

Kaip teigia A. Paulavičius, viena iš svarbiausių nedarbo priežasčių Pasaulyje yra *mokslinė techninė revoliucija (MTR)*, prasidėjusi XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje ir apėmusi visas išsivysčiusias pasaulio šalis (Paulavičius, 1998). Gamybos mechanizavimas ir automatizavimas, pažangių valdymo ir kontrolės sistemų įvedimas, naujų technologijų ir medžiagų kūrimas bei jų vartojimas iš esmės pakeitė darbo turinį. Darbas tapo kūrybiškas, išaugo protinio ir kvalifikuoto darbo reikšmė. Dėl mokslinio techninio progreso poveikio pakito materialinės gamybos darbuotojų skaičius (jis nuolat mažėja) ir kvalifikacinė darbo jėgos struktūra. (Paulavičius, 1998). Šiuolaikiniam ūkiui tapo reikalingi nauji darbuotojai, įsisavinę kelėtos mokslų pagrindus ir turintys aukštą kvalifikaciją. Fizinis rankų darbas pamažu netenka savo reikšmės. Dėl šios priežasties, XX amžiaus aštunto dešimtmečio pradžioje išsivysčiusios kapitalizmo šalys išengė į ilgalaikę užimtumo krizę, kuriai būdingi šie bruožai:

1. nedarbo lygis aukštas ir pastovus;
2. didėjo bedarbių skaičius tarp žemos kvalifikacijos ir nekvalifikuotų darbuotojų, moterų ir jaunimo;
3. nuolat augo valstybės biudžeto ir visuomeninių fondų lėšos, skirtos nedarbo problemoms spręsti;

4. gilėjo kvalifikuoto ir nekvalifikuoto darbo apmokėjimo nelygė;

5. aštrėjo internacionalinė konkurencija darbo rinkoje, kurią sąlygojo darbo jėgos migracija iš ekonominiu atžvilgiu silpnų pasaulio valstybių ir socialistinių postkomunistinių šalių.

Antroji nedarbo priežastis - *sparčiai kylantis darbo našumas ir intensyvumas*. Kai gamyba plėtojasi lėčiau, negu auga darbo našumas ir intensyvumas, vis daugiau darbingų žmonių netenka darbo. Pavyzdžiui, Europos Sąjungoje ir Šiaurės Amerikoje bendrojo vidaus produkto gamyba didėja lėčiau negu našumo veiksniai, dėl to XX amžiaus aštuntame ir devintame dešimtmečiuose darbuotojų perteklius labai padidėjo.

Trečioji nedarbo priežastis yra *ekonominės krizės*, kurių nepašalina net valstybinis ekonomikos reguliavimas ir programavimas. Dabartiniu metu ekonominės krizės nėra tokios gilos ir aštrios kaip XIX a. ir XX a. pirmoje pusėje. Tačiau jos nuolat pasikartoja ir apima ne tik atskiras šalis, bet ir išstisus pasaulio regionus. Ekonominių krizių metu, kai gamyba sumažėja, - nedarbas didėja. Kai ekonomika yra pakilimo fazėje ir įmonėms reikia papildomų darbuotojų, darbdaviai juos ima iš bedarbių tarpo. Tada nedarbas žymiai sumažėja. Tačiau paskutiniais dešimtmečiais nedarbas išlieka ir esant ekonomikos augimui, nes dalis žemos kvalifikacijos darbuotojų nėra įtraukiami, į ekonomines veiklas net ekonomikos pakilimo *fazėje*. Kadangi kyla reikalavimai darbuotojams sunku išlaikyti stabilų minimalų nedarbo lygį. Pradėta kalbėti apie "pilną užimtumą", kuris, daugelio ekonomistų nuomone, yra tada, kai nedarbas siekia 3 - 6 proc. šalies darbo jėgos.

Ketvirtoji nedarbo priežastis yra *struktūrinis ūkio pertvarkymas mokslinio techninio potencialo sąlygomis*, kuris pasireiškia XX a. pabaigoje. Konkurencija tarp gamintojų gamybos kaštų ir darbo našumo srityje skatina juos nuolat atnaujinti pagrindinį kapitalą - mašinas, įrengimus, elektronines gamybos valdymo sistemas. Moralinis gamybos priemonių nusidėvėjimas pasiekė tokį laipsnį, kad per 5 - 6 metus pilnai atnaujinami dar fiziškai nesusedėję darbo priemonių elementai. Todėl seniausiose ūkio šakose, keičiant seną techniką nauja, dalis darbuotojų atleidžiama iš darbo. Be to, naujai besikuriančios gamybos šakos pritraukia santykinai mažiau papildomos darbo jėgos. Vadinasi, nauji kapitalai, palyginti su bendru jų dydžiu, įtraukia į gamybą vis mažiau darbuotojų, o senieji kapitalai, kurių techninė sudėtis atnaujinama, išstumia iš gamybos dalį tų darbininkų ir tarnautojų, kuriuos anksčiau įdarbino.

Penktoji nedarbo priežastis yra *spartus gyventojų skaičiaus augimas* daugelyje šalių ir dėlto aštrėjanti konkurencija darbo rinkoje. Anot anglų ekonomisto ir sociologo T. Malthus'o, nedarbas ir skurdas yra natūralūs reiškiniai, kadangi gyventojų skaičius dėl gamtos dėsnų didėja greičiau nei pragyvenimo reikmenų kiekis. Tik dirbtinai apribojant gyventojų prieaugį, galima įveikti nedarbą. T. Maltus'o teiginiai pasitvirtino kai kuriose Azijos, Afrikos ir Pietų Amerikos šalyse. Gamybos plėtra šiose valstybėse pradėjo atsilikti nuo gyventojų skaičiaus augimo. Silpnai

išsivystytose valstybėse įvyko vadinamasis "demografinis sprogdimas", kuris nebuvo kompensuotas atitinkamu ekonomikos augimu. Ieškodami pragyvenimo šaltinių ir darbo, pertekliniai šių šalių gyventojai pradėjo migruoti į labiau išvystytas Europos, Amerikos ir Azijos valstybes. Pradėjo formotis nauja konkurencinė situacija darbo rinkoje tarp vietinių darbuotojų ir atvykusios darbo jėgos. Paaštrėjo tarpnacionaliniai ir rasiniai konfliktai. Daugelis ekonomistų pripažįsta, kad konkurencija iš "pigios darbo jėgos" šalių pusės sumažins darbininkų paklausą nacionalinėje darbo rinkoje. Tačiau praktinėje plotmėje šis klausimas vis dar lieka diskusijų ir polemikos objektu. Pasaulio Banko duomenimis, tolesnis ekonominių santykių plėtimas su ekonominiu atžvilgiu silpnomis šalimis sumažins bendrą darbo paklausą 1-3 %, o žemos kvalifikacijos darbininkų tarpe 2-5 %. Ypatingai nuo septintojo dešimtmečio migracija į industrines šalis nuolat augo. 1990 m. imigrantų (persikėlėlių) dalis Europos Sąjungoje sudarė 5%, o JAV - 8 % visos darbo jėgos. Dėl išvardintų priežasčių, nedarbas išvystytose šalyse nuo 1972 iki 1993 metų išaugo tris kartus ir siekė 35 mln. bedarbių. Tai sudarė maždaug 8,5 % jų darbo jėgos išteklių. Tačiau nedarbas nėra tolygus Europoje, Šiaurės Amerikoje, Japonijoje. Paskutiniame dešimtmetyje aukščiausias nedarbo lygis yra Europos Sąjungoje -12 %, JAV - 6, Japonijoje - 3 % (Paulavičius, 1998). Iki 2004 metų ES nedarbas buvo 7,6 % (2000) ir 8,0 % (2004), įstojus dar dešimčiai naujų valstybių nedarbo lygis išaugo iki 9 %. Didžiausias nedarbo lygis Europos Sąjungos valstybėse 2004 metais užfiksuotas Lenkijoje 18,8 %, Slovakijoje – 18 %, daugiau nei 10 procentų – Lietuvoje (11,4 %), Ispanijoje (10,8 %), Graikijoje (10,5 %). Kaimyninėje Latvijoje nedarbas – 9,8 %, o Estijoje – 9,2%. Žemiausias nedarbas Liuksemburge (4,2 %), Airijoje, Kipre ir Austrijoje (4,5 %) (Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas, 2005).

Šis oficialus nedarbas nėra galutinis, kadangi daugelis darbuotojų nenori registruotis darbo biržoje ir ieško darbo savarankiškai. Imigrantai neregistruojami, dėl slepiamų mokesčių, didesnio atlyginimo. Problemos bandomos spręsti legalizuojant užsieniečių įdarbinimą, mažinant kvotas Nuo 2006 – 03 – 13 d. Ispanija, Portugalija, Suomija legalizavo užsieniečių įsidarbinimą.

3.1.3. Nedarbo priežastys Lietuvoje

Lietuvoje nedarbas tapo aktuali problema paskelbus 1918 metais nepriklausomybę. Ši problema svarbi buvo tik miestuose. Po Antro Pasaulinio karo Lietuva prarado suverenitetą ir tapo Sovietų Sąjungos nare. Sovietmečiu bedarbystė nebuvo fiksuojama. Visi, darbingo amžiaus piliečiai, buvo įdarbinti. Statistikos metraščiuose pateikiami duomenys rodė 100 procentinę visų gyventojų užimtumą. Prieš nedarbą buvo kovojama. Visiems suteikiamas darbas, socialinės garantijos.

Po nepriklausomybės paskelbimo pirmą kartą apie bedarbius statistikoje paskelbta 1991 metais. Pagrindinė priežastis, dėl ko padidėjo nedarbas buvo ta, kad Lietuvos valdžia savo laiku nepadarė reikalingų struktūrinių reformų. Reikėjo greitai ir kryptingai pertvarkyti šalies ūkis, kad taptų pajėgus veikti ne planinėje, o rinkos ekonomikoje. Tačiau reformos buvo lėtos ir nenuoseklios. Kai kuriuose sektoriuose reformos nebuvo pradėtos, taigi, nauja vadinamojo struktūrinio nedarbo banga dar bus ateityje.

Būtina pažymėti, kad pertvarkant ūkį neįmanoma išvengti nedarbo padidėjimo dėl vykdomų struktūrinių reformų bei modernizacijos. Pertvarkos dėka auganti ekonomika kuria naujas darbo vietas, taigi nedarbas mažėja. Kadangi reformos buvo nenuoseklios ir užsitęsusios, jos nesudaro prielaidų ekonomikai augti, ir išaugęs nedarbo lygis nemažėjo.

Kita priežastis, turinti neabejotinos įtakos nedarbo lygio augimui, yra darbo santykių reguliavimai, tokie kaip privaloma minimali alga, darbo bei atostogų laiko reguliavimas, apribojimai sudarant sutartis dėl darbo, profesinių sąjungų privilegijos darbo santykiuose ir pan. Šie reguliavimai stabdo darbo jėgos mobilumą, trukdo darbdaviui ir darbuotojui priimti abiem pusėms naudingiausią susitarimą.

Žmonės neturi darbo dėl nemažėjančios biurokratijos bei mokesčių naštos. Darbo jėgos apmokestinimas Lietuvoje nuo 1999 metų dar padidėjo. Trimis procentiniais punktais padidinta privalomojo socialinio draudimo įmoka. Per kelis artimiausius metus planuojama sumažinti darbo užmokesčio mokesčius iki 26 %. Tačiau dėl didelės mokesčių, biurokratijos, reguliavimų naštos ir neadekvačių nusižengimams baudų grėsmės žmonės praranda galimybes bei paskatas plėtoti esamus bei kurti naujus verslus, taip pat ir darbo vietas.

Dėl minėtų socialinių – darbinių priežasčių vyksta intensyvi tarptautinė migracija. Iki 2000 metų daugiausiai nelegali. Tik paskutiniaisiais metais Ispanijoje, Graikijoje, Portugalijoje ir Suomijoje legalizavus darbus užsieniečiams mūsų gyventojai tampa legaliai užimtais gyventojais ne savo šalyje.

Nedarbo lygio kilimui įtakos turėjo Pasauliniai įvykiai. 1998 metų ekonominė krizė Rusijoje bei bendras Lietuvos ekonomikos nuosmukis paskatino nedarbą šalyje. Tačiau šis veiksnys, priešingai dažnai nuomonei, nebuvo lemiantis. Kai šalyje yra palankios verslo sąlygos ir darbo jėgos mobilumas nėra varžomas, atsiradus sunkumams vienoje ūkio šakoje darbo jėgą iš jos nuperka kitos šakos. Tiesa, žmonės priversti keisti darbo pobūdį, todėl išvengia bedarbystės.

Tai pat svarbi nedarbo augimo priežastis prailginta darbingo amžiaus riba. Jai moterys turėjo dirbti iki 55 metų, tai dabar prailginta moterų darbingo amžiaus riba iki 60 metų, o vyrams darbingas laikotarpis prisideda dar dvejais trimis metais. Darbingas amžius skaičiuojamas priklausomai nuo išdirbtų metų, krūvio apimties ir pan. Priešpensijinio amžiaus žmonėms iškila daug problemų. Pirmiausia susidūrė su jaunų, perspektyvesnių darbuotojų konkurencija.

Darbdaviai mieliau samdo jaunos, permainų nebijančius, energingesnius darbuotojus. Reikalavimai darbo našumui yra lygūs visiems darbuotojams, pagyvenusių žmonių mažesnis aktyvumas. Priešpensijinio amžiaus žmonėms daugiau serga įvairiomis ligomis. Pagyvenusiems gyventojams reikalingos lankstesnės darbo sąlygos, tačiau darbdaviai dažniausiai nesuteikia tokių išimčių. Nors Lietuvos respublikos įstatymai įpareigojo neatleisti piliečio iš einamų pareigų likus keliems metams iki pensijos. Tačiau įmanoma apeiti įstatyminę bazę.

3.1.4. Paslėptasis nedarbas ir neoficialusis užimtumas

Be oficialaus užimtumo ir registruoto nedarbo šalyje susiformavo paslėptasis nedarbas ir neoficialusis užimtumas. Didelė dalis darbo ieškančių asmenų į darbo biržas nesikreipia, o darbo ieško savarankiškai - jie yra patys pajėgūs konkuruoti darbo rinkoje be valstybės pagalbos. Tačiau netekę oficialaus darbo žmonės tam tikru laiku (apskaitos momentu) nepatenka į užsiregistravusių darbo biržos asmenų skaičių. Tai viena iš labiausiai paplitusių paslėpto nedarbo formų ne tik Lietuvoje, bet ir Rytų Europos šalyse. Neoficialų užimtumą įvertinti sunku, nes tai yra darbuotojų samdymas nesudarant darbo sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas. Šalia oficialiai pripažintos darbo rinkos veikia vadinamoji *neoficiali arba šešėlinė darbo rinka*.

Šios rinkos atsiradimo priežastis - neoficialaus (neteisėto) užimtumo augimas privačiame ūkio sektoriuje. Taip atsitiko todėl, kad ekonomikos restruktūrizavimo iššauktas neišvengiamas darbuotojų skaičiaus mažėjimas valstybiniame sektoriuje nebuvo kompensuotas jų skaičiaus didėjimu privačiose ūkio struktūrose. Daug darbininkų ir specialistų, atleistų iš valstybinių įmonių ir organizacijų, aplenkdami darbo biržas, savarankiškai įsteigė savo verslą arba įsidarbino jau veikiančiose šešėlinės ekonomikos įmonėse teisiškai neįforminę darbo santykių. Kita priežastis, skatinanti neoficialų užimtumą, yra netobuli mokesčių ir verslo įstatymai, dažnai prieštaraujantys verslo logikai ir gamybos interesams. Padėtį blogina ir valdininkų piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi. Ne paslaptis, kad siekimas pasipelnyti verslininkų sąskaita jau įgavo atviro reketo formą.

Lietuvoje nepriklausomybės, 1990 – 2004, metais nelegalų darbą dirbo daugiau nei 500 tūkst. žmonių. Tiesioginiai piniginiai atsiskaitymai už atliktą darbą, aplenkdami valstybės nustatytą apskaitą, leido šešėlinės ekonomikos darbuotojams ir darbdaviams išvengti su darbo užmokesčiu ir pelnu susijusių mokesčių, turėti didesnę abipusę naudą.

Neoficialus užimtumas nėra vienareikšmis socialinis ekonominis reiškiny. Jis turi pozityvių ir negatyvių bruožų. Pozityvus šešėlinės darbo rinkos bruožas yra tas, kad ji atlieka savotišką „ekonominio vožtuvo“, vaidmenį, per kurį išleidžiamas darbo neturinčių žmonių socialinio nepasitenkinimo „garas“, (Paulavičius, 1998). Ši rinka didina realią darbo jėgos

paklausą, užtikrina darbo vietas ir pragyvenimo šaltinį, o joje atliekamas darbas yra dažnai visuomeniškai reikalingas ir naudingas.

Negatyvūs šešėlinės darbo rinkos bruožai yra šie: valstybės biudžetas praranda nemažą dalį realių pajamų, nesurinkdamas šešėliniame sektoriuje fizinių ir juridinių asmenų bei pridėtinės vertės mokesčių; dirbantys šioje užimtumo sferoje neįgyja oficialaus darbo stažo ir teisės į pilną senatvės pensiją; šešėlinėje ekonomikoje atliekama veikla gali įgauti socialiai pavojingo ir neperspektyvaus darbo pobūdį, kuris susijęs su narkotikų, degtinės, tabako ir kitų falsifikuotų prekių gamyba arba kontrabanda; užimti neoficialioje darbo rinkoje gyventojai gali registruotis darbo biržoje kaip oficialūs bedarbiai ir gauti bedarbio pašalpą, materialinę pagalbą arba įstatymo numatytas lengvatas ir tokiu būdu parazituoti visuomenės sąskaita.

Kaip pažymi A. Pocius: nekontroliuojamos darbo rinkos apimtis bent iš dalies paaiškina, kodėl esant gerokai aukštesniam gyvenimo lygiui Europos šalyse, nedarbas jose yra gerokai didesnis negu Lietuvoje (Pocius, 1999). Šešėlinės ekonomikos mastai įvairiose šalyse skirtingi. Manoma, kad tokiose šalyse kaip Baltarusija, Bulgarija, Rusija ir Ukraina neoficiali ekonomika pagamina pusę bendrojo nacionalinio produkto. Pavyzdžiui, Rumunija planuoja koreguoti oficialią statistiką atsižvelgdama į šešėlinę ekonomiką, kurioje pagaminama maždaug 20 – 40 % bendrojo vidaus produkto. Lietuvoje šešėlinės ekonomikos sektorius praeitame dešimtmetyje sukūrė 30 – 40 procentų, o pastaraisiais metais 23 % metinio vidaus produkto.

3.2. BEDARBYSTĖS IR NEDARBO LYGIO TERITORINĖ SKLAIDA

3.2.1. BENDROS ŠALIES NEDARBO LYGIO IR BEDARBYSTĖS TENDENCIJOS

3.2.1.1. Bedarbių skaičiaus dinamika ir tendencijos

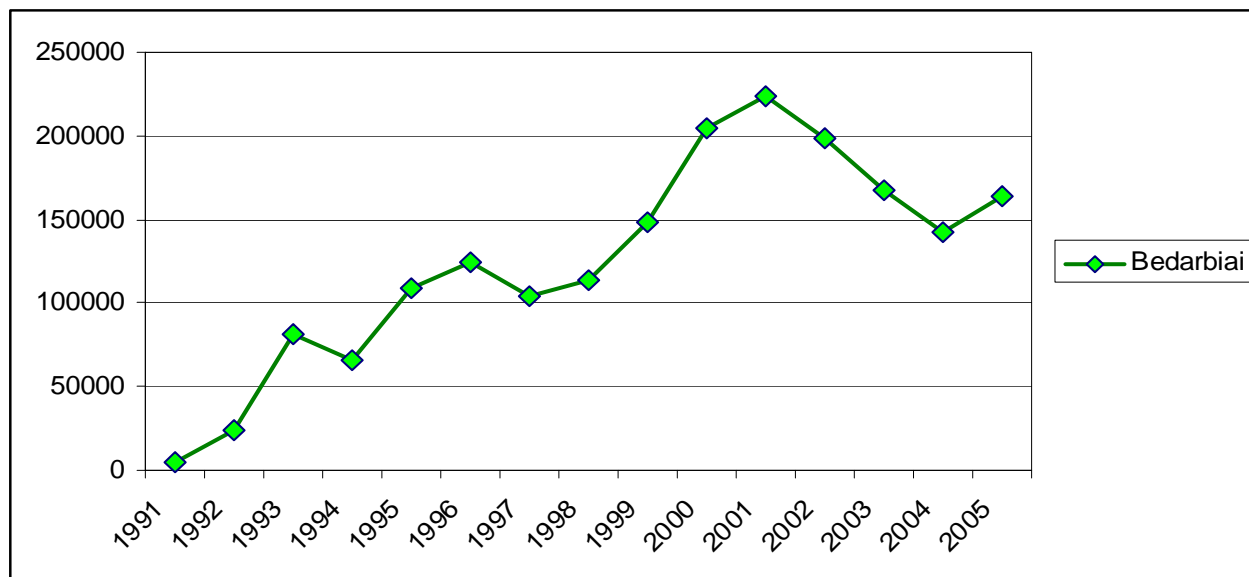
Analizuojant veiksnius, sąlygojančius bendrą šalies užimtumo situaciją pastebėta, kad užimtumo rodiklius veikia įvairūs faktoriai: demografiniai, geografiniai, ekonominiai, socialiniai, psichologiniai. Sovietiniai metais, Lietuvoje buvo planinis ūkis, pramonė ir žemės ūkis buvo įjungti į sudėtingą visasąjunginį mechanizmą, įmonės nesusidurdavo su prekių realizacijos problemomis, nereikėjo rūpintis žaliavomis - viskas buvo skirstoma iš centro. Bedarbystė neegzistavo, nes baigusiam studijas ir įgijusiam specialybę asmeniui buvo garantuojama darbo vieta, neatsižvelgiant į tos rūšies specialistų paklausą. Jeigu žmogus dėl tam tikrų priežasčių (motinystės atostogų, grįžusieji po būtiniosios karinės tarnybos) būdavo bedarbis, tai valstybė jam arba išsaugodavo ankstesnę darbo vietą, arba suteikdavo galimybę per tam tikrą laiko tarpą susirasti kitą darbą. Neįgalintiems žmonėms taip pat buvo garantuojamos bent jau nedidelės pajamos iš apmokamo darbo (www.sociumas.lt).

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, padėtis iš esmės pakito. Prasidėjo perėjimas nuo planinio ūkio prie rinkos ekonomikos, buvo vykdoma privatizacija. Suirus centralizuotai ūkio valdymo sistemai, įmonės prarado produkcijos ir žaliavų realizavimo rinkas, suiro darbo vietų paskirstymo sistema. Tai sukėlė įmonių prastovas, gamybos apimties sumažėjimą, bankrotus, lėšų, skirtų darbo apmokėjimui, stygių, darbo vietų sumažėjimą. Sumažėjo sunkiosios pramonės reikšmė, karinė pramonė visai išnyko.

Formuojant valstybinę priemonių sistemą, nukreiptą šalies gyventojų darbo integracijos didinimo linkme, svarbi bedarbių sudėties ir struktūros charakteristika. Nedarbo, kaip neišnaudotų užimtumo galimybių tyrimas sudaro pagrindą formuojant rekomendacijas pagrįstai šalies užimtumo plėtrai. Vadovaujantis Bedarbių rėmimo įstatymu, nuo 1996 m. kovo mėn. bedarbiais yra laikomi nedirbantys darbingo amžiaus darbingi asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose, užsiregistravę gyvenamosios vietos valstybinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirenkę profesiniam mokymuisi.

Bedarbių skaičiaus, sudėties bei struktūros pokyčių, sąlygotų neracionalaus užimtumo bei ekonominių transformacijų įtakos, analizė sudaro prielaidas valstybinės darbo rinkos politikos formavimui, pagrįstai integruotų programų rengimu ir adaptavimu. Orientuodamosi į lokalinius darbo rinkos poreikius teritorinės Darbo biržos užsiima veikla, susijusia su bedarbių integracinių galimybių didinimu bei darbinės veiklos paieška. Nedarbo rodiklių analizei pasitelkiami bedarbių pasiskirstymą Lietuvoje 1991 - 2005 metų laikotarpiu duomenys (4 – 5 lentelės prieduose).

Analizuojant Lietuvos darbo rinkos pokyčius, po nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais, bedarbių skaičius sparčiai didėjo. 1991 metais užsiregistravo šiek tiek daugiau nei 5,4 tūkst. o jau 1992 m. buvo daugiau nei 24 tūkst. Kaip matome iš 1 diagramoje (1 paveikslas) bedarbių skaičius 1993 metais siekė daugiau 81 tūkst. 1995 m. perkopė 100000 ribą, o 2000 m., pasiekė 200000. Pastebimas pikas 2001 metais, kai bedarbių šalyje užfiksuota - 223480. XXI amžiaus pradžioje matoma mažėjimo tendencija, 2004 m. - 142485, duomenys tokie pat kaip 1999 metais, kai Lietuva išgyveno Rusijos ekonominę krizę. 2005 metai bedarbių skaičius 21 tūkstančiu padidėjo.



1 pav. Bedarbių skaičius 1993 – 2005 m (tūkst.).
(Statistikos departamento duomenimis)

Atsižvelgiant į šalies bedarbių skaičiaus pokyčius per 1993 – 2005 metus (1 paveikslas), galima išskirti keturis laikotarpius.

Pirmas laikotarpis. - *bedarbių skaičiaus didėjimas iki 1996 metų*. Bedarbių skaičiaus masinis didėjimas buvo iki 1993 metų, kuri nulėmė po Sovietų Sąjungos žlugimo įvykę dramatiški pokyčiai Rytų ir Centrinės Europos valstybėse, tame tarpe ir Lietuvoje. Tai - ryškus infliacijos ir kainų struktūros pasikeitimas; žymus BVP sumažėjimas, iššauktas ekonomikos valdymo sistemos pasikeitimų; biudžeto deficito augimas, apspręstas nemažėjančiais socialiniais poreikiais ir sumažėjusiomis pajamomis dėl BVP smukimo; mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficito augimas kaip didėjančio vartojimo ir augančių užsienio kapitalo įplaukų rezultatas; realaus efektyvaus nacionalinės valiutos kurso augimas; nuosavybės struktūros pokyčiai dėl stambaus masto privatizacijos; spekuliacinio kapitalo srautai, sąlygoti nacionalinės ir tarptautinių finansinių rinkų palūkanų skirtumo bei fiksuoto kurso, didinantys finansų sistemos pažeidžiamumas; teisinės ekonomikos reguliavimo bazės formavimasis. Lietuvos darbo rinkos pokyčiai Nepriklausomybės pradžioje pasireiškė tuo, kad: nuo 1989 iki 1993m. statybose, pramonės, transporto sistemoje

dirbančiųjų žmonių skaičius sumažėjo. Švietimo ir sveikatos apsaugos darbuotojų skaičius praktiškai nepakito. Žmonių, užsiimančių komercine veikla, skaičius išaugo 60 % . Prekybininkų skaičius padidėjo 43 % . Jeigu 1989m. tik 10 % visų dirbančiųjų priklausė privačiam sektoriui, tai 1993m. šis skaičius išaugo iki 56 % . 1993m. pabaigoje tik 3% žemės ūkio darbininkų dirbo ne privačiame sektoriuje. (www.sociumas.lt)

Be ekonominių svertų bedarbystės didėjimą lėmė naujų profesijų poreikis. Kai kurios specialybės (ūkio planuotojai, sunkiosios ir karinės pramonės inžinieriai ir pan.) tapo nebereikalingomis, o jas turintys žmonės nespėja arba nebesugeba persikvalifikuoti. Padidėjo paklausa tokių specialybių kaip: teisininkai, politologai, ekonomistai, ypač rinkos ekonomikos specialistai, bankininkai, verslininkai. Anksčiau tokių specialistų buvo ruošama nedaug, todėl norintys dabar užimti šitas darbo vietas turi greitai persikvalifikuoti.

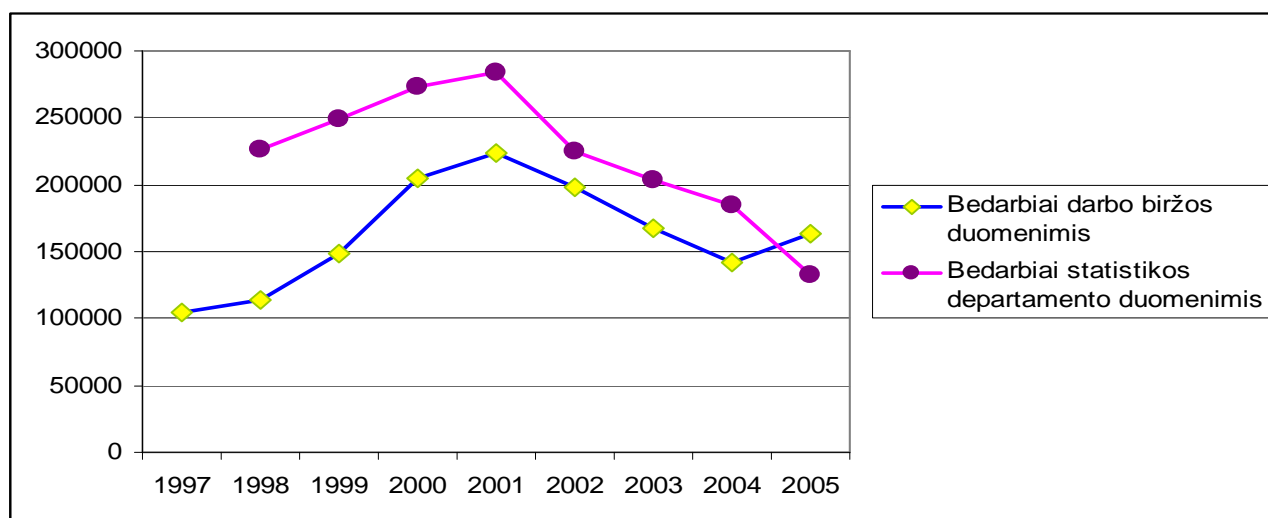
Antras laikotarpis - *bedarbių skaičiaus mažėjimas iki 1997 metų*. Vėlesni bedarbių skaičiaus mažėjimą, 1994 – 1997 metais, lėmė tiek ekonominei, tiek socialiniai veiksniai. Įteisinus privačią nuosavybę, atsirado naujos verslo organizavimo formos: individualios įmonės, partnerinės įmonės (UAB), akcinės bendrovės (AB), investicinės akcinės bendrovės (IAB). Visi šie pokyčiai lėmė darbo rinkos susiformavimą, nes dėl socialistinei sistemai būdingo darbo vietų paskirstymo galima sakyti, kad tarybiniu laikotarpiu tokios rinkos nebuvo. Darbo pasiūla ėmė nebeatitikti darbo paklausos.

Trečias laikotarpis - *Rusijos 1998 m. ekonominės krizės įtakos laikotarpis iki 2001 metų*. 1997 – 1998 metais stabilizavosi ekonomika, tačiau Rusijos krizė 1998 metų antroje pusėje, buvo iš esmės vienintelis veiksnys, sumažinęs ekonomikos plėtrą. Didelis eksporto (daugiausia į Rytus), BVP augimas, kiti ekonominiai rodikliai sumažėjo. Kaip teigia Finansų ministerijos tinklapis: lyginant su BVP augimu, Lietuvos situacija tarptautinėje prekyboje atrodė gerokai blogiau. Prekių eksportas 1998 m. sudarė 89,8 % planuoto kiekio, o prekių ir paslaugų eksportas sumažėjo 2,9 %, lyginant su 1997 m. Tiesa, tai neišvengiamai iššaukė ir faktinį prekių importo kritimą 10,0 %, lyginant su planuota apimtimi, tačiau lyginant su 1997 m. prekių ir paslaugų importas išaugo 2,6 %. Daugiausiai jos paveikė transportą, statybą ir žemės ūkį (www.finmin.lt). Šių ekonominių rodiklių nuosmukis 1998 m. didino bedarbių skaičių. Didžiausias skaičius bedarbių užregistruotas 2001 metais.

Ketvirtas laikotarpis - *bedarbių skaičiaus mažėjimas po 2001 metų*. Vykdamas Europos Sąjungos įsipareigojimus prieš stojimą į šį alijancą šalies ekonominiai rodikliai ėmė gerėti. Gerėjant ekonominiai situacijai gerėja ir socialinė padėtis. Jau 2002 metais sumažėjo beveik 20 tūkst. bedarbių, panaši tendencija matoma 2003 – 2005 metais. Kadangi 2003 metais Lietuvos ekonomikos augimas buvo pats sparčiausias rytų Europoje - BVP, palyginus su 2002 m., išaugo 9,7 %. Vienam šalies gyventojui per metus tenkanti BVP dalis siekė 4711 EUR. Per pirmą 2004 m.

pusmetį, palyginus su atitinkamu 2003 metų laikotarpiu, BVP išaugo 7,2 %. Šalis tapo patraukli vakarų Europai. Tiesioginės užsienio investicijos 2004 m. liepos 1 d. sudarė 4,25 mlrd. eurų ir, palyginus su 2003 m. liepos 1 d., padidėjo 4,9 %. Vienam Lietuvos gyventojui teko 1234 eurų tiesioginių užsienio investicijų. Pagrindinės šalys investuotojos – Danija, Švedija, Vokietija, Estija, JAV ir Suomija. Daugiau kaip 60% visų tiesioginių investicijų į Lietuvą sulaukiama iš ES - 15 šalių. 2003 m., lyginant su 2002 m., tiesioginės užsienio investicijos iš ES - 15 šalių padidėjo 10% iki 2,5 mlrd. eurų. 2004 gegužės 1 d. Lietuva įstojo į Europos Sąjungą. ES investicijos dar stipriau skatino ekonominę plėtrą. 2005 metais bedarbių skaičius nesiekė 100 tūkst. Užimtųjų didės visą per artimiausią laikotarpį ir vis labiau prisidės prie gamybos augimo. Jeigu 2004 metais sumažėjęs užimtųjų žemės ūkyje skaičius nulėmė apie 13 procentų padidėjusį darbo produktyvumą šiame sektoriuje: likę dirbti žemės ūkyje sugebėjo išlaikyti ankstesnes gamybos apimtis. Todėl darbo jėgos persikvalifikavimas iš žemo produktyvumo sektoriaus į aukštesnio produktyvumo sektorių nagrinėjamu laikotarpiu tampa svarbiu BVP augimo veiksnium, galinčiu apsaugoti nuo darbo jėgos trūkumo. 2005 metų bedarbių skaičiaus nedidelį augimą skatina ekonominiai svertai. Nors šalies ekonominiai rodikliai puikūs, tačiau ekonomiką kelia didelės kuro kainos, dėl to nedarbas 2005 metais pradėjo didėti.

Analizuojant šalies bedarbių skaičiaus statistinius duomenis atsiranda bedarbių skaičiaus nesutapimas tarp Lietuvos darbo biržos ir Statistikos departamento pateiktų duomenų. Statistikos departamentas išsamiai perskaičiuoja duomenis nuo 1998 m. Tačiau Statistikos leidiniuose bedarbių skaičius ir nedarbo lygis nurodomas remiantis darbo biržos duomenimis. Po 2001 m. gyventojų surašymo šie rodikliai dar kartą perskaičiuoti ir gerokai skiriasi nuo darbo biržos duomenų.



2 pav. Bedarbių skaičius Lietuvoje 1993 – 2005 m. (tūkst.)

Per analizuojamą laikotarpį atliktuose tyrimuose vyrauja tendencija, kad Statistikos departamento fiksuojamų bedarbių skaičius žymiai didesnis nei valstybinės darbo biržos. Dėl ekonominių socialinių priežasčių bedarbių skaičius augo iki 2001 m. (2 paveikslas) abiejose institucijose. 1998 m. bedarbių teritorinė darbo birža užregistravo 113,7 tūkst., o Statistikos departamentas 226,7 tūkst., atitinkamai iki 2001 m. – 223,5 tūkst. ir 284 tūkst. Nuo 2001 m. pagerėjus šalies ekonominiai padėčiai bedarbių skaičius ėmė ženkliai mažėti. Beabejos tam įtakos turėjo migracija į kitas valstybes, kuri nuolatos didėja ir dalinai mažina Lietuvoje likusių bedarbių skaičių. Iki 2003 m. bedarbių skaičius, atitinkamai sumažėjo – 167 tūkst. ir 203,9 tūkst. Per pastaruosius metus duomenys tampa artimesni, tačiau 36 tūkst. skirtumas išlieka, bet ne toks didelis, kaip buvo 1998 m. (113 tūkst.) ir 2001 m. (60,5 tūkst.).

Bedarbių skaičių diagramos kreivės parodo neatitikimą tarp fiksuojamų duomenų teritorinėse darbo biržose ir statistikos departamento. Kaip jau minėta, Statistikos departamente vyrauja didesnis ne tik nedarbo lygio rodiklis, bet ir bedarbių skaičius. Iki 1998 metų remtasi tik darbo biržų duomenimis. Iš 2 paveikslas matosi, kad 1998 metais beveik dvigubai daugiau užfiksuota statistikos departamente. Vyrauja 60 – 80 tūkstančių skirtumas, tik paskutiniaisiais metais fiksuojamas mažėjantis skirtumas, apie 40 tūkst. (Lietuvos ekonominė ir socialinė raida, 2006)

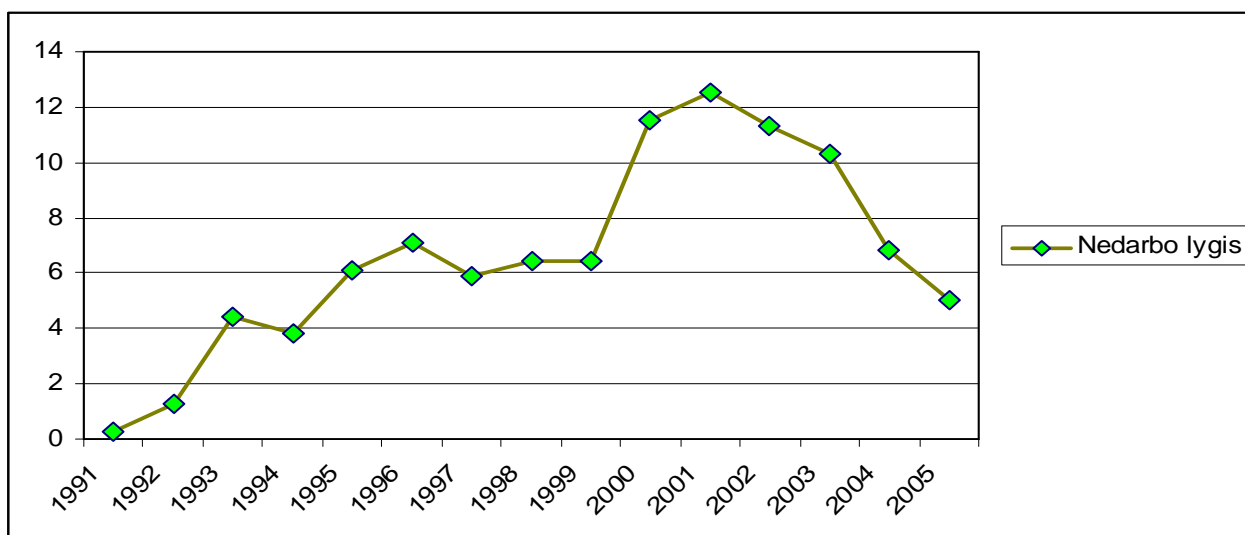
Didžiausias skaičius bedarbių registruojamas didžiuosiuose miestuose (4 lentelė prieduose), kurį sąlygojo didelis gyventojų tankumas šiose geografiniuose taškuose. Nuo 2000 m. daugiau nei dešimt tūkstančių bedarbių užfiksuota Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Vilniaus rajonų savivaldybių teritorinėse darbo biržose. Nuo 5000 iki 10000 bedarbių registruota – Alytaus ir Mažeikių rajonų savivaldybėse. Likusiose bedarbių skaičius svyruoja iki 5000. Yra savivaldybių, kur bedarbių skaičius nesiekia 1000 – Kaišiadorių, Kretingos, Kupiškio, Molėtų, Zarasų, Širvintų bei naujai sukurtose rajonų savivaldybių teritorinėse darbo biržose. Dažniausiai tai mažos savivaldybės, kur vystomos specifinėmis ūkio šakos.

3.3.1.2. Nedarbo lygio dinamika ir tendencijos

Užimtumas - pilietinės demokratinės visuomenės pagrindas. Tik dirbdamas žmogus tampa visuomenės piliečiu visa to žodžio prasme. Todėl valstybė turėtų rūpintis gyventojų užimtumu, t.y. turėtų būti vykdoma kryptinga tam tikra gyventojų užimtumo politika. Taigi gyventojų užimtumo didinimas, nedarbo mažinimas turi tapti prioritetiniu valstybės politikos uždaviniu.

Santykis užimtų ir nedirbančių gyventojų parodo nedarbo lygį. Nedarbo lygis Lietuvoje skaičiuojamas dviem būdais: pagal Statistikos departamento darbo jėgos tyrimų metodiką ir pagal Lietuvos darbo biržos duomenis. Pagal Lietuvos respublikos įstatymus nedarbo lygis yra bedarbių ir darbo jėgos santykis.

Stebint kaitos tendencijas, iš 3 paveikslo matome, kad šalyje per 1991 – 2005 m. laikotarpį nedarbo lygis patyrė didelius pokyčius. Laikotarpio pradžioje (1991 m.), pagal Lietuvos darbo biržos duomenis, nedarbo lygis buvo 0,3 %, 1992 metais jau 1,3 %. Tai patys mažiausi nedarbo rodikliai per visą nepriklausomos Lietuvos laikotarpį. 1993 metais nedarbo lygis buvo 4,4 %, o 1994 m. sumažėjo iki 3,8 %. Nuo 1994 metų augo nedirbančių skaičius besiregistruojančių darbo biržose, tačiau išliko natūralus, pasiekęs kritinės ribos. Nuo 1996m. nedarbo lygis padidėjo iki 7,1 %. 1997 m. ir 1998 m. nedarbas santykinai mažesnis nei 1996 m. Nuo 1998 m. matomas gana didelis nedarbo lygio šuolis, nuo 6,4 % iki 11,5 % 2001 metais. Bendras ekonomikos nuosmukis didino ir socialines spragas. Nors šalies ekonomika turėjo tendenciją lėtai augti po Rusijos ekonominės krizės, tačiau socialinės problemos nebuvo išspręstos. Įtakos turėjo prailgintas priešpensijinis amžius vyrams ir moterims. Nuo 2001 m. nedarbo lygis pasižymėjo teigiamais pokyčiais, nedarbas sumažėjo daugiau nei 2 procentais, ir sudarė 10,3 % 2003 m. (Lietuvos apskritys 2002, 2003).



3 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje 1993 – 2003 m. (%)
(Statistikos departamento duomenimis)

2004 m. šalyje nedarbo lygis sumažėjo iki 6,8 %, o 2005 metais iki 4,9 %. Nedarbo lygis pasiekė natūralią poziciją, kadangi vyksta natūrali gyventojų užimtumo kaita. (Lietuvos apskritys 2005, 2006). Toks nedarbas būdingas, kai gyventojai keičia darbą, ar vyksta natūralios ekonominės - socialinės permainos. Finansų ministerijos teigimu nedarbas šalyje iki 2008 metų turėtų dar labiau sumažėti, iki normalios pozicijos, 4 – 5 % per metus.

Didelę įtaką mažėjančiam nedarbui darė migracija. Iki įstojimo į Europos Sąjungą migracijos statistika buvo neišsami. Dauguma išvykdavo nelegaliai užsidirbti pinigų. Kadangi tokie piliečiai oficialiai nedirbo šalyje. Jie buvo skaičiuojami prie bedarbių, tačiau tik Statistikos departamente.

Statistikos departamento duomenimis (1 lentelė) per paskutinius tris metus iš šalies išvyko 41768, vidutiniškai 11 – 16 tūkst. per metus. Per 2003 – 2005 metus atvyko 17070 gyventojų. Atvykusių skaičius kasmet 1000 – 1500 žmonių didėja. Moterų saldo yra didesnis.

1 lentelė. Gyventojų tarptautinė migracija 2003 – 2005 m. (tūkst.)
(Statistikos departamento duomenimis)

	2003			2004			2005		
	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo ¹	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo ¹	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo ¹
Iš viso	4728	11032	-6304	5553	15165	-9612	6789	15571	-8782
vyrų	2594	5173	-2579	3043	7112	-4069	3816	7558	-3742
moterys	2134	5859	-3725	2510	8053	-5543	2973	8013	-5040

¹ Skirtumas tarp atvykusių ir išvykusių skaičiaus.

Pirmoje lentelėje pateikti oficialūs migracijos duomenys. Realiai išvykstančių dirbti į užsienį gyventojų skaičius 2 – 3 kartus buvo didesnis. Po įstojimo į 2004 metų gegužės 1 d. įstojimo į Europos Sąjungą 2006 - 05 – 01 – Ispanija, Graikija, Portugalija, Suomija savo šalyse legalizavo imigrantų įsidarbinimą. Tokių atvejų iš dalies išsprendė užimtumo problemos Lietuvoje ir kitose Europos šalyse. Lietuvoje vyksta „proto nutekėjimo“ procesas. Daugelyje šalių įdarbinami aukšta kvalifikaciją turintys darbuotojai. Suteikiamos geresnės ekonominės ir socialinės garantijos. Iš pateiktų 1 lentelėje duomenų matome, kad daugiau migruoja moterys. Legaliai išvykstančių skaičius nuolat mažėja, o atvykstančių dirbti mūsų šalyje didėja. Atvykę gyventojai, dažniausiai verslininkai, ieško naujos rikos arba valstybės sektoriaus darbuotojai.

Bedarbių skaičiaus nesutapimas tarp Statistikos departamento ir teritorinių darbo biržų lėmė nedarbo lygio nesutapimus tarp minėtų institucijų. Analizuojant bedarbių skaičių ir nedarbo lygį mažiausi rodikliai registruoti kuriantis darbo biržoms 1993 – 1995 m. Tuomet nevisi darbo neturintys žmonės registravosi, todėl laikotarpis neatspindi realios padėties. Vykstanti privatizacija, verslų ir rinkos paieška chaotiškai veikė socialines struktūras. Nuo 1995 - 1996 m. bedarbių skaičius ėmė sparčiai augti, ypač per 1998 - 2001m. Lietuvos ūkiui įtakos turėjo Rusijos ekonominės krizė. Kaip matome iš 2 lentelės per 1998 – 2005 m. laikotarpį nedarbo lygis kito. Statistikos departamento tyrimo duomenimis 1998 m. buvo 13,2 %, o darbo biržoje tais pačiais metais 6,4 %. 1999 – 2000 metais statistikos departamente nedarbas padidėjo beveik 2 procentais, o darbo biržoje 3 procentais.

2 lentelė. Nedarbo lygis 1998 – 2003 m.

Nedarbo lygis	Procentais							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Statistikos departamento duomenimis	13,2	14,6	16,4	17,4	13,8	12,4	11,4	8,3
Registruotų darbo biržoje	6,4	8,4	11,5	12,5	11,3	10,3	6,8	4,9

Didžiausias nedarbo lygis užfiksuotas 2001 m. Statistikos departamento tyrimo duomenimis - 17,4 % ir centrinėje darbo biržoje - 12,5 %. Nuo 2003 m. atitinkamai sumažėjo nedarbas: 12,4 % (2002 – 13,8 %) ir 10,3 % (2002 – 11,3 %) (Lietuvos apskritys, 2003) Nuo 2001 metų gerėjantys šalies ekonominiai rodikliai, pasiruošimas įstojimui į Europos Sąjungą ir didžiulė tarptautinė migracija sumažino bedarbių skaičių daugiau nei 50 tūkst.. 2004 - 2005 metais skirtumas vėl išaugo. 2004 metais pagal statistikos departamento duomenis nedarbo lygis šalyje buvo 11,4 %, o pagal duomenis darbo biržoje tik 7 %. 2005 metais tarp pateikiamų duomenų yra perpus didesnis skirtumas.

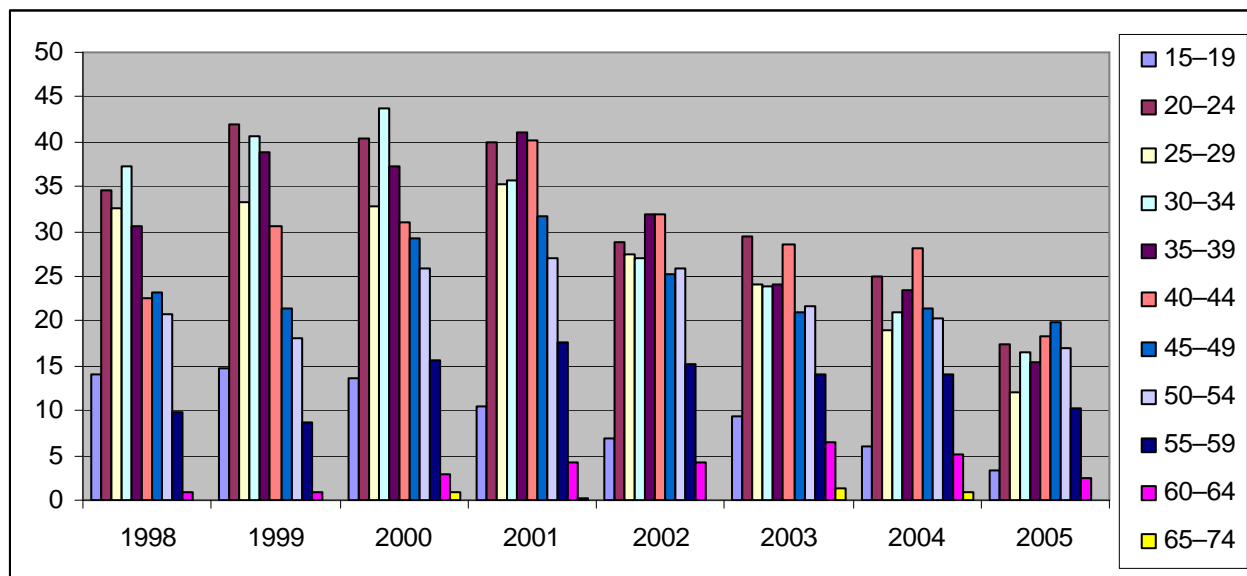
Analizuojant nedarbo lygį Statistikos departamento duomenis galima palyginti Lietuvos ir Europos sąjungos valstybių nedarbo lygį. Lyginant Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių nedarbo lygis (10 lentelė prieduose), matome, kad Lietuvos nedarbo lygis 2004 metais yra aukštas. Bendras penkiolikos Europos Sąjungos valstybių nedarbas 2004 metais buvo 8,0 %, įstojus dešimčiai naujų valstybių, nedarbas pakilo iki 9,0 %. Lietuvos nedarbo lygis atsiduria trečioje pozicijoje, po Lenkijoje – 18,8 %, Slovakijoje – 18,0 %. Nedaug atsilieka Ispanija – 10,8 % ir Graikija – 10,5 %. Į 7 – 10 procentų nedarbo lygio intervalą patenka Latvija, Vokietija, Prancūzija, Estija, Suomija, Čekija, Italija, Belgija ir Malta. 5 – 6 procentų nedarbo lygis registruojamas Švedijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje, Danijoje ir Kipre. Mažesnis nei 5 procentai nedarbas būdingas Jungtinėje Karalystėje (4,7 %), Nyderlanduose (4,6 %), Airijoje ir Austrijoje (po 4,5 %) ir Liuksemburge (4,2 %).

3.3.1.3. Bedarbiai pagal amžiaus grupes ir lytį, pasiskirstymas mieste ir kaime

Gyventojų užimtumo politikoje bedarbių skaičiaus mažėjimas ekonominiam gyvenimui svarbus rodiklis. Keliant darbo našumą aktualus bedarbių skaičius pagal amžiaus grupes ir lytį. Pagal Statistikos departamento duomenis nuo 1998 iki 2005 metų (6, 7 lentelė prieduose) matome, jog didžiausias bedarbių skaičius buvo tarp 20 – 24, 30 – 44 metų gyventojų (Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 1999 – 2005, 2006) (Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2005, 2006).

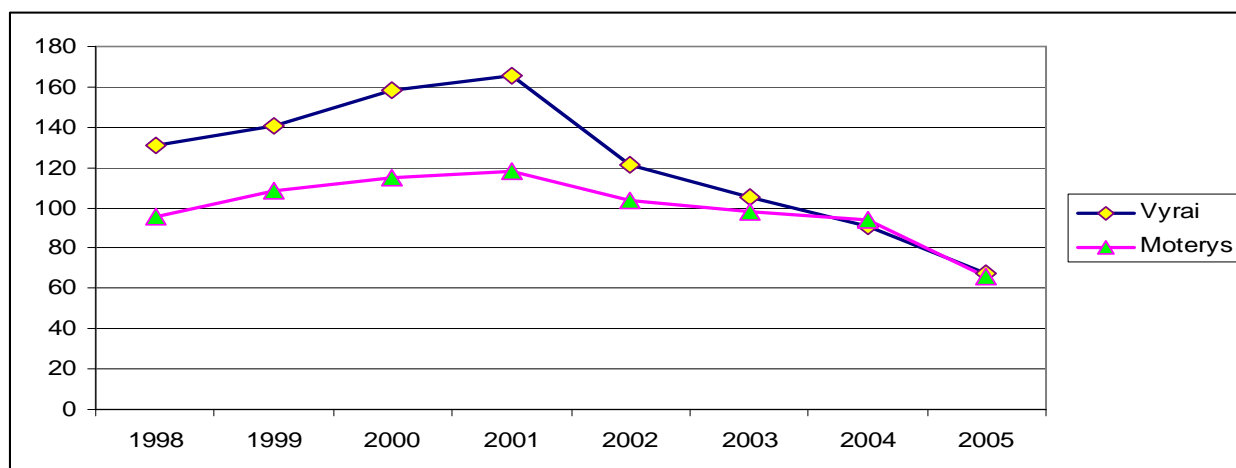
Iš 4 paveikslo matome bedarbiai pasiskirstymą pagal amžiaus grupes. Jauniausi bedarbiai, 15 – 19 metų jaunuoliai dar mokosi, ir sudaro nedidelį procentą dirbančiųjų. Iki 2001 metų jų buvo daugiau nei 10 tūkst., o vėlesniais metais skaičius mažėjo ir 2005 m. buvo 3300. Darbingiausio amžiaus žmonės, 20 – 44 metų, užima didžiausią procentinę bedarbių dalį. Visais tiriamais metais 20 – 24, 35 -44 metų darbingi žmonės sudaro didžiausią procentą. Nuo 20 iki 40 tūkstančių šio amžiaus darbingų žmonių nedirba kiekvienoje amžiaus grupėje. Tokia ryški tendencija matoma iki 2002 – 2003 metų. Daugiausia buvo 2001 metais. 2004 ir 2005 metais sumažėjo bendras bedarbių

skaičius, tolygiai mažėjo bendra amžiaus grupių kreivė. Tačiau matome, kad daugiau nei 10 tūkstančių priešpensijinio amžiaus gyventojų neturėjo darbo.



4 pav. Bedarbiai pagal amžiaus grupes 1998 – 2005 m. (tūkst.)
(Statistikos departamento duomenimis)

Darbo rinkoje dažnai eliminuojamos moterys. Tačiau Lietuvos statistikoje (statistikos departamento duomenimis) buvo užfiksuotas didesnis vyrų bedarbių skaičius. Nuo 1998 m. tiek vyrų, tiek moterų bedarbių skaičius turėjo didėjimo tendenciją. Kaip matome iš 5 paveikslo, iki 2001 m. vyravo 30 – 40 tūkst. skirtumas, 2002 metais buvo 18 tūkst., bedarbių vyrų buvo daugiau. Nuo pastarųjų metų kreivės beveik susilygino. 2004 metais bedarbių vyrų ir moterų buvo šiek tiek daugiau nei 90 tūkst., vyrų trimis tūkstančiais mažiau nei moterų.



5 pav. Bedarbiai pagal lytį 1998 – 2005 m. (tūkst.)
(Statistikos departamento duomenimis)

O 2003 metais 1300 vyrų daugiau, nei moterų. 2004 – 2005 metais bedarbių vyrų ir moterų skaičius susivienodino. 2004 metais tik 260 moterų buvo daugiau nei vyrų. O 2005 metais 120

bedarbių vyrų daugiau užfiksuota nei moterų. Bedarbių vyrų ir moterų skaičiaus panašumą lemia lygių teisių ir darbo sąlygų galimybės.

Darbo biržose didėjanti darbo vietų pasiūla skatina kvalifikuotų darbininkų poreikį. Labiausiai darbdaviams trūksta pramonėje galinčių dirbti žmonių. Finansų ministerijos teigimu 2005 metais didžiausias ūkio augimas buvo jaučiamas su gamyba ir vartojimu susijusiose veiklos rūšyse: pramonėje, statyboje, didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, transporte, sandėliavimo ir ryšių sektoriuose. Dėl šių specialybių paklausos daugiausia reikalingi tradiciškai "vyriškų" profesijų darbuotojai.

Lietuva agrarinis kraštas, urbanizacijos lygis 66,6 %. Bedarbių skaičiaus pasiskirstymas tarp miesto ir kaimo gyventojų matomas 3 lentelėje. Didesnis šalies gyventojų skaičius yra mieste.

3 lentelė Bedarbiai pasiskirstymas mieste ir kaime 1999-2004 m. tūkst.
(Statistikos departamento duomenimis)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Mieste	202,4	207,1	215,6	177,8	157,4	138,1
Kaime	46,6	66,6	68,4	46,6	46,5	46,3

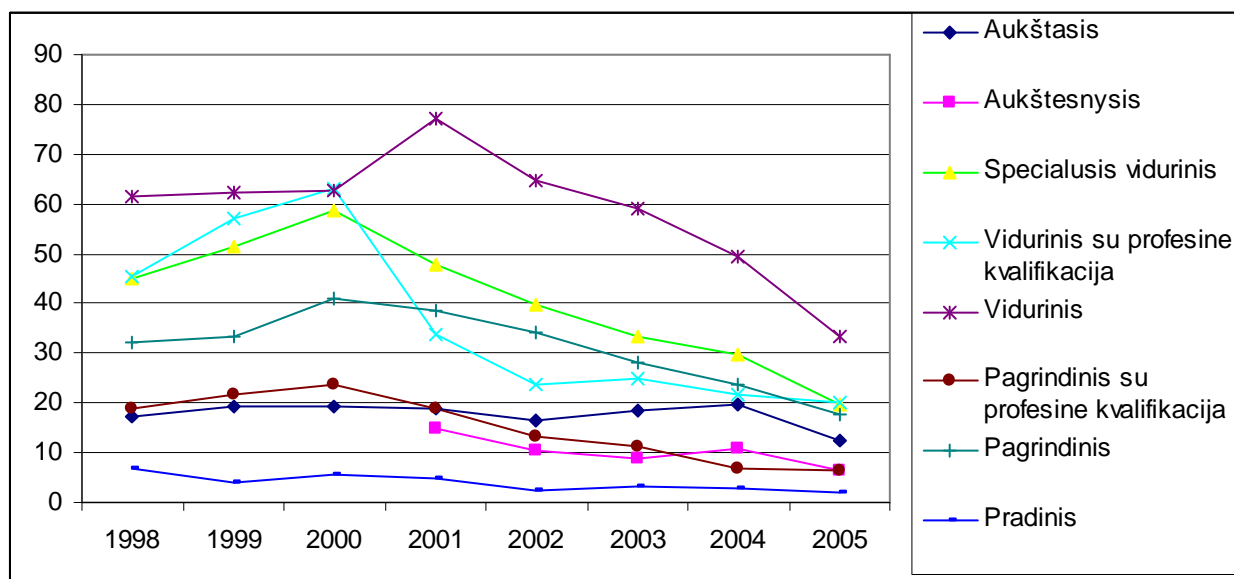
Kuo daugiau gyventojų, tuo didesnė bedarbystė tame teritoriniame administraciniame vienetė. Per 2001 – 2004 m. laikotarpį mieste bedarbių sumažėjo 69 tūkstančiais. Kaimiškose teritorijose bedarbių skaičius, lygint su miestu, yra žymiai mažesnis. Daugiau nei 46 tūkstančiai per 1999 – 2004 metus. Per paskutinius tiriamus tris metus statistiniai duomenys beveik nesikeitė. Tai lemia tai, jog neturintys darbo kaimo gyventojai dirba savo ūkyje ir neskuba registruotis darbo biržose.

3.3.1.4. Bedarbių išsilavinimas 1998 – 2005 metais

Apžvelgiant nedarbo situacija Lietuvoje, ryškėja dvi neigiamos tendencijos. Pirma, daugėja bedarbių, turinčių darbo rinkoje nepaklausias profesijas ar neturinčių kvalifikacijos. Mažėja nekvalifikuotos darbo jėgos paklausa ir didėja ypač kvalifikuotų specialistų poreikis, tiesiog darbo pasiūlos kvalifikacija neatitinka darbo rinkos paklausos. Darbdaviams reikia aukštos kvalifikacijos specialistų ir darbininkų, o į darbo biržas daugiausia kreipias asmenys, nepasirengę siūlomai darbo rinkai, t.y. įgiję nepaklausias profesijas ar ilgalaikiai bedarbiai, turintys silpną darbo motyvą. Jie sudaro nuo 84 iki 89 % visų registruotų bedarbių. Nors šalyje veikia 17 darbo rinkos mokymo centrų juose parengti ar perkvalifikuoti bedarbiai dėl mažo mobilumo negali rasti jų kvalifikaciją atitinkančio darbo. Antra, ypač aukštas nedarbo lygis tarp jaunų (iki 25 metų amžiaus) žmonių. Jaunimo nedarbo problema yra aktuali visose Europos šalyse. Neigiami ilgalaikio nedarbo padariniai dažniausiai yra susiję su šeimos iširimu, nedarbingo asmens hospitalizacija, stacionariu

psichiatriniu gydymu, savižudybėmis, nusikalstama veikla ir vaikų, augančių ilgalaikio bedarbio šeimoje, socialinio kapitalo (išsilavinimo, laisvalaikio, draugų ir pan.) sumažėjimu. Tačiau būtina pažymėti, kad ilgalaikio nedarbo poveikio psichinei sveikatai negalima atskirti nuo pagrindinių neigiamų ekonominių ir socialinių sąlygų, kitaip tariant, nuo ekonominės ir socialinės (išsilavinimo) nelygybės, kuri asmeniui egzistavo iki nedarbo.

Analizuojant bedarbių išsilavinimo statistikos duomenis (6 paveikslas) nustatyta, kad daugiausia bedarbių turi specialų vidurinį, vidurinį su profesine kvalifikacija ir pagrindinį su profesine kvalifikacija išsilavinimą. Iki 2000 metų išsimokslinimo santykis tarp bedarbių beveik nekito. Virš 60 tūkst. buvo su viduriniu. Vidurinis su profesine kvalifikacija ir specialusis vidurinis išsilavinimas nuo 1998 metų 45 tūkst. iki 2000 metų išaugo iki 60 tūkst. 2005 m. užregistruota virš 50 tūkst. Su aukštuoju išsilavinimu bedarbių, per 1998 – 2005 metus nebuvo daug, atskirais metais nesiekia 20 tūkst. bedarbių. Per 2000 – 2002 metus labai sumažėjo bedarbių turinčių vidurinį su profesine kvalifikacija skaičius, atitinkamai 62,9 tūkst. ir 23,6 tūkst. Su tokiu išsilavinimu 2000 metais bedarbių buvo daugiau nei 150 tūkst., o 2003 m. per 90 tūkst.



6 pav. Bedarbių išsilavinimas 1998 – 2005 m. (tūkst.)
(Statistikos departamento duomenimis)

Paskutiniaisiais metais su aukštuoju išsilavinimu bedarbių skaičius sparčiai mažėja ir 2005 metai buvo 12,4 tūkst. Įtakos turėjo ne tik gerėjantys ekonominiai rodikliai, bet ir didelis „proto nutekėjimas,, į kitas valstybes. Aukštesnįjį išsilavinimą bedarbių užregistruota buvo nedaug, 2001m. - 14,9 tūkst. ir 2005m. - 6,4 tūkst. Aukštesniosios mokyklos ruošia praktikus, o ne teoretikus, todėl dauguma studentų nukreipiami į atitinkamas darbovietes. Daug bedarbių registruojama su pagrindiniu išsilavinimu. 2000 metai jų užregistruota 40 tūkst. Per kitus penkis metus bedarbių su pagrindiniu ir su pagrindiniu su profesine kvalifikacija skaičius ypatingai

mažėja. 2005 metai su pagrindiniu išsilavinimu bedarbių buvo apie 17,8 tūkst., o pagrindiniu su profesine pakraipa apie 6,3 tūkst. Konstitucijoje numatytas privalomas mokslas iki 16 metų, todėl mažiausia bedarbių turi pradinį ir pradinį su kvalifikacija išsilavinimą. Šis statistinis rodiklis, skirtingais metais, svyruoja nuo 1998 metais 6,7 tūkst., 2000 metai – 5,5 tūkst. ir 2005 metais 2,2 tūkst. bedarbių.

Daugiausia bedarbių turinčių vidurinį išsilavinimą, su atitinkama profesine pakraipa. Mažiausia pradinį ir aukštesnį išsilavinimą turinčių bedarbių.

Bedarbių moterų išsilavinimas yra aukštesnis nei vyrų (8 lentelė prieduose). Iš 132,9 tūkst. bedarbių 2005 metų statistikos departamento tyrimais užfiksuota, kad su aukštesniu išsilavinimu bedarbių moterų 6,6 tūkst., o vyrų 5,8 tūkst., o su aukštesniu moterų 3,9 tūkst., vyrų – 2,5 tūkst. Vidurinio išsilavinimo su profesine kvalifikacija vyrų daugiau (11,7 tūkst.) nei moterų (8,4 tūkst.). Vidurinį išsilavinimą turi 16 tūkst. vyrų ir 17,1 tūkst. moterų. Taip pat vyrų daugiau su pagrindiniu išsilavinimu (10,9 tūkst.) nei moterų (6,9 tūkst.).

Statistikos departamento duomenimis mieste daugiausia vidurinį (apie 30 tūkst.) vidurinį su profesine kvalifikacija (apie 18 tūkst.), specialų vidurinį (16 tūkst.) išsilavinimą bedarbių. Su aukštesniu išsilavinimu 10,1 tūkst. bedarbių. Mažiausias skaičius turinčių aukštąjį neuniversitetinį (700) ir pradinį (apie 1000) išsilavinimą. Kaimo teritorijose daugiausia vidurinį (14 tūkst.) ir pagrindinį (apie 11 tūkst.) išsilavinimą turinčių bedarbių. Užregistruota apie 1000 su aukštesniu, tiek universitetiniu, tiek neuniversitetiniu išsilavinimu bedarbių.

Valstybinės darbo biržos teigimu: - nuolat didėjanti darbo vietų pasiūla, todėl kvalifikuotų darbininkų poreikis išlieka didžiausias. Labiausiai darbdaviams trūksta pramonėje galinčių dirbti žmonių. Iš dalies todėl, kad daugiausia reikalingi tradiciškai "vyriškų, profesijų darbuotojai. Pagal darbo poreikį labiausiai nepaklausūs bedarbiai - aukštąjį išsilavinimą turintys teisininkai, pradinio ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai, mažėja žemės ūkio specialistų paklausa. Paklausiausi - prekybos, siuvimo, aptarnavimo sferos (virėjai, padavėjai), statybų sektoriaus darbuotojai. Darbdaviai pageidauja aukštąjį išsilavinimą turinčių vadybininkų, inžinierių, buhalterių (www.ldb.lt) ir kitus aukštos kvalifikacijos darbuotojų.

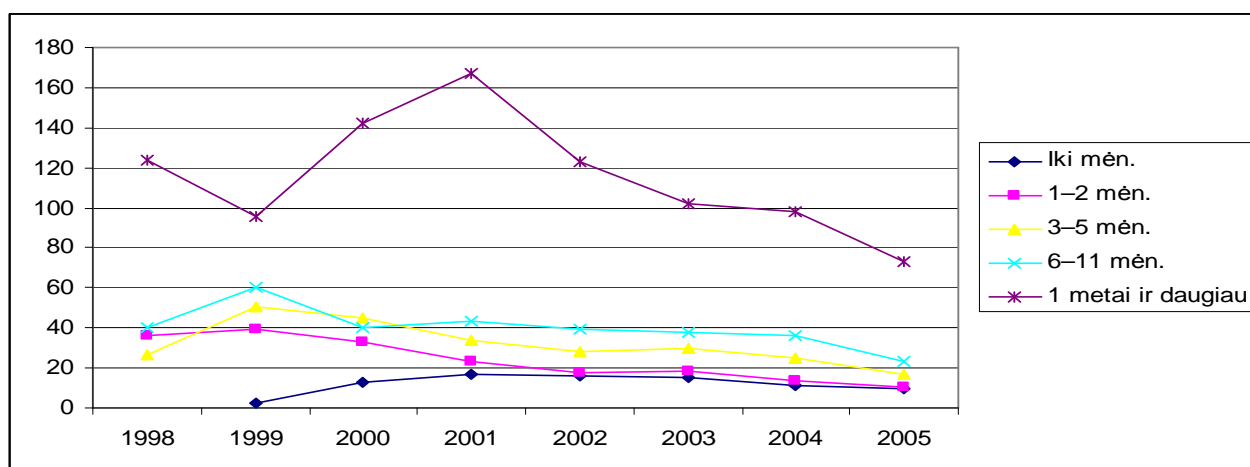
3.3.1.5. Bedarbiai pagal nedarbo trukmę 1998 – 2005 metais

Ne visi bedarbiai turi motyvaciją darbui. Skirtingo socialinio sluoksnio žmonės nesusiranda darbo dėl įvairių priežasčių. Tačiau yra gyventojų, kurie nenori dirbti. Anot D. Beržinskienės, bedarbių gyvenančių mieste, vidutinė darbo trukmė yra mažesnė nei rajono gyventojų. Be to, jų motyvacija darbui yra stipresnė nei rajone gyvenančių bedarbių (Beržinskienė, 2005). Stipresne motyvacija darbui galima laikyti viena iš priežasčių, sąlygojančių mieste gyvenančių bedarbių

trumpesnę nedarbo trukmę. Nenorintys dirbti, ilgalaikiai bedarbiai, sudaro didelį procentą. Ilgalaikiai bedarbiai, asmenys nesusirandantys darbo ilgiau nei vieneri metai.

Nuo 1998 metais daugiau nei 100 tūkstančių darbingo amžiaus gyventojų neieškojo darbo (7 paveikslas) ir jų nedarbo trukmė buvo ilgesnė nei vieneri metai. Ypač neigiamą poveikį žmogui ir visuomenei daro ilgalaikis nedarbas, kai gali pasikeisti net esminės gyvenimo nuostatos. Ilgalaikė bedarbystė – viena skaudžiausių problemų tiek Europos Sąjungos šalyse, tiek ir Lietuvoje. Ilgalaikiu bedarbiu vadinamas asmuo, kuris neturi darbo ilgiau nei 12 mėnesių. Ilgalaikio nedarbo didėjimą lemia įvairios priežastys, kurias galima suskirstyti į dvi grupes: objektyvias ir subjektyvias. Objektyvios priklauso nuo bendros padėties šalies ūkyje, darbo rinkoje, nuo užimtumo ir socialinės apsaugos politikos, nuo darbo santykių įmonėse ir socialinio dialogo. Subjektyvios priežastys priklauso nuo pačių bedarbių kokybinių charakteristikų (sveikatos būklės, išsilavinimo, profesijos, amžiaus, gyvenimo vietos ir pan.) jų įsidarbinimo motyvacijos, šeimos funkcijų vykdymo ir vyraujančių darbdavių nuostatų. Kartu reikia pažymėti, kad ilgalaikis nedarbas lemia didžiausias ekonomines ir socialines valstybės išlaidas. 1999 metais ilgalaikių bedarbių buvo 96 tūkst. Dėl Rusijos ekonominės krizės įtakos, padidėjus bendram bedarbių skaičiui iki 2001 ilgalaikių bedarbių skaičius išaugo iki 167 tūkst. Nuo 2001 metų šis skaičius sparčiai mažėjo ir 2004 m. tesiekė 102 tūkst., o 2005 m. 72,9 tūkst. panašus vyrų ir moterų santykis.

Analizuojant bedarbius, kurie darbo nesusirado iki metų, matomos panašios tendencijos 1998 – 2005 metų laikotarpyje. Iki 2001 metų užregistruota daugiau bedarbių, kurie darbo nesusirado ilgiau nei 1 – 2 mėn., 3 – 5 mėn. ir 6 – 11 mėn. Tačiau iki 2001 metų padaugėjo bedarbių, kurie nesusirado darbo mėnesio bėgyje. Nuo 2001 metų bedarbių skaičius, pagal nedarbo trukmę mažai keičiasi. 2005 iki metų darbo nerado 23,2 tūkst., panašus vyrų ir moterų santykis.



7 pav. Bedarbiai pagal nedarbo trukmę 1998 – 2005 m. (tūkst.)
(Statistikos departamento duomenimis)

Statistikos departamento duomenimis (8 lentelė prieduose) iki vieno mėnesio bedarbių 2005 m. užregistruota 10 tūkst., beveik 6 tūkst. vyrų ir 4 tūkst. moterų. Bedarbių nesusiradusių darbo iki dviejų mėnesių 10,7 tūkst., iš jų vyrų 4,7 tūkst., o moterų 6 tūkst. 3 – mėnesius tiek vyrų, tiek moterų nedirbo po 8,2 tūkst.

Iš visu darbo neturinčių žmonių mažiausiai buvo bedarbių iki 2 mėnesių. Šių gyventojų būtų galima ir nepriskirti bedarbių kategorijai. Tai aktyvūs darbingi gyventojai, kurie suinteresuoti turėti ilgalaikį darbą. Likusieji, iki metų, pasyviai dirba, dažniausiai atsitiktinius darbus. Ilgalaikiai bedarbiai visai nedirba.

3.3.1.6. Nedarbo sąlygoti ekonominiai socialiniai nuostoliai

Didesnis ar mažesnis nedarbas yra nuostolingas ne tik valstybei, bet ir patiems valstybės nariams. Nedarbo pasekmės arba nedarbo nuostoliai, mokslinėje literatūroje įvardijami kaip nedarbo sąnaudos, skirstomi į tris grupes, 1) *ekonominiai*, 2) *fiskaliniai (finansiniai)*, 3) *visuomeniniai - psichologiniai*. Pastarosios nedarbo pasekmės suprantamos plačiaja prasme, t. y., turinčios įtakos visai šalies ekonomikai.

Nedarbo ekonominės sąnaudos yra sąlygojamos neefektyvaus darbo jėgos ir kitų gamybos priemonių panaudojimo. Dėl nedarbo yra netenkama dalies BNP (Bendrojo nacionalinio produkto), BVP (Bendrojo vidaus produkto). BVP sukuriama dalis nedarbas turi tiesioginį ryšį. BVP praradimas sąlygoja šalies gerovės praradimą, apibrėžtą realių pajamų netektimi esant visiškam užimtumui (nepagamintos prekės, nesuteiktos paslaugos). Remiantis tuo, pažymėtina, kad pastarųjų nedarbo sąnaudų įvertinimas ribotas, nes neaišku, kokios vertės prekės ar paslaugos būtų sukurtos darbo atveju, be to, yra lyginama BVP dalis esant visiškam ir nevisiškam gyventojų užimtumui.

Nedarbo nuostoliams priskiriamos *fiskalinės nedarbo sąnaudos* parodo, patiriamų nuostolių dydį ne tik dėl išmokų bedarbio pašalpoms, bet ir dėl pajamų netekimo mokesčių ir socialinių įnašų pavidalu. Kaip teigia D. Beržinskienė: fiskalinių nedarbo nuostolių skaičiavimų apribojimai yra sąlygoti tam tikrų veiksmų išskyrimo sudėtingumu, tai nedarbo nuostolių dydis, sąlygotas žmogiškojo kapitalo netekties, vartojimo išlaidų ir nusikalstamumo sąsajų, susijusių su nedarbu, dinamikos augimas (Beržinskienė, 2005).

Finansiniai sunkumai sąlygoti nedarbo, apriboja asmenų minimalių poreikių patenkinimą, kurie tam tikrais gyvenimo momentais yra būtini (apsirūpinimas medikamentais ligos atveju, būsto išlaikymo mokesčiai ir pan.). Dėl nedarbo atveju prarandamų pajamų formuojasi nelygybė visuomenėje, nes paprastai didžiąją dalį bedarbių sudaro nekvalifikuoti ar žemą kvalifikaciją

turintys asmenys, kurių darbo užmokestis dar jiems dirbant, nebuvo didelis, apribojęs santaupų kaupimą. Praradę darbą tokie individai pasmerkia save materialiniams nepritekliams.

Visuomeninių sąnaudų kategorija apibrėžiami socialiniai - psichologiniai nedarbo nuostoliai, susiję su žmogiškoje kapitalo praradimu bei augančiu nusikalstamumu. Kaip teigia D.Beržinskienė: nedarbo nuostoliai *siaurąja prasme*, pasireiškiantys individo lygmeniu, įvardijami *finansiniais sunkumais, psichologiniais elgesio sutrikimais bei kvalifikacinio faktoriaus praradimus* (Beržinskienė, 2005).

Nedarbo praradimo atveju individas susiduria ne tik su finansiniais sunkumais, jo psichinę būseną lemia *psichologiniai elgesio sutrikimai*, sąlygoti išorinės aplinkos poveikio, konkrečiu atveju psichologinės traumos praradus darbą. Asmenys, susidūrę su nedarbu, neadekvačiai stumiami link socialinės degradacijos, pasireiškiančios didėjančiu nusikalstamumu, skurdo, asocialių šeimų skaičiaus augimu ir t.t. Praradęs darbą asmuo, praranda ne tik norą, bet ir galimybę realizuoti ne tik aukštesnių gyvenimo tikslų siekį bet apribojamos ar net prarandamos bazinių poreikių patenkinimo galimybės. Visos šios neigiamos socialinės apraiškos turi neigiamą įtaką bendram šalies ekonomikos augimui.

Žmogiškojo kapitalo nuvertėjimas bei kvalifikacinių gebėjimų praradimas psichologiškai paveikia asmenybę. Netekęs darbo asmuo ne tik nebekaupia naujų darbo įgūdžių, metodų, bet silpnėja bei atrofuojasi jau turėti kvalifikaciniai gebėjimai ir įgūdžiai. Daugeliu atveju prarasti kvalifikaciniai gebėjimai nebeužtikrina naujos darbo vietos reikalavimų, tuo sąlygodama darbo kokybės, darbo intensyvumo bei darbo užmokesčio skirtumus.

Nedarbo socialinės ekonominės pasekmės yra sunkiai apibrėžiamos dėl sudėtingos diagnostikos, tačiau tiesiogiai susijusios su šalies ekonomikos rodiklių dinamika. Kylantis ekonomikos potencialas sąlygoja gyvenimo poreikių tenkinimo augimą individo lygmeniu, mažėja asmenų socialinis ir psichologinis nuosmukis. Todėl gyventojų užimtumo didinimas ir nedarbo mažinimas — pagrindinė šalies socialinės ekonominės politikos uždavinys.

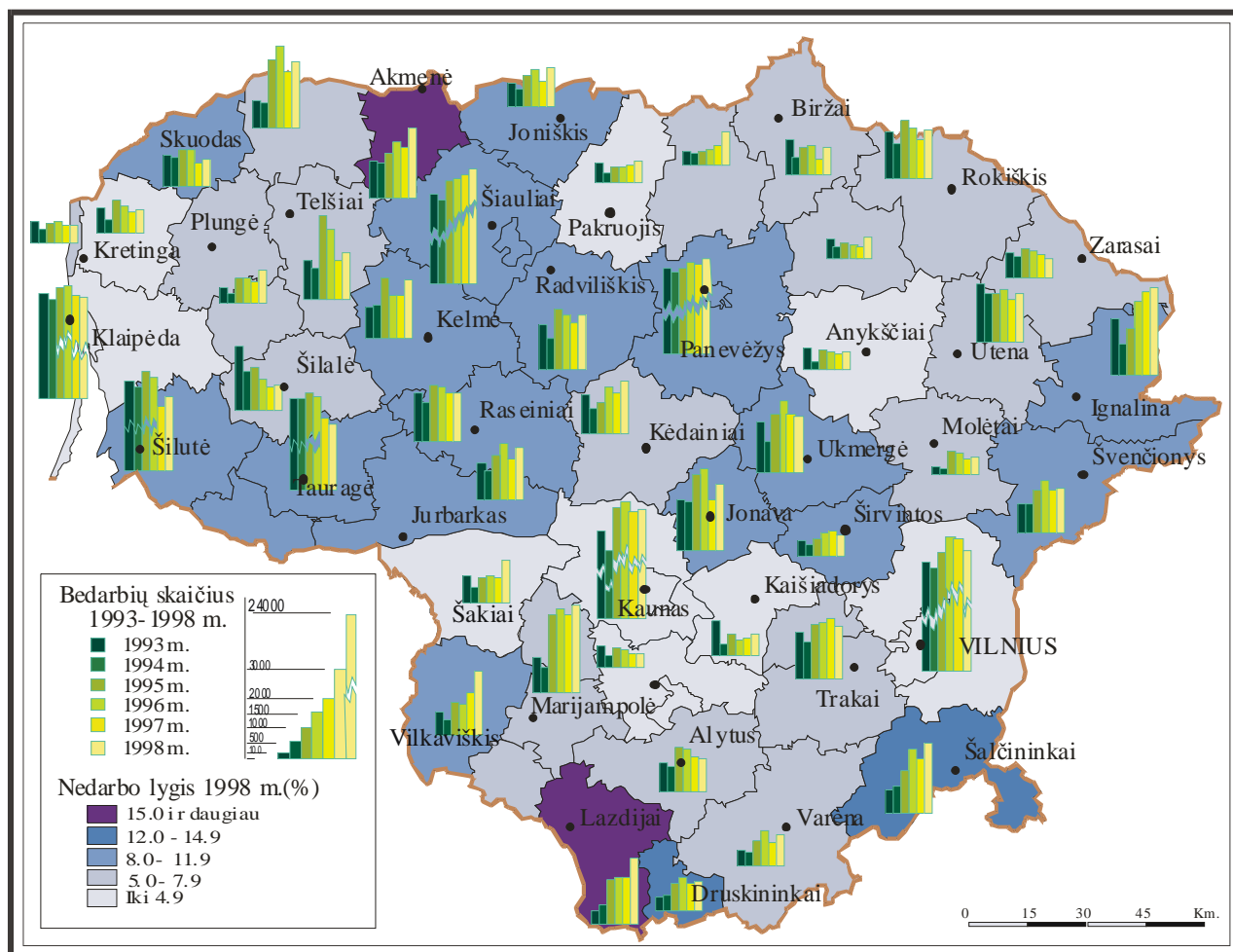
3.2.2. BEDARBIŲ SKAIČIAUS TENDENCIJOS SAVIVALDYBĖSE 1993 – 2004 METAIS

3.2.2.1. Bedarbių skaičius savivaldybėse 1993 – 1998 metais

Ne visada nedarbo lygis atitinka realią situaciją. Bedarbių skaičius yra sąlyginis dydis, kuris atspindi santykį tarp bedarbių skaičiaus ir užimtų gyventojų. Iki 1998 metų beveik visoje šalyje vyko bedarbių skaičiaus didėjimas (8 paveikslas). Daugiausia, per 1993 – 1998 metų laikotarpį, užregistruota Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Panevėžio miestuose. Sostinėje Vilniuje bedarbių skaičius viršila 100 tūkst. ribą. 1996 m. užregistruota daugiau nei 24 tūkst. bedarbių. Klaipėdoje, Kaune ir Šiauliuose 1993, 1994 metais bedarbių buvo maždaug 5000, tačiau nuo 1995 metų registruojama daugiau nei 5000. Kauno mieste daugiausia užregistruota 1996 metais – 11778, Klaipėdos 1996 m. - 6842, o Panevėžyje 1998 m. – 7234 ir Šiauliuose 1998 m. 8616 bedarbiai. Daugiau nei 2000 bedarbių užsiregistravo Alytaus miesto ir Marijampolės miesto savivaldybėse. Tauragės rajono ir Šilutės rajono savivaldybėje 1993, 1994 metai užsiregistravo virš 3000 bedarbių. Jonavos rajono, Utenos rajono, Švenčionių rajono, Trakų rajono, Ukmergės rajono savivaldybėse bedarbių skaičius iki 1996 metų buvo aukščiausias per tiriamąjį laikotarpį. Šių rajonų savivaldybėse bedarbių skaičius buvo didesnis nei 2000. Iki 1998 metų bedarbių skaičius šiuose rajonų savivaldybėse žymisi sumažėjo.

Šalyje per 1993 – 1998 metų laikotarpį, mažiausia bedarbių (mažiau nei 1000) registruota Kaišiadorių, Širvintų, Prienų rajonų, Palangos miesto, Kupiškio, Anykščių, Molėtų, Zarasų rajonų savivaldybėse. Druskininkų, Šakių, Pasvalio, Plungės rajonų savivaldybėse bedarbių skaičius iki 1997 metų buvo mažesnis nei 1000, tačiau 1998 metais, po Rusijos ekonominės krizės, perkopė šią ribą. 1998 metais Druskininkuose užsiregistravo 1102, Šakių rajone - 1469, Pasvalio rajone - 1222, Plungės rajone – 1269 bedarbiai.

Be didžiųjų šalies miestų labiausia bedarbių skaičius išaugo Lazdijų rajono (1993 m. – 523, o 1998 m. – 2390), Druskininkų (477 ir 1102), Pasvalio (476 ir 1222), Plungės (520 ir 1296), Šalčininkų (820 ir 2412), Vilkaviškio (872 ir 2280), Mažeikių (947 ir 2286), Švenčionių (1045 ir 1594), Akmenės (1340 ir 2487), Kėdainių (1337 ir 1832), Kelmės (1145 ir 2162), Radviliškio (1522 ir 1994), Ignalinos rajonų (1965 ir 3004), Šiaulių (4727 ir 8616) ir Vilniaus miesto (10592 ir 17812) bei Kauno (5646 ir 8733) ir Marijampolės miesto (1299 ir 3069) savivaldybėse. Didžiausias bedarbių skaičiaus didėjimas, per 1993 – 1998 metus, buvo Vilniuje (7220), Šiauliuose (3889), Kaune (3087), Lazdijuose (1867), Marijampolėje (1770), Šalčininkuose (1592), Mažeikiuose (1559), Vilkaviškyje (1408), Akmenėje (1147), Ignalinoje (1039), Kelmėje (1017) savivaldybėse.



8 pav. Bedarbių skaičiaus kaita 1993 – 1998 m.(tūkst.), nedarbo lygis 1998 m. (%)

Sumažėjo bedarbių skaičius Prienų (1993 m. – 753, o 1998 m. – 555), Anykščių rajonų (786 ir 644), Palangos miesto (726 ir 594), Kretingos (947 ir 810), Zarasų (889 ir 714), Skuodo (1087 ir 1008), Biržų (1166 ir 1070), Kaišiadorių (1318 ir 738), Utenos (2003 ir 1692), Šilalės (2232 ir 923), Tauragės rajonų (3173 ir 2337) savivaldybėse. Daugiausia sumažėjo bedarbių skaičius Šilalės (1309), Tauragės (836), Kaišiadorių (580), Utenos (311), Prienų (198), Zarasų (175), Anykščių (142), Kretingos rajonų (137), Palangoje miesto (132), Biržų (94) ir Skuodo (79) rajono savivaldybėse. Raseinių rajono savivaldybėje per 1993 – 1998 metų laikotarpį nepakito bedarbių skaičius.

Per 1993 – 1998 metų laikotarpį bedarbių mažiausia (iki 1000) buvo Molėtų, Širvintų, Anykščių, Pakruojio, Kupiškio, Prienų rajonų ir Palangos miesto savivaldybėse. Daugiausia užregistruota Vilniaus (daugiau nei 10 tūkst.), daugiau nei 5 tūkst. - Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Panevėžio miestuose, daugiau nei 3 tūkstančiai - Šilutės, Tauragės rajonų savivaldybėse.

Apibendrinant 1993 – 1998 metus visoje šalyje bedarbių skaičius nuolat didėjo. Daugiausia užsiregistravo didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Dėl didelio gyventojų skaičiaus miestuose santykinis nedarbo lygis didžiuosiuose nesiekė 10 %, išskyrus Šiaulių ir Panevėžio miestus. Mažas bedarbių skaičius buvo visoje šalyje, ypač šiaurės, rytų, šiaurės vakarų Lietuvoje.

3.2.2.2. Bedarbių skaičius savivaldybėse 1999 – 2004 metais

Nedarbo lygis 1999 metais buvo 8,4 %, šalyje bedarbių užregistruota 148 tūkst. Ryškėjo socialinės – ekonominės užimtumo problemos. 1999, 2000 metais visose savivaldybėse padidėjo užsiregistravusių bedarbių skaičius. Rusijos 1998 metų ekonominė krizė, sumažino Lietuvos ekonomikos apyvartą į rytus. Mažėjantis prekių poreikis įtakojo įmonių veiklą. Verslininkai nesugebėjo greitai ir efektyviai orientuotis į vakarų rinką.

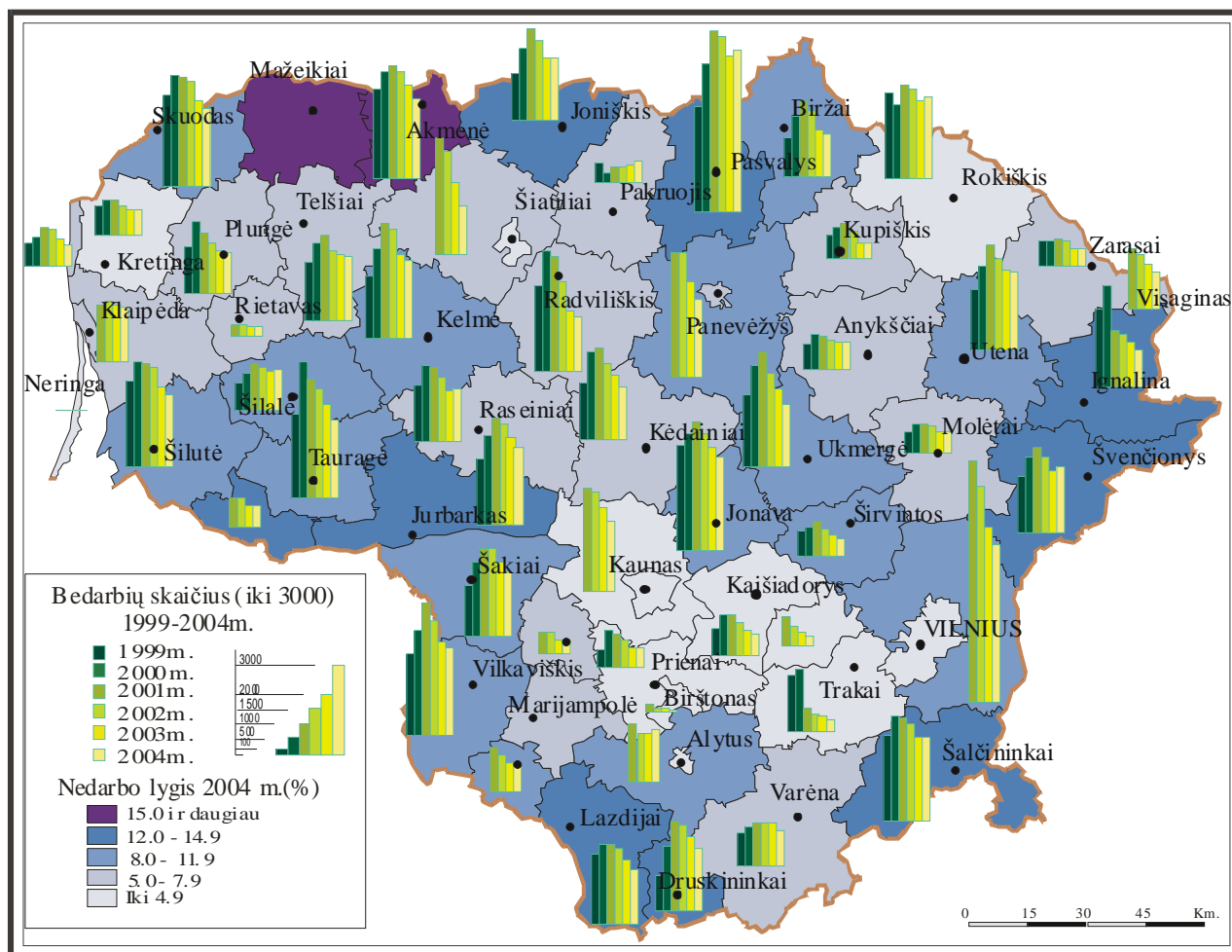
Kaip matome iš 10 ir 9 paveikslo daugiausiai bedarbių per du metus (1999 ir 2000) padaugėjo Vilniaus miesto (7,5 tūkst.), Alytaus rajono (2,1 tūkst.), Kauno (5,9 tūkst.), Panevėžio (3,2 tūkst.), Šiaulių miestų (3 tūkst.) bei Marijampolės (2,4 tūkst.), Mažeikių (2 tūkst.), Tauragės (1,9 tūkst.), Pasvalio (1,5 tūkst.), Radviliškio (1,5 tūkst.), Kėdainių (1,1 tūkst.), Kelmės rajonų (1,1 tūkst.), Druskininkų (1 tūkst.), Ukmergės (1 tūkst.), Jonavos (1 tūkst.), Vilkaviškio ir Šakių rajonų (po 800), Joniškio, Jurbarko ir Plungės rajonų (po 900), Ignalinos rajono (800) savivaldybėse.

Bedarbių skaičius, per 1999 – 2000 metus, mažiausiai padidėjo Trakų (1999 m. – 2 tūkst. , o 2000 m. – 2,2 tūkst.), Lazdijų (2470 ir 2,7 tūkst.), Varėnos (1,3 tūkst. ir 1,4 tūkst.), Kretingos (1,1 tūkst. ir 1,3 tūkst.), Kupiškio (860 ir 1,2 tūkst.), Širvintų rajonų (954 ir 1,1 tūkst.), Palangos miesto (808 ir 1,1 tūkst.), Molėtų (733 ir 1 tūkst.) ir Zarasų rajonų (873 ir 900) savivaldybėse.

Zarasų, Širvintų, Molėtų, Kupiškio rajonų ir Palangos miesto savivaldybėse bedarbių skaičius 2000 metais buvo mažiausias, apie 1 – 1,1 tūkst. bedarbių.

Gerėjant Lietuvos ekonomikai 2000, 2001 metais, kai kuriose savivaldybėse bedarbių skaičius ėmė mažėti. Valstybės teritoriniame administraciniame suskirstyme vyko kaita (plačiau 2,2 skyriuje). Tai suniveliavo bedarbių skaičių didžiuosiuose miestuose. Sumažėjo bedarbių Alytaus, Kauno, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus miestuose, o Palangoje dviem šimtais padaugėjo. Iki 2001 metų bedarbių skaičius be didžiųjų miestų taip pat sumažėjo Ignalinos (1600), Trakų (1,1 tūkst.) Tauragės (600), Plungės rajonų (400), Marijampolės (190) bedarbių mažiau, tačiau buvo atskirtos Kazlų Rūdos ir Kalvarijos savivaldybės), Radviliškio (200) ir Šilutės (100) savivaldybėse. Nepakito Lazdijų, Kaišiadorių, Raseinių, Kretingos, Šalčininkų rajonų savivaldybėse. Visose kitose daugiau ar mažiau išaugo. Daugiausia bedarbių skaičius padidėjo Mažeikiuose (2 tūkst.) ir Vilkaviškyje (1,1 tūkst.).

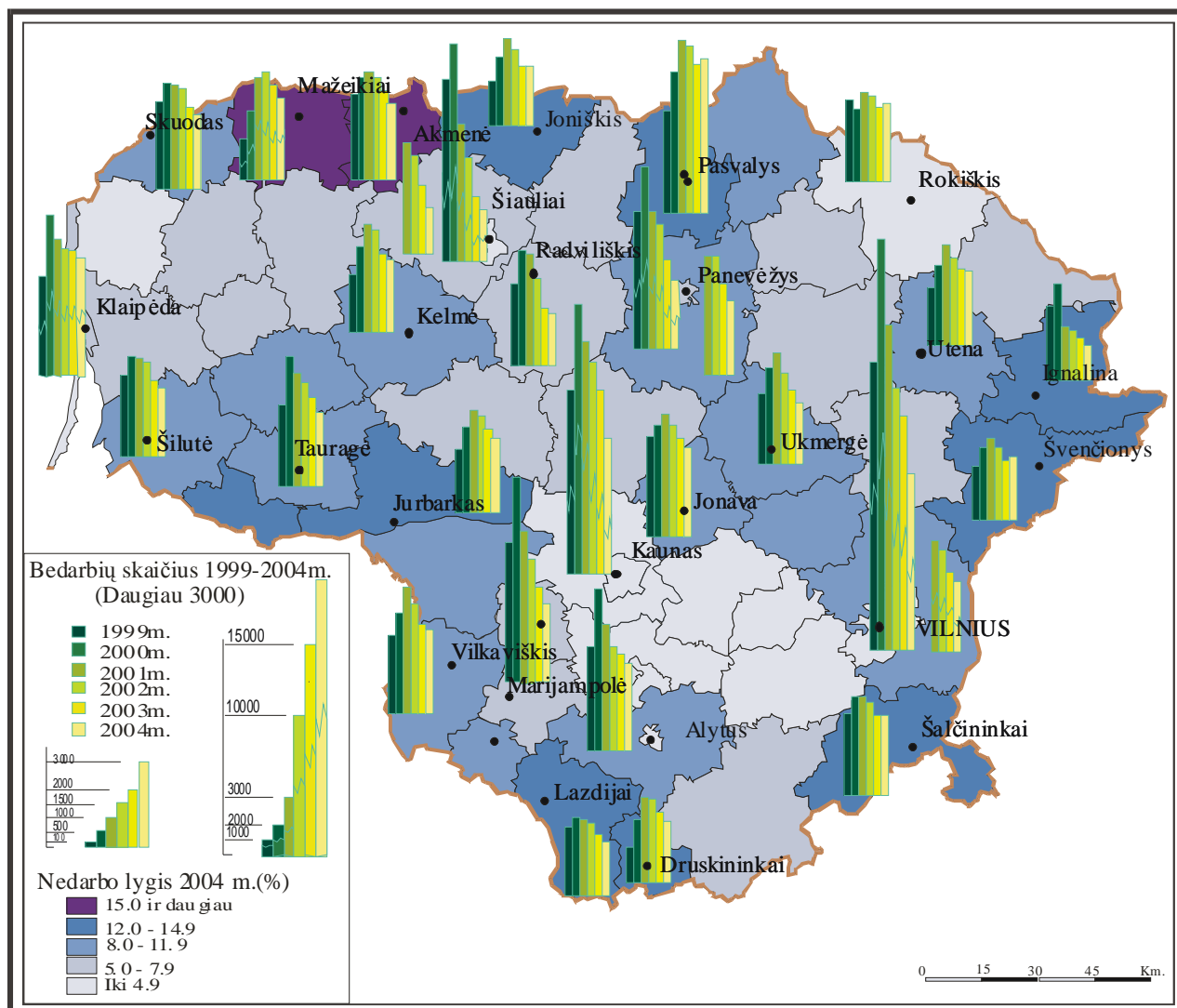
Per visą nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpį 2001 metais bedarbių šalyje užsiregistravo daugiausia - 223,5 tūkstančiai. Nuo pastarųjų metų bedarbių skaičius ir nedarbo lygis pradėjo tolygiai mažėti. Kasmet nuo 2001 iki 2004 metų, bedarbių šalyje sumažėjo vidutiniškai po 25 tūkstančius.



9 pav. Bedarbių skaičiaus kaita 1999 – 2004 m.(tūkst.), nedarbo lygis 2004 m. (%)

Per 2001 – 2004 metus bedarbių daugiausia sumažėjo Vilniaus (2001 m. - 24,1 tūkst., o 2004 m. – 13,1 tūkst.), Šiaulių (10,2 tūkst. ir 4,1 tūkst.), Panevėžio (9,8 tūkst. ir 4,9 tūkst.), Kauno (16,7 tūkst. ir 9,6 tūkst.), Klaipėdos (10,5 tūkst. ir 7,7 tūkst.), Alytaus miestuose (4,6 tūkst. ir 3,2 tūkst.), taip pat Vilniaus (8,5 tūkst. ir 6,2 tūkst.), Šilutės (3,7 tūkst. ir 2,9 tūkst.), Mažeikių (7,3 tūkst. ir 6,2 tūkst.), Jonavos (4,6 tūkst. ir 3,3 tūkst.), Vilkaviškio (4,5 tūkst. ir 3,0 tūkst.), Panevėžio (4,5 tūkst. ir 2,8 tūkst.), Šiaulių rajonų (4,3 tūkst. ir 2,1 tūkst.), Tauragės (4,2 tūkst. ir 2,8 tūkst.), Pasvalio (4,1 tūkst. ir 2,6 tūkst.), Ukmergės (4,1 tūkst. ir 2,3 tūkst.), Akmenės (4,0 tūkst. ir 2,8 tūkst.), Radviliškio (4,0 tūkst. ir 2,4 tūkst.), Kelmės (3,9 tūkst. ir 2,6 tūkst.), Jurbarko (3,8 tūkst. ir 2,8 tūkst.), Telšių (3,1 tūkst. ir 2,4 tūkst.), Utenos rajonų (3,8 tūkst. ir 2,8 tūkst.) bei Kėdainių (3,3 tūkst. ir 1,9 tūkst.), Joniškio (3,2 tūkst. ir 2,2 tūkst.), Biržų (2,7 tūkst. ir 1,6 tūkst.), Raseinių (2,6 tūkst. ir 1,8 tūkst.), Skuodo (2,4 tūkst. ir 1,6 tūkst.), Kupiškio (1,3 tūkst. ir 0,7 tūkst.), Pakruojio rajonų (1,8 tūkst. ir 0,9 tūkst.), bei Marijampolės (5,5 tūkst. ir 2,9 tūkst.), Druskininkų (3,2 tūkst. ir 2,2 tūkst.), Visagino (2,1 tūkst. ir 1,3 tūkst.) ir Kalvarijos (1,6 tūkst. ir 0,9 tūkst.) savivaldybėse. Nėra nė vienos savivaldybės, kur bedarbių skaičius būtų didėjęs per pastaruosius metus.

Neringos savivaldybėje bedarbių liko tiek pat, apie 100. Pagėgiuose, Šilalės rajone ir Anykščių rajone bedarbių sumažėjo 200, Rietave apie 100 bedarbių.



10 pav. Bedarbių skaičiaus kaita 1999 – 2004 m.(tūkst.), nedarbo lygis 2004 m. (%)

Per nagrinėjamą 1998 – 2004 metų laikotarpį, buvo užregistruotas didžiausias bedarbių skaičius. Iki 2001 metų bedarbių augimą lėmė ekonominiai faktoriai. Po 2001 metų, auganti šalies ekonomika sumažino bedarbių skaičių.

Kaip matome iš 10 paveikslėlio, per 1999 – 2004 metus, daugiausia bedarbių buvo didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Vilniuje daugiau nei 20 tūkst. 2000 – 2001 metais. Daugiau nei 10 tūkst. registruota Kauno, Klaipėdos (2000 m., 2001 m.), Šiaulių (1999 m. – 2001 m.), Panevėžio (2000 m.) miestuose. Daugiau nei penki tūkstančius, kasmet, užsiregistravo Mažeikių bei Vilniaus rajonuose, iki 2001 metų Marijampolės savivaldybėje. Daugiau nei 3 - 5 tūkstančiai bedarbių, skirtingais metais, buvo fiksuojami Alytaus mieste, Jonavos, Šilutės, Vilkaviškio, Pasvalio, Akmenės, Kelmės, Radviliškio, Šalčininkų, Ukmergės rajonuose, nuo 2001 metų Kauno, Šiaulių ir Panevėžio rajonuose.

Mažiausia iki 1000 bedarbių per visą laikotarpį buvo Molėtų rajono, nuo 2001 metų Birštone, Neringos, Kazlų Rūdos, Rietavo ir Elektrėnų savivaldybėse. Iki 1500 bedarbių užsiregistravo Varėnos, Kaišiadorių, Prienų, Kretingos rajonuose, Palangos mieste, Kupiškio, Anykščių, Zarasų, Širvintų rajonuose, Kalvarijos ir Pagėgių savivaldybėse.

Per 1993 – 1998 metų laikotarpį bedarbių mažiausia (vidutiniškai iki 1000) buvo Molėtų rajono, Širvintų rajono, Anykščių rajono, Pakruojio rajono, Kupiškio rajono, Prienų rajono ir Palangos miesto savivaldybėse. Daugiausia užregistruota Vilniaus (daugiau nei 10 tūkst.), daugiau nei 5 tūkst. - Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Panevėžio miestuose, daugiau nei 3 tūkstančiai - Šilutės, Tauragės rajonų savivaldybėse. Didžiausias bedarbių skaičius išlieka didžiuosiuose šalies miestuose. Tačiau šiuose miestuose nedarbo lygis 2004 metais buvo vidutiniškai 8 %.

Apibendrinant 1993 – 2004 metų bedarbių skaičiaus kaita šalyje matosi tokios tendencijos: bedarbių skaičius iki 2001 metų didėjo visoje šalyje; nuo 2001 metų bedarbių skaičius tendencingai mažėjo; daugiausia bedarbių buvo didžiuosiuose miestuose - Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje; penkių tūkstančių bedarbių, po 1999 metų, registruojama Mažeikių rajono bei Vilniaus rajone, iki 2001 metų Marijampolės savivaldybėje; daugiau nei 2 - 5 tūkstančiai bedarbių, skirtingais metais, buvo fiksuojami Alytaus mieste, Jonavos, Šilutės, Vilkaviškio, Pasvalio, Akmenės, Kelmės, Radviliškio, Šalčininkų, Ukmergės rajonuose. Nuo 2001 metų, daugiau nei 2 - 5 tūkstančiai bedarbių, buvo Kauno, Šiaulių ir Panevėžio rajonuose. Mažiausias bedarbių skaičius buvo Molėtų, Anykščių, Prienų rajonuose, Palangos miesto, Širvintų, Kupiškio rajonuose, nuo 2001 metų Birštone, Neringos, Kazlų Rūdos, Rietavo, Elektrėnų, Kalvarijos ir Pagėgių savivaldybėse.

Mažesnis bedarbių skaičius išlieka vidurio, vakarų, šiaurės rytuose ir šalies pietuose (išskyrus Lazdijų rajoną). Vidurio, šiaurės rytuose ir šalies pietuose Lietuvoje užimtumą skatino didžiųjų miestų pramonės augimas, užsienio investicijos, derlingos žemės, tarptautinė migracija, turizmo sferos plėtra ir kuriamos naujos verslo šakos. Pajūrio regione – eksportas, importas, laisvoji prekybos zona, užsienio investicijos, turizmas.

3.2.3. NEDARBO LYGIO TERITORINĖ ANALIZĖ 1993 – 2004 METAIS

3.2.3.1. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 1993 – 1996 metais

Nepriklausomos Lietuvos socialiniame gyvenime buvo nuosmukio ir kylimo laikotarpių. Nedarbo lygį šalyje lėmė vidiniai ir išoriniai ekonominiai veiksniai. Analizuojant šalies nedarbo lygį teritoriniu aspektu svarbu nustatyti pokyčius ir numatyti tendencijas. Darbe išskiriami nedarbo lygio teritoriniai pokyčiai. Nedarbo lygio pokytis analizuojamas metodologinėje dalyje (2.2. skyrius).

Analizuojant nedarbo lygį išskiriamas pirmas laikotarpis nuo 1993 metų. Nuo 1993 metų tiksliau skaičiuojamas bedarbių skaičius teritorinėse darbo biržose, iki 1996 metų, kur pasiektas pirmas aukštas nedarbo lygio rodiklis. Būdingas bedarbių skaičiaus masinis didėjimas iki 1996 metų. Tokį bedarbių skaičiaus didėjimą nulėmė po Sovietų Sąjungos žlugimo įvykę Lietuvoje. Nedarbo lygio pokyčius lėmė - ryškus infliacijos ir kainų struktūros pasikeitimas, žymus BVP sumažėjimas, biudžeto deficito nuolatinis augimas. 1993 metais nedarbo lygis sumažėjo, lyginant su 1992 metais, iki minimalaus 2,6 %, tačiau neatspindėjo realios socialinės – ekonominės situacijos (plačiau skyriuje 3.2.1.2). Ekonominių peripetijų metu, iki 1996m., nedarbo lygis pradėjo sparčiai didėti. 1994 metais buvo 3,8 %, 1995 m. jau 6,1 %, o 1996 m. – 7,1 %. Kaip matome iš 10 paveikslo, per 1993 – 1996 m. laikotarpį nedarbo lygis labai sumažėjo tik Šilalės ir Kaišiadorių rajonuose. Šilalės rajone 1993 metais buvo 11,8 %, sumažėjo iki 7,1 %, 1996 metais, tuo tarpu Kaišiadoryse, nuo 7,1 % iki 3,9 %.

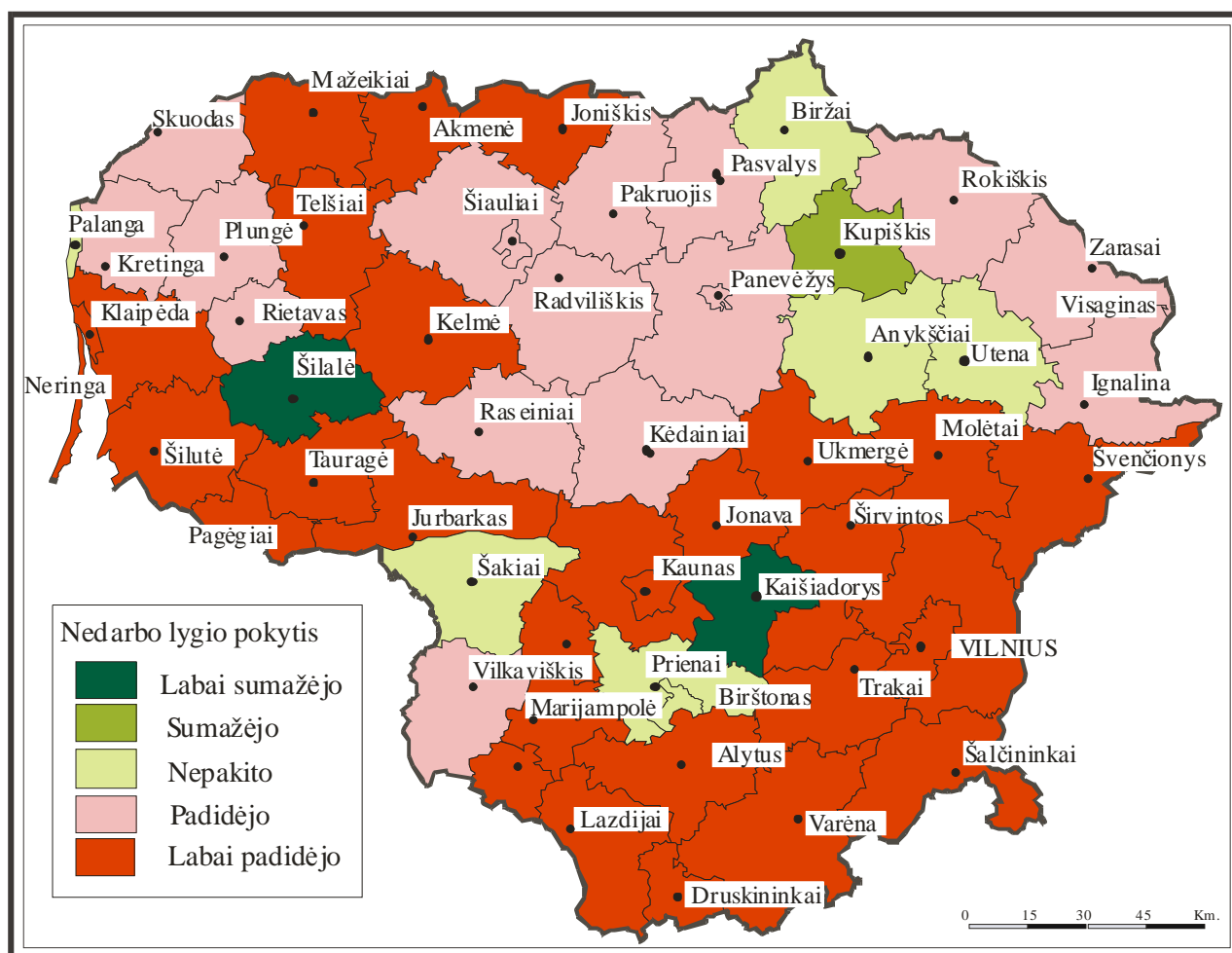
Nedidelis nedarbo lygio mažėjimas pastebimas Kupiškio (nuo 5% iki 3,9 %) rajone. Situacija beveik nepakito Prienuose (3,8 – 3,4%), Anykščiuose (3,8 – 3,6 %), Šakiuose (4,5 – 4,9%), Biržuose (5,6 – 5,2 %), Utenoje (7,3 – 7,0 %) ir Palangos mieste (apie 8 %). Iš minėtų tuometinių rajonų (11 paveikslas), tik Šakiuose matoma didėjimo tendencija.

Kaip matome iš 11 paveikslo nedarbas, per tris metus (1993 – 1996 m.), padidėjo 1 – 2 % Plungės 1,9 iki 3,3 %, Pasvalio 2,6 – 3,7 %, Vilkaviškio 3,5 – 5,1 %, Kėdainių 3,9 – 4,9 %, Pakruojio 4,1 – 3,8 %, Šiaulių 4,6 – 6,4 %, Kretingos 5,0 – 5,8 %, Rokiškio 5,7 – 6,9 % rajonuose. Ši riba yra normali, keičiantis ekonominėms – socialinėms sąlygoms. Radviliškio 6,2 – 7,8 %, Panevėžio 6,2 – 7,3 %, Zarasų 7,0 – 8,0 %, Raseinių 7,8 – 9,8 %, Ignalinos 7,8 – 9,5 % ir Skuodo 8,1 – 9,6 %, rajonuose nedarbo lygis didėja sparčiai ir neigiama linkme.

Ypatingai nedarbo lygis padidėjo Vilniaus, Alytaus, Tauragės, iš dalies Klaipėdos ir Telšių apskričių rajonuose. Vilniaus apskrityje visų rajonų savivaldybėse nedarbas padidėjo 2 ir daugiau procento. Didžiausias šuolis buvo Šalčininkų savivaldybėje, nuo 5,7 % 1993 metais iki 13,4 % 1996 metams, Švenčionyse – 7,2 % ir 13,2 %. Vilniaus apskrityje mažiausias nedarbas buvo Trakuose, 5,8 ir 8,2 %, Širvintose (5,1 – 8,6 %) ir Vilniaus mieste (2,8 – 6,5 %). Alytaus apskrityje

buvo didžiausias nedarbas Lietuvoje, ypač Druskininkuose (iki 14,3 %) ir Lazdijuose (iki 10,5 %). Tauragės apskrityje Jurbarko rajone padidėjo iki 10 %, tuo tarpu pačioje Tauragėje nedarbas išaugo nuo 12,7 % 1993 m. iki 16,9 % 1996 m. Iš administracinių teritorinių vienetų, kuriuose buvo labai padidėjęs nedarbo lygis, Klaipėdos miestas pasižymėjo mažiausiu pokyčiu. 1993 metai nedarbo lygis buvo 2,6 %, o 1996 metais 5,2 %. Šilutės rajone padidėjo iki 12,8 % (9,3 %, 1993m.). Kitose savivaldybėse nedarbo lygis neviršijo 10 procentų ribos. Marijampolės rajone 1996 metais buvo 6,8 %, Joniškyje, Kelmėje, Radviliškyje apie 7,5 – 7,9 %. Labai didelis nedarbo lygio šuolis, per 1993 – 1996 metus, Molėtų rajone, nuo 1,9 % iki 5,2 %, ir Mažeikių rajone, nuo 3,4 iki 9,5 %.

Vidutinis nedarbo lygis 1996 metais buvo mažesnis nei bendras šalies nedarbo lygis (7,1%) Kupiškio, Biržų, Pasvalio ir Rokiškio, Vilkaviškio, Šalių ir Marijampolės, Kretingos rajonuose ir Klaipėdos miesto, Prienų, Kėdainių, Kaišiadorių rajonuose ir Kauno miesto, Pakruojio rajone ir Šiaulių miesto, Anykščių, Molėtų ir Utenos, Trakų rajonuose ir Vilniaus miesto, bei Plungės rajonuose.



11 pav. Nedarbo lygio pokytis per 1993 – 1996 m.

Kaip matome iš 11 paveikslo, per 1993 – 1996 metų laikotarpį, aukšto nedarbo lygio sritys buvo visoje šalies teritorijoje. Po pertvarų šalies ūkyje nedarbas visoje šalyje sparčiai didėjo (5lentelė prieduose). 1993 metais pradėjus bedarbius registruoti teritorinėse darbo biržose, nedarbo lygis paskaičiuotas 4,4 %. Nors 1994 metais nedarbas sumažėjo 0,6 %, tačiau kitais metais padidėjo iki 6,1 %, o iki 1996 metų išaugo iki 7,1 %. Labiausiai nedarbas išaugo pietryčių ir vakarų Lietuvoje, nežymiai nedarbo lygis padidėjo vidurio, šiaurės rytų dalyje. Tik pavieniuose rajonuose matome nedarbo lygio mažėjimo tendencijas. Analizuojant nedarbo lygio statistiką iki 1996 m. didžiausias nedarbas dėl įmonių bankroto buvo Tauragės rajone (16,9 %) ir Druskininkų savivaldybėje (14,3%). Darbingų gyventojų daugiau nei 13 % nedirbo Švenčionių (13,2 %), Šalčininkų (13,4 %), Jonavos (13,8 %) ir Šilutės (12,8 %) rajonų savivaldybėse. Vilniaus regionas nukentėjo dėl daugumos buvusių galingų įmonių konkurencingumo stokos ir pasenusios technikos. Daugiau nei 10 % nedarbo lygis 1996 metais buvo Akmenės (10,9 %), Lazdijų (10,5 %), Ukmergės (10,1 %) ir Jurbarko (10,0 %) rajonuose. Nedarbas išaugo dėl bankrutavusių Sovietų Sąjungos metais įkurtų pramonės įmonių ir gamyklų, moraliai pasenusios technikos, privatizacijos iš dalies dėl bankų krizės (1995 – 1996 m.). Planingai nebevystomas šalies ekonominio ūkis ir neracionaliai naudojant derlingas teritorijas dideli nedarbą buvo pietryčių Lietuvoje. Šakių, Prienų ir Biržų rajonuose pakankamai gerai vykdoma kolūkių ūkių privatizacija ir žemės dalybos leido mažėti nedarbui. Mažiausias nedarbas (mažiau nei 5 %) 1996 m. buvo Plungės (3,3 %), Prienų (3,4 %), Pasvalio (3,7 %), Pakruojio (3,8 %), Kaišiadorių (3,9 %), Kupiškio (3,9 %) ir Kėdainių (4,9 %), Šakių (4,9%) rajonuose. Minėti rajonai išsidėstę derlingose vidurio Lietuvos žemumose, kas leido sėkmingai vystyti žemės ūkį. Taip pat vidurio šalies regione palankus susisiekimasis leidžia plėtoti daugybę kitų verslų.

Per pirmą 1993 – 1996 metų laikotarpį nedarbo lygis padidėjo visoje šalyje. Tam įtakos turėjo besikeičianti šalies ekonominė orientacija, iš planinės į rinkos ekonomiką.

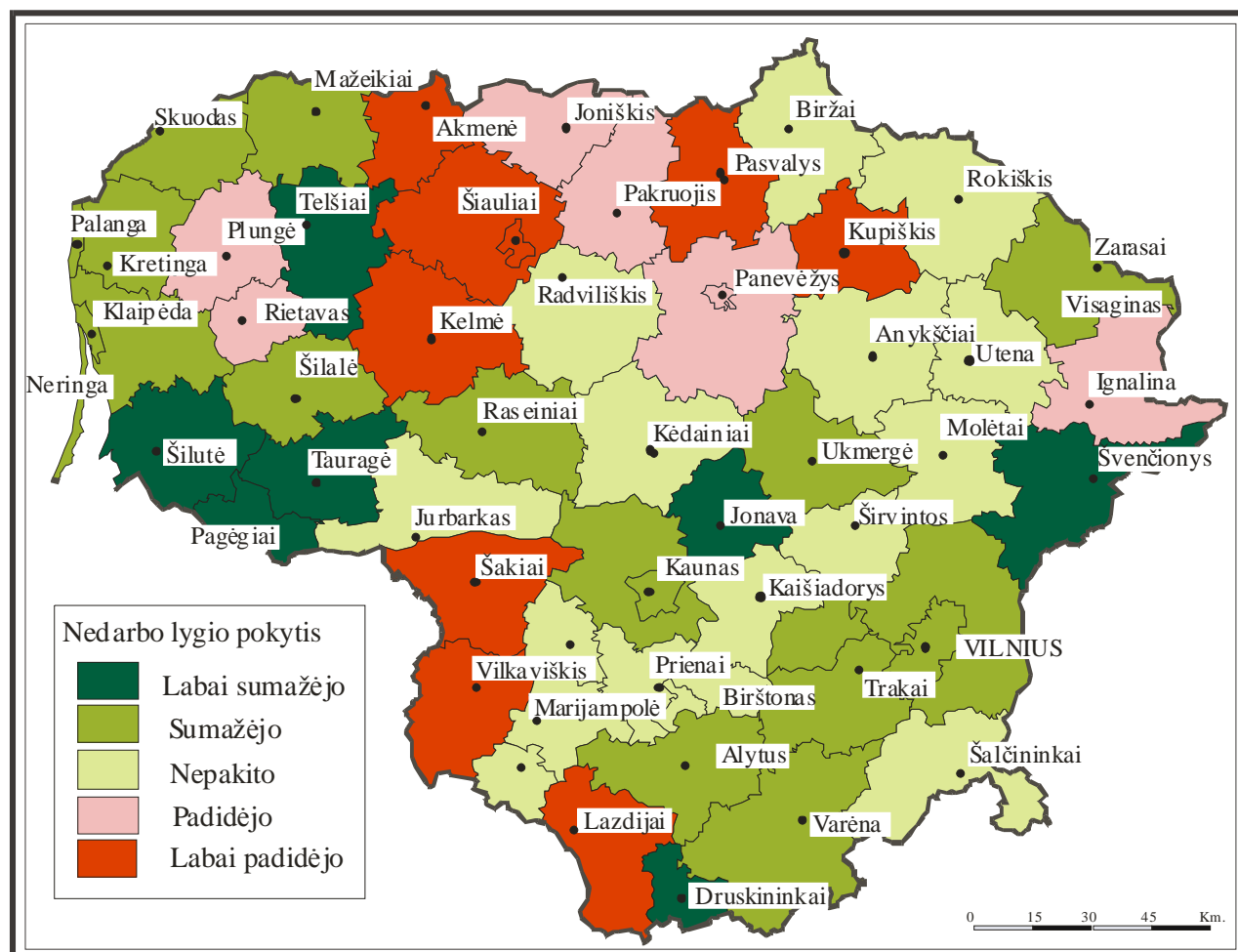
3.2.3.2. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 1996 – 1998 metais

Per 1996 – 1998 metų laikotarpį šalyje įvyko gana nemaži pokyčiai nedarbo lygio kaitoje. Ne tik dėl ekonominių, bet ir dėl socialinių problemų iki 1996 metų nedarbo lygis didėjo. Tačiau atsirado naujų profesijų poreikis. Reikalingi buvo teisininkai, politologai, ekonomistai, ypač rinkos ekonomikos specialistai, bankininkai, verslininkai. Šių specialistų buvo ruošama nepakankamai. Kadangi didesnę bedarbių dalį sudarė mažai kvalifikuoti darbininkai norint įsidarbinti reikėjo greitai persikvalifikuoti.

Kaip matome iš 12 pav., 1997 metais nedarbo lygis turėjo tendenciją mažėti visose Lietuvoje. Bendras šalies nedarbo lygis 1996 metais buvo 7,1 %, 1997 metas – 5,9 %. Bedarbių

skaičiaus mažėjimą 1996 – 1997 metais lėmė tiek ekonominei, tiek socialiniai veiksniai. Įteisinus privačią nuosavybę, atsirado naujos verslo organizavimo formos: individualios įmonės, partnerinės įmonės, akcinės bendrovės, investicinės akcinės bendrovės. Visi šie pokyčiai lėmė darbo rinkos susiformavimą.

Lyginant nedarbo lygio teritorinius skirtumus savivaldybėse (12 paveikslas) išsiskiria 6 rajonų savivaldybės, kuriuose nedarbo lygis labai sumažėjo. Tauragės rajone nedarbo lygis sumažėjo 7,1 procentinio punkto, tačiau vis dar išlieka pakankamai aukštas (9,7 %). Švenčionyse, ir Jonavoje, nedarbas sumažėjo nuo 13 % iki 10,9 %. Druskininkuose tai pat sumažėjo 2 procentais (14,3 % - 12,2%). Šilutėje nedarbas pakito nuo 12,8 % iki 8,2 %. Telšiuose mažiausias pokytis, tačiau čia nedarbas neviršijo 10 procentų ribos. Jei 1995 m. buvo 9,2 %, tai 1996 m. 6,1 %. Jeigu pirmame laikotarpyje minėti rajonai buvo labai padidėjusio nedarbo lygio areale, tai 1998 metais čia situacija radikaliai pakito, nedarbas sumažėjo.



12 pav. Nedarbo lygio pokytis per 1996 – 1998 m.

Šalyje iki 2 % nedarbo lygis 1996 metais sumažėjo Klaipėdos, Vilniaus ir Alytaus apskrityse. Iki 8 – 8,5 % nedarbo lygis sumažėjo Širvintų, Ukmergės ir Skuodo rajonų savivaldybėse. Iki 6 – 7,5 % sumažėjo Mažeikių rajono, Palangos miesto, Trakų, Varėnos rajonų,

Alytaus miesto ir Zarasų rajono savivaldybėse. Šilalės rajono savivaldybėje nedarbo lygis sumažėjo iki 5,7 %, Kretingos rajono savivaldybėje – 4,6 %. Sumažėjo didžiuosiuose miestuose: Vilniaus miesto (4,8 %), Klaipėdos miesto (4,1 %) ir Kauno miesto (3,8 %) savivaldybėse. Pastarosiose savivaldybėse nedarbo lygis buvo normalus stabilios ekonomikos atžvilgiu.

1996 metais Lietuvos ekonomika pradėjo gerėti. Besikuriančios, perspektyvios įmonės rado rinką ne tik šalyje, bet ir kitose Europos valstybėse. Laisvos prekybos sutartis tarp Lietuvos ir Europos Bendrijos, pasirašyta 1994 m., skatino šalies verslą. Prasadėjusi tarptautinė lietuvių migracija mažino bedarbių skaičių. Iš 47 rajonų savivaldybių, 14 pateko į didesnio ar mažesnio, nedarbo lygio augimo arealus. Nedarbas daugiausia padidėjo Šiaulių apskrityje, Joniškėje iki 8,7 % ir Pakruojyje – 5,3 %. Plungėje iki 5,3 %, o Panevėžyje – 8,5 %. Ignalinos užimtumui didelės įtakos turėjo Atominės elektrinės veikla. Modernizuojant veiklą, mažinat darbo vietas, nedarnas išaugo iki 11%.

Vidurio, pietvakarių ir šiaurės Lietuva, per 1996 – 1998 metus, pasižymėjo didėjančiu nedarbo lygio pokyčiu. Pagrindiniai žemės ūkio rajonai, iki Nepriklausomybės paskelbimo visą produkciją eksportavo į Rytus. Vykdamas prekių realizaciją į vakarų Europą Lietuvos pramonė susidūrė su rinkos konkurencija, gamybos ir technologijų modernizacija, lėšų žemdirbystei plėstis ir modernėti trukumu. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėje nedarbas didėjo nuo 6,4 % 1996 metais iki 8,8 % 1998 metais, Pasvalio 3,7 % - 7,3 %, Kelmės 7,5 % – 10,2 %. Akmenės 10,9 % – 16,2 % rajonuose. Pasvalio rajone ir Šiaulių mieste 1996 metais nedarbas nežymiai didėjo, o Kelmės rajono savivaldybėje jis jau buvo labai padidėjęsio nedarbo lygio areale, kaip ir Akmenėje. Akmenėje nedarbą įtakoja cemento gamyklos nerentabilumas. 1996 m. Kupiškėje nedarbas turėjo mažėjimo tendenciją ir buvo 3,9 %, tai iki 1996 m. išaugo iki 6,2 %. Jei iki 1996 m. Šakių rajono savivaldybėje nedarbas nepakito (buvo 4,9 %), tai 1998 m. išaugo iki 7,7 %. Vilkaviškio (1998 m. - 9,7 %) ir Lazdijų (16,0 %) rajonų savivaldybėse turėjo tendenciją didėti. Per du metus atitinkamai padidėjo 4,6 % ir 5,5 %. Akmenės ir Lazdijų rajonų savivaldybėse socialinė padėtis pasiekė kritinę padėtį, nes kas šeštas, septintas darbingo amžiaus gyventojas neturėjo darbo ir pragyvenimo šaltinio.

Šalyje per 1996 – 1998 metų laikotarpį nedarbo lygio mažėjo (8 paveikslas). 1996 metais nedarbas Lietuvoje siekė 7,1 %, tai 1998 m. sumažėjo 0,7 procento ir buvo 6,4 %. Tiksliai 14 rajonų ir miestų savivaldybių turi nedarbo lygio didėjimo tendencijas. Nedarbo lygio pokytis tiriamu laikotarpiu rodo, kad šalyje nedarbas mažėja. Tik šiaurės Lietuva ir kai kurie vidurio ir pietvakarių rajonai pasižymėjo nedarbo lygio augimo tendencijomis. Dėl ekonomikos augimo, ūkio konkurencingumo augimo daugelis savivaldybių pasižymėjo sumažėjusiu nedarbo lygiu.

1998 metais didžiausias nedarbo lygis, daugiau nei 16 %, buvo Akmenėje ir Lazdijuose. Daugiau nei 10 % nedarbo lygis buvo šiose savivaldybėse - Šalčininkuose (13,9 %),

Druskininkuose (12,2 %), Ignalinoje (11 %), Švenčionyse (10,9 %), Jonavoje (10,8 %), Kelmėje (10,2 %), Jurbarko (10 %). Druskininkai, Švenčionys ir Jonava pasižymėjo teigiamomis tendencijomis, o Jurbarko rajono savivaldybėje situacija liko tokia pati. Mažiausias nedarbo lygis (iki 5 %) buvo Kaišiadorių rajono (4,4 %), Vilniaus (4,8 %), Kauno (3,8 %) ir Klaipėdos (4,1 %) miestų, Kretingos rajono (4,6 %) savivaldybėse. Šiose savivaldybėse dėl palankių ekonominių – socialinių ir geografinių sąlygų, įmonių nerentabilumo būdinga nedarbo lygio mažėjimo tendencija. Kitose savivaldybėse nedarbo lygis buvo tarp 5 – 9,9 procentinių.

Mažesnis nei šalies nedarbo lygis 1998 metais (6,4 %) buvo Vilniaus, Klaipėdos, Kauno ir Alytaus miestų savivaldybėse, bei Kaišiadorių, Kėdainių, Prienų, Kretingos, Kupiškio, Biržų, Pakruojio, Šilalės, Plungės, Telšių, Anykščių, Molėtų, Zarasų ir Trakų rajonų savivaldybėse.

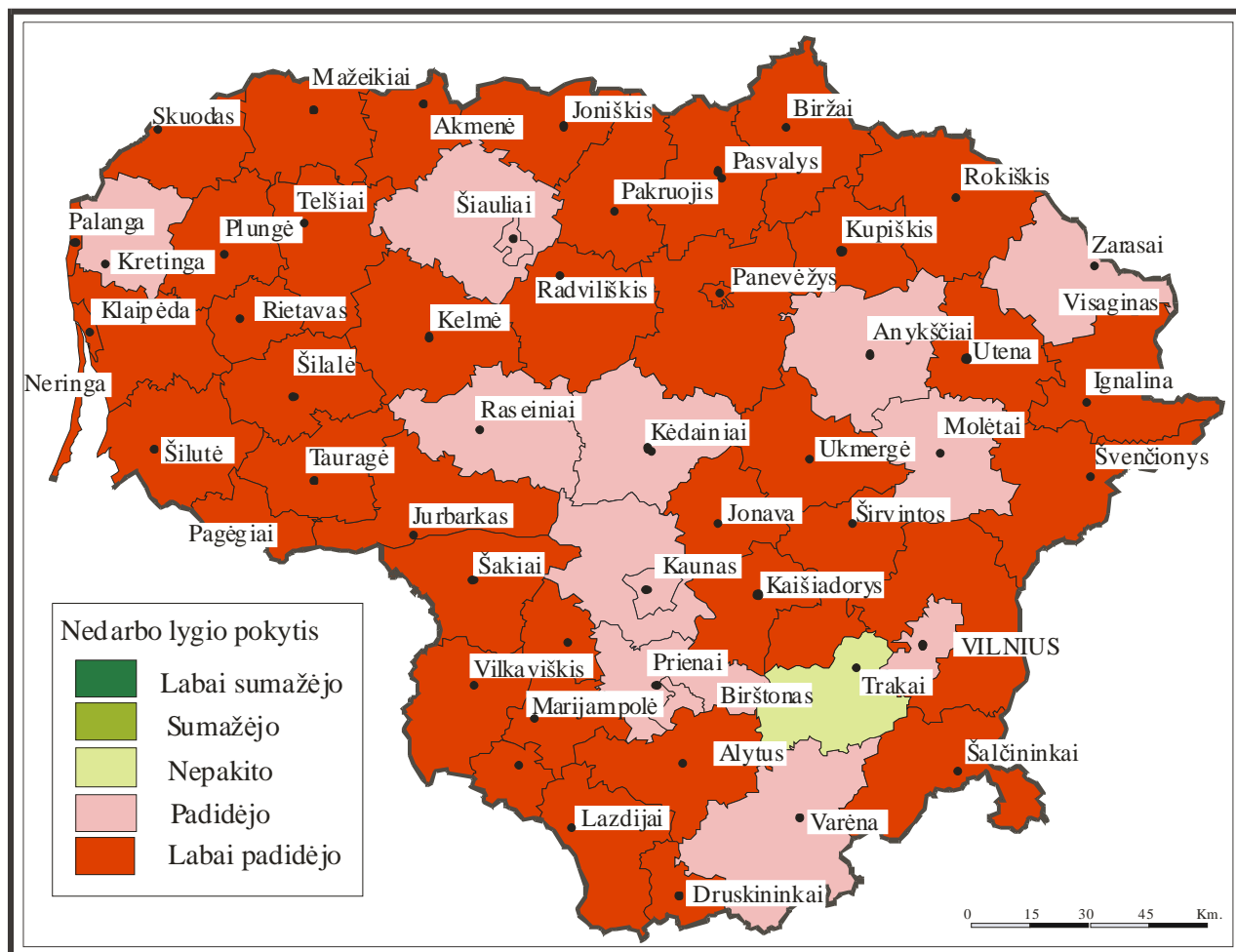
Apibendrinat 1996 – 1998 metų laikotarpį matome (12 paveikslas), kad nedarbo lygis didėjo šiaurės ir pietvakarių Lietuvoje. Mažai kito vidurio. Sumažėjo likusioje šalies teritorijoje. Iki 1998 metų Lietuvos ekonominiams rodikliams turėjo įtakos:

Rusijos ekonominė krizė. Finansų ministerijos tinklalapyje analitikų teigimu pagrindinis smūgis teko transporto ir statybos paslaugų eksportui, kurie sumažėjo, atitinkamai 2,0 % ir 46,1 %. *Eksporto mažėjimas į NVS šalis.* Sudėtinga situacija susiklostė žemės ūkyje, kurio produkcijos pagrindinis eksportas vyko į NVS šalis. Eksportas į NVS šalis 1998 m. lyginant su 1997 m. sumažėjo 25 %. Buvo bandoma kompensuoti jo praradimą, kaupiant atsargas už valstybės subsidijas, tačiau tai buvo tik trumpalaikė išeitis, tai liudija labai žymus maisto produktų kainų kritimas vidaus rinkoje, kuris 1998 m. rugsėjo – gruodžio mėn. sudarė 3,4 %. Lyginant su BVP augimu, Lietuvos situacija tarptautinėje prekyboje atrodė gerokai blogiau. Prekių eksportas 1998 metais sumažėjo lyginant su 1997 metais. Tai neišvengiamai iššaukė ir faktinį prekių importo kritimą lyginant.(www.finmin.lt).

3.2.3.3.Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 1998 –2001 metais

Šalyje per 1998 – 2001 metų laikotarpį vyko ryškūs neigiami nedarbo lygio procesai. Visoje šalyje buvo būdingas padidėjęs nedarbo lygis. Per šį laikotarpį bedarbių skaičius išaugo daugiau nei 100 tūkst.. Nedarbo lygis lyginant su 1997 metais 1998 m padidėjo 2 %. 1999 metais dar didėjo ir 2000 metais buvo 11,5 %, o 2001 m. sudarė 12,5 %. Toks nedarbo lygis buvo didžiausias per visą Nepriklausomybės laikotarpį. Pateiktame 13 paveiksle imamas 5 % nedarbo lygio pokytis (plačiau 2.2.skyriuje). Beveik visuose šalies savivaldybėse nedarbo lygis 1998 - 1999 metais padidėjo 1 – 2 %. Didžiausias nedarbo lygio padidėjimas buvo 2000 ir 2001 metais, nedarbas išaugo daugiau nei 5 – 10 procentais. Šalyje atsidūrė socialinės – ekonominės krizės situacijoje.

Kaip matome iš 13 paveikslo, nedarbo lygis, per tiriamą 1998 – 2001 m. laikotarpį, padidėjo mažiausiai Trakų rajono savivaldybėje tik 0,4 %, 1998 m. buvo 6,5 %, o 2001 m. – 6,9%. Šis pokytis yra nereikšmingas stabilios ekonomikos sąlygomis, todėl nedarbas laikomas nepakitusiu. Nuo 2001 metų atsiskyrus Elektrėnų savivaldybei nedarbo lygis buvo 8,1 %, tačiau lyginant su kitomis savivaldybėmis, tai normalus to laikotarpio statistinis vidurkis. Iki 5 % nedarbo lygio pokytis buvo Vilniaus miesto 1,4 % (7,2%), Kretingos 2,8 % (7,4 %), Varėnos 3 % (2001 m. – 9,9 %), Molėtų 3 % (8,2 %), Kėdainių 3 % (8,1 %), Zarasų 3,1 % (9,2 %), Raseinių 3,6 % (13,3%), Anykščių 3,8 % (7,1 %), Prienų rajonų 4,6 % (7,6 %), Kauno miesto 4,7 % (8,5 %) ir Kauno rajono (9,9 %), bei Šiaulių miesto 4,9 % (13,7 %) savivaldybėse. Iš minėtų savivaldybių nedarbas iki 1998 metų mažėjo Vilniaus miesto, Zarasų, Varėnos rajonų savivaldybėse, Kauno miesto, Raseinių, Kretingos rajonų savivaldybėse, todėl nekaista, kad iki 2001 m. nedaug padidėjo. Lyginant su 1993 - 1996 metų laikotarpiu Kėdainių ir Molėtų rajonų savivaldybėse nedarbo rodikliai beveik nepakito, o Anykščių ir Prienų rajonų savivaldybėse nuo 1993 metų turėjo tendenciją mažai kisti. Šiauliuose iki 1998 m. nedarbo lygis turėjo tendenciją labai didėti.



13 pav. Nedarbo lygio pokytis per 1998 – 2001 m.

Kitose savivaldybėse nedarbo lygis 1998 – 2001 metais turėjo tendenciją žymiai didėti. Iki 1998 m. Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno apskritys pasižymėjo sumažėjusio, arba labai sumažėjusio nedarbo lygio tendencija, iki 2001 metų šiose apskrityse nedarbas padidėjo 5 procentais. Didžiausias nedarbo lygis, daugiau nei 20 %, buvo Jurbarko 20,0 %, Skuodo 20,1 %, Šalčininkų 20,6 %, Joniškio 20,7 %, Vilniaus 21,4 %, Jonavos rajonuose 21,6 %, Kalvarijos 21,6 %, Mažeikių 21,9 %, Panevėžio 22,2 %, Lazdijų 22,5 %, Akmenės 22,7 %, Pasvalio rajonuose 23,0 % ir Druskininkų 28 % savivaldybėse. Lyginant su laikotarpiu iki 1996 metų, minėtuose rajonuose nedarbo lygis turėjo tendenciją didėti arba labai didėti. 1998 metais didėjo Joniškio ir Panevėžio rajonų savivaldybėse, labai didėjo Akmenės, Lazdijų ir Pasvalio rajonų savivaldybėse. Nedarbas nepakito Jurbarko rajono ir Kalvarijos (Marijampolės rajono dalis) savivaldybėse. Skuodo, Vilniaus, Šalčininkų ir Mažeikių rajonuose nedarbas turėjo tendenciją mažėti, o Jonavos rajono ir Druskininkų savivaldybėse labai mažėjo, nors iki 1996 metų turėjo tendenciją labai didėti.

Šalies vidutinį nedarbo lygį (12,5 %) 2001 metais viršijo Visagino miesto 12,9 %, Raseinių 13,3 %, Širvintų 13,7 %, Biržų rajonų 14,1 %, Palangos miesto 14,2 %, Utenos rajono 14,4 %, Panevėžio miesto 14,8 %, Rokiškio 14,8 %, Šilutės rajonų 15,5 %, Tauragės rajono ir Pagėgių po 16 %, Švenčionių 18,2 %, Ukmergės 17,4 %, Ignalinos rajonų 19,4 % savivaldybės; Marijampolės ir Šiaulių apskrityse bendras nedarbo lygis buvo daugiau nei 16 %. Širvintų, Biržų, Utenos, Rokiškio, Švenčionių rajonų savivaldybėse nedarbo lygiui 1996 – 1998 m. buvo būdingas mažas pokytis. Raseinių, Palangos ir Ukmergės rajonų savivaldybėse nedarbas mažėjo. Šilutės ir Tauragės rajonų savivaldybėse nedarbo lygis labai sumažėjo. Tik Panevėžio ir Ignalinos rajonų savivaldybėse didėjo.

Sunkiausias periodas po Rusijos ekonominės krizės tęsėsi nuo 1998 m. spalio iki 1999 m. vasario. Ekonomikos analitikų nuomone 1999 m. gegužę ekonomika turėjo atsigausti. Optimistinis ir nedidelis ekonominių rodiklių pablogėjimas Lietuvoje sudėtingos pasaulio ekonomikos fone būtų vertintinas teigiamai. Tačiau nedarbas šalyje nemažėjo ir turėjo tendenciją sparčiai didėti 2000 – 2001 metais. Mažiausiu nedarbo lygio padidėjimu 2001 metais pasižymėjo Kauno apskritis. Didžiausiu padidėjimu – Šiaulių apskritis, ypač Akmenės, Joniškio ir Kelmės rajonų savivaldybės; Klaipėdos apskritis - Skuodo rajono savivaldybė; Tauragės ir Telšių apskritys, išsiskiria Mažeikiai ir Jurbarkas. Šiose savivaldybės gaminamą produkciją daugiausia buvo eksportavo į NVS šalis.

Analizuojant neigiamas Rusijos krizės pasekmes, negalima nepastebėti ir kai kurių jos sąlygotų teigiamų poslinkių, nes įvyko akivaizdžių dalykų. Tai - ekonomikos augimo sulėtėjimo sąlygotas importo kritimas; tarptautinės prekybos persiorientuoti į Europos Sąjungos rinkas; vartotojų optimizmo sumažėjimo ir kai kurių pirkimo sprendimų atidėjimo.

Tačiau verslininkai stengėsi pakeisti pašlijusią NVS rinką į ES rinką.

3.2.3.4. Nedarbo lygio teritorinis pasiskirstymas 2001 –2004 metais

Šalyje laikotarpis po 2001 metų vadinamas ekonomikos stabilizavimosi periodu. Nuolat augantis šalies ūkis, BVP, didėjančios vietinės ir užsienio investicijos lėmė, kad 2003 metais Lietuvos ekonomikos augimas buvo pats sparčiausias Rytų Europoje. Pagrindinės šalys investuotojos – Danija, Švedija, Vokietija, Estija, JAV ir Suomija. Daugiau kaip 60 % visų tiesioginių investicijų į Lietuvą sulaukė iš 15, senųjų Europos Sąjungos šalių. Didžiausias ekonomikos pakilimas buvo jaučiamas su gamyba ir vartojimu susijusiose veiklos rūšyse: pramonėje, statyboje, didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje. Sparčiai didėjo paklausa vidaus rinkoje ir todėl mažmeninė prekių apyvarta išaugo. Po laisvosios prekybos sutarties eksportas ir importas pasuko Europos Sąjungos (ES) kryptimi. Statistikos departamento duomenimis iki 2004m. daugiausia prekių eksportuota į ES - 15 valstybes – 42 % bendro eksporto, į ES kandidates – 19,3%. Importuota prekių taip pat daugiausia iš ES valstybių – 44,5 % bendro importo (iš NVS importas sudarė 25,3% proc.). Svarbiausi Lietuvos tarptautinio eksporto partneriai XXI amžiaus pradžioje buvo: Šveicarija (11,7% viso eksporto), Rusija (10,1%), Vokietija (9,9%) ir Latvija (9,7%). Pagrindiniai Lietuvos importo partneriai: Rusija (22,1% viso importo), Vokietija (16,1%), Lenkija (5,2%) ir Italija (4,3%).

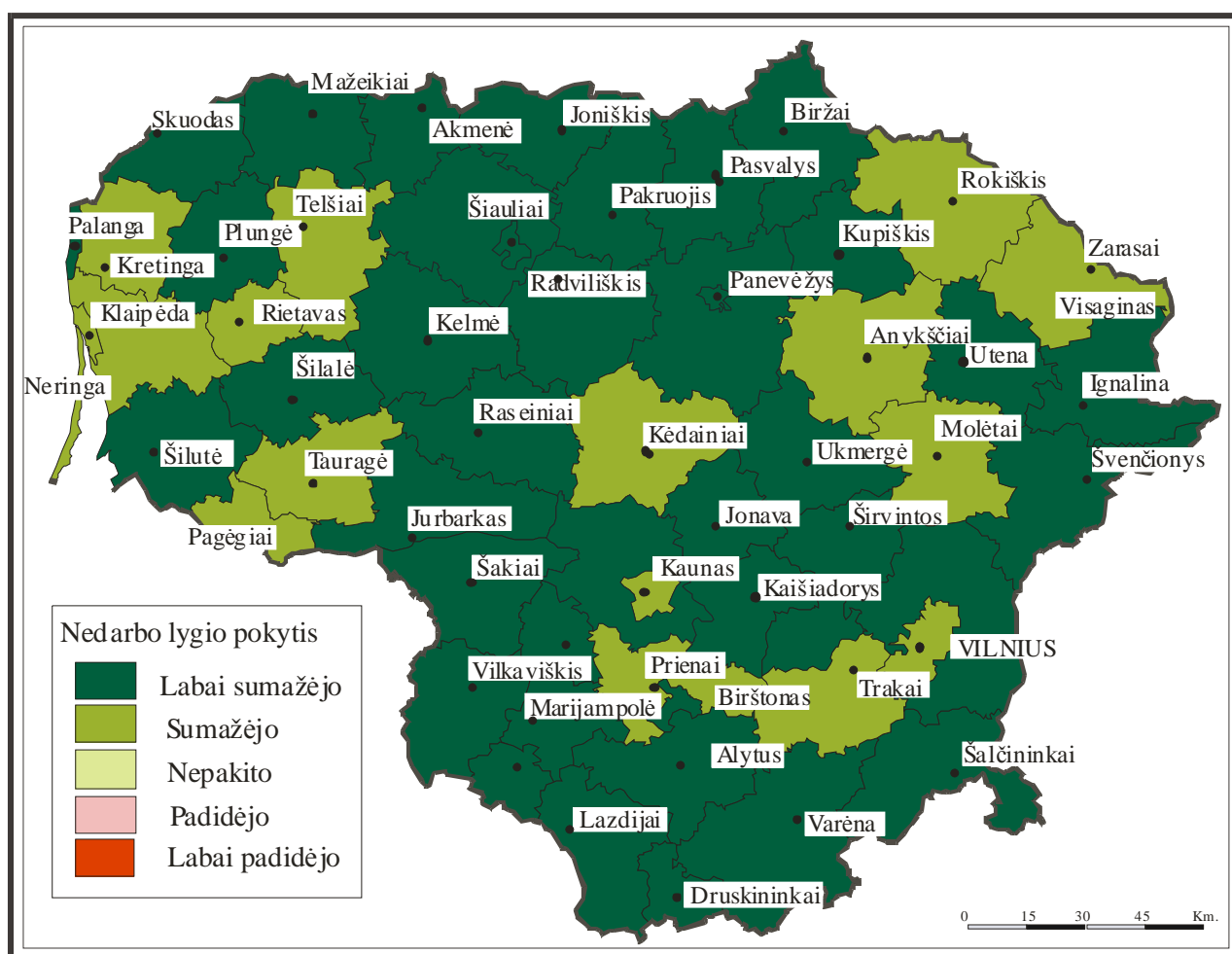
Ūkio augimas išsprendė daugelį užimtumo problemų. Nedarbo lygis šalyje 2001 metais buvo 12,5 %, 2002 – 11,3 %, 2003 – 10,3 %. 2004 m. pasiekė 6,8 % riba, tokią kuri buvo 1995 – 1996 metais. Užimtumo didėjimą skatino ES finansinė parama. Užimtųjų skaičius didėjimas prisideda prie bendro gamybos augimo.

Analizuojant 2001 – 2004 metų nedarbo lygio pokytį (14 paveikslas), matosi, kad visoje šalyje nedarbas sumažėjo daugiau nei dvigubai. Jei 1998 – 2001 metų laikotarpyje nedarbo lygis didėjo arba žymiai didėjo, tai nuo 2001 metų sumažėjo, kai kuriose savivaldybėse labai sumažėjo (daugiau nei 5%). Nė vienoje savivaldybėje nebuvo nepakitusių ar mažai padidėjusių nedarbo lygio tendencijos. Iš 60 savivaldybių 18 – oje nedarbo lygis sumažėjo iki 5 %, likusiose daugiau nei 5 %. Nedarbas sumažėjo dalyje Klaipėdos apskrities – Kretingos rajono (2004 m. – 3,4 %), Neringos (4,1 %), Klaipėdos miesto (6,3 %) ir rajono (7,1 %), savivaldybėse; Utenos apskrityje – Molėtų, Zarasų ir Anykščių rajonų savivaldybėse (apie 5,0 %); Kauno apskrityje – Kėdainių, Prienų rajonų ir Kauno miesto (4,1 - 5,1 %) savivaldybėse; taip pat Trakų rajono (2,2 %), Vilniaus miesto (3,6 %), Rietavo (6,8 %), Telšių (7,4 %) ir Tauragės rajonų (9,3 %), savivaldybėse.

Likusiose Lietuvos savivaldybėse nedarbas, lyginant su 2001 metais, sumažėjo daugiau nei 5 procentais. Labiausiai nedarbo lygis (daugiau nei 5 %) sumažėjo Druskininkų 12,2 % (2004 m. buvo 14,8 %), Kalvarijos 10,0 % (11,6 %), Panevėžio rajono 10,8 % (11,4 %), Vilniaus 11,3 % (10,1 %), Jonavos 11,4 % (10,2 %), Šiaulių rajonų 10,9 % (7,0 %) savivaldybėse. Vidurio Lietuvos

(Marijampolės, Lazdijų ir Vilkaviškio rajonų, Birštono, Alytaus, Kaišiadorių, Radviliškio rajonų, Palangos miesto, Akmenės, Mažeikių, Skuodo, Joniškio, Ukmergės, Širvintų, Šalčininkų, Šalčininkų, Pasvalio rajonų, Panevėžio miesto savivaldybėse). Vidurio Lietuvos regione nedarbo lygis buvo nuo 5 iki 10 %. Mažiausiai nedarbas sumažėjo Vilniaus (7,2 % ir 3,6 %), Klaipėdos (9,2 % ir 6,3 %) ir Kauno (8,5 % ir 4,1 %) miestuose. Iki 5 % nedarbas 2004 metais buvo Anykščių, Molėtų, Trakų, Kėdainių, Prienų, Kretingos rajonų ir Neringos savivaldybėse. Minėtose savivaldybėse nedarbo lygis nuo 1998 metų mažiausia keitėsi.

Nedarbo lygio teigiami rodikliai būdingi visai Lietuvai. Tačiau bendrą, 6,8 % nedarbo lygio, poziciją viršija daugelyje savivaldybių – visose Alytaus ir Tauragės apskrityų, taip pat Kauno apskrityje - Jonavos, Klaipėdos apskrityje - Klaipėdos rajono, Skuodo ir Šilutės, Marijampolės apskrityje - Kalvarijos, Marijampolės, Šakių ir Vilkaviškio, Panevėžio apskrityje - Biržų, Panevėžio rajono, Pasvalio ir Rokiškio, Šiaulių apskrityje - Akmenės, Joniškio, Kelmės ir Šiaulių rajono, Utenos apskrityje - Ignalinos ir Utenos, Vilniaus apskrityje - Šalčininkų, Švenčionių, Ukmergės ir Vilniaus rajonų teritoriniuose administraciniuose vienetuose. Mažiausias nedarbo lygis 2004 metais buvo Kauno, Utenos ir Klaipėdos apskrityse.



14 pav. Nedarbo lygio pokytis per 2001 – 2004 m.

Per 2001 – 2004 metų laikotarpį nedarbo lygis radikaliai sumažėjo visoje šalyje. Labiausiai mažėjimo tendencijomis pasižymėjo vidurio, šiaurės vakarų, pietryčių ir pietų Lietuva. Analizuojant procentinę nedarbo lygio išraišką, bedarbių skaičiaus mažinimu pasižymėjo Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Utenos ir Vilniaus apskričių savivaldybės. Mažiausias nedarbo lygis registruotas 2004 m buvo Trakų rajono (2,2 %), Elektrėnų (2,5 %), Kretingos rajono (3,4 %), Vilniaus miesto (3,6 %), Kaišiadorių rajono (3,8 %) savivaldybėse.

Apibendrinant, analizuojamą 2001 – 2004 metų laikotarpį, išryškėjo tai, kad visoje šalyje nedarbo lygis turėjo tendenciją mažėti. Pagal Statistikos departamento duomenis 2004 metais sumažėjęs užimtųjų žemės ūkyje skaičius, o likę dirbti žemės ūkyje sugebėjo išlaikyti ankstesnes gamybos apimtis. Todėl darbo jėgos persikvalifikavimas iš žemo produktyvumo sektoriaus į aukštesnio produktyvumo sektorių nagrinėjamu laikotarpiu tampa svarbiu BVP augimo veiksnium, galinčiu apsaugoti nuo darbo jėgos trūkumo. Bedarbių skaičių taip pat mažina tarptautinė migracija (plačiau 3.3.1.2. skyriuje). Gamybinių pajėgumų panaudojimo pramonėje lygis pasiekė 70 procentų, todėl papildoma vidaus paklausa didžiąja dalimi bus tinkama importuojant. Importuotos naujos technologijos stiprins ūkio gebėjimą konkuruoti tarptautinėse rinkose. Vėliau, dėl ES finansinės paramos stimulo padidėję gamybiniai pajėgumai sudarys sąlygas tenkinti vidaus paklausą šalies viduje gaminamomis prekėmis ir paslaugomis.

Nedarbo lygio kaita savivaldybėse 1993 – 2004 metais. Po 1990 kovo 11 d. nepriklausomybės paskelbimo Lietuva išgyveno daug ekonominių ir socialinių pokyčių. Ekonominiai rodikliai tiesiogiai įtakojo gyventojus, jų užimtumą. Skaudžiausia valstybės problema buvo ir išlieka bedarbystė. Bedarbių skaičius teritoriniuose administraciniuose vienetuose buvo skirtingas, todėl ir nedarbo lygis atitinkamai keitėsi. Teritoriniai administraciniai vienetai, bei jų ribos per 16 metų šiek tiek keitėsi. Nuo 2001 metų susikūrė naujų teritorinių vienetų: Prienų rajone - Birštono, Palangos – Neringos, Marijampolės – Kazlų Rūdos ir Kalvarijos bei Marijampolės, Tauragės – Pagėgių (iki 2001 m. buvo priskirta prie Šilutės rajono savivaldybės ribų), Telšių – Rietavo, Ignalinos – Visagino ir Trakų - Elektrėnų savivaldybės.

Šalyje per analizuojamą, 1993 – 2004 metų laikotarpį, mažiausias nedarbo lygis (5 lentelę prieduose) buvo Anykščių ir Prienų rajonų savivaldybėse. 2001 metais Anykščiuose registruotas aukščiausias nedarbo lygis 7,1 %, nuo darbingų gyventojų. Tais pačiais metais Prienuose aukščiausias nedarbo lygis 7,6 %, nuo darbingų gyventojų. Mažesnis, nei 10 procentų nedarbo lygis, per analizuojamą laiką, buvo Kėdainių, Trakų, Kretingos, Molėtų, Zarasų, Elektrėnų rajonų ir Vilniaus, Klaipėdos bei Kauno miestų savivaldybėse.

Blogiausia socialinė darbo problema būdinga Druskininkų, Lazdijų rajono, Jonavos, Šilutės, Skuodo, Vilkaviškio, Pasvalio, Akmenės, Joniškio, Kelmės, Jurbarko, Tauragės, Mažeikių,

Ignalinos, Šalčininkų, Švenčionių rajonų ir Ukmergės rajono savivaldybėse. Čia nedarbo lygis daugiau nei pusė tiriamo laiko buvo didesnis nei 10 procentų. Iš minėtų savivaldybių Jurbarko, Skuodo, Šalčininkų, Joniškio, Vilniaus, Jonavos rajonų, Kalvarijos, Mažeikių, Panevėžio, Lazdijų, Akmenės, Pasvalio rajonų ir Druskininkų savivaldybėse 2001 metais užfiksuotas daugiau nei 20 procentų nedarbo lygis. Aukščiausias Druskininkuose – 28 %. Alytaus, Panevėžio, Vilniaus rajonų bei Pagėgių savivaldybėse nedarbas viršijo 10 procentų ribą. Tris metus aukštas nedarbo lygis buvo šiuose naujose teritoriniuose administraciniuose vienetuose – Rietavo, Kazlų Rūdos ir Visagino savivaldybėse bei Klaipėdos Šiaulių rajonuose. Daugiau nei penkis metus nedarbo lygis buvo aukščiau 10 procentų riba Raseinių rajono, Marijampolės, Šakių, Radviliškio, Telšių rajonų savivaldybėse.

Didesnėmis nedarbo lygio amplitudėmis (daugiau nei 4 metai viršijo 10 % ribą) pasižymėjo Šiaulių miestas, Palangos miesto ir Biržų rajono savivaldybės. Nedarbo lygis mažai kito, 1 – 3 metus buvo didesnis nei 10 procentų, - Kaišiadorių, Plungės, Kupiškio, Varėnos, Utenos, Širvintų rajonų savivaldybėse.

3.2.3.5. Nedarbo lygio kompleksinis įvertinimas

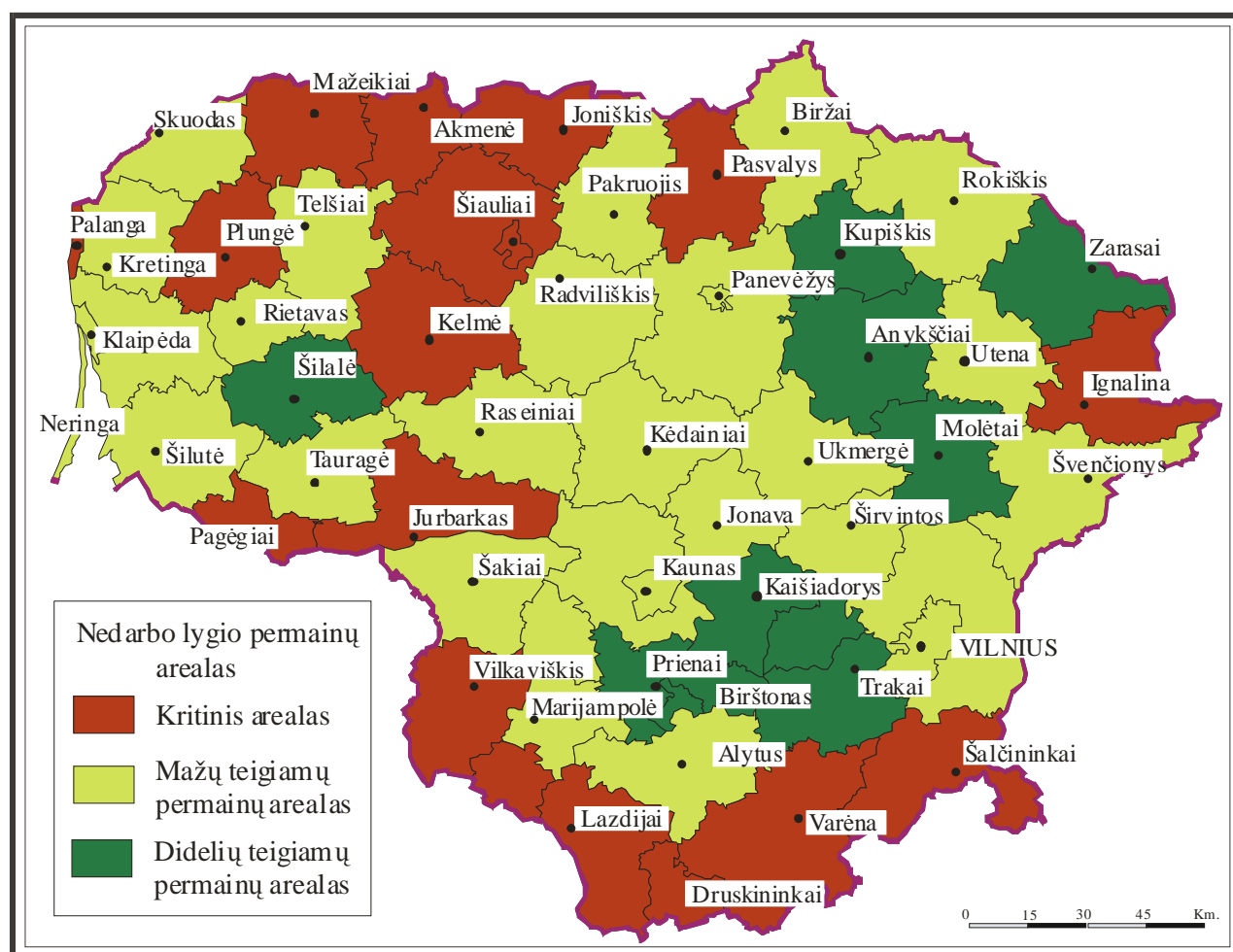
Nedarbas opi kiekvienos šalies ekonominė – socialinė problema. Kaip teigia D.Beržinskienė: kiekybiniai bei struktūriniai gyventojų sudėties požymiai, materialinis aprūpinimas, išsilavinimas bei kultūra, darbinės veiklos charakteristikos, darbo rezervai ir mobilumo galimybės, socialinė visuomenės stratifikacija glaudžiai siejami su ekonomikos augimu ne tik atskirose šalyse, bet ir viso žemyno kontekste (Beržinskienė, 2005). Tuo remiantis galima teigti, kad gyventojų kiekybiniai pokyčiai bei dirbančiųjų dinamika, kaip darbo funkcijų išraiška, yra esminiai šalių ekonominio vystymosi šaltiniai.

Netolygus demografinis augimas sąlygoja ne tik atskirų šalių (regionų) netolygią gyventojų skaičiaus koncentraciją, bet ir sudarė prielaidas nepakankamo demografinio augimo regionuose susiformuoti dirbančiųjų kiekio poreikiui. Tuo tarpu regionai, pasižymintys dideliais gyventojų augimo tempais, sąlygojo masinę nedarbą bei sudaro prielaidas tarptautiniai migracijai. Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo vykstančios socialinės - ekonominės transformacijos procesai sukėlė arba išryškino nemažai nepageidautinų reiškinių. Vienas iš jų nedarbo lygio augimas. Tai svarbus rodiklis šalies socialinės ekonominės politikos formavimui.

Lietuvos regioninė politika gali būti vertinama kaip nacionalinė regioninė politika ir kaip Europos Sąjungos struktūrinės politikos dalis. Įvertinus tai, kad šalies nacionalinė regioninė politika - tai valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti skirtumus tarp regionų

bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinant visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą, galima teigti, kad šių skirtumų išryškėjimas sudaro prielaidas orientuoti gyventojų užimtumo plėtros kryptis.

Pastaruoju metu kiekvienas regionas, kaip šalies ūkio vertinimo subjektas tampa atskiru jos ekonominiu posistemiu, susietu stipriais tarpusavio ryšiais ir elementais. Analizuojant 1996, 1998, 2001 ir 2004 metų statistinio nedarbo lygio pokyčio duomenis ir perdengus žemėlapius matome bendrą šalies situacija. 15 paveiksle, pagal nedarbo lygio pokytį per 1993 – 2004 metus, galime išskirti kritinį, mažų ir didelių teigiamų permainų arealus. Paskutiniai tiriamieji, 2004 metai, neturėjo tokios didelės įtakos, nes visai šaliai būdinga nedarbo lygio mažėjimo tendencija, kuri gali iškraipyti viso laikotarpio nusistovėjusias tendencijas.



15 pav. Nedarbo lygio rizikos arealai

Kritinis arealas, kur nedarbo lygis lėtai mažėjo - Šilutės, Mažeikių, Akmenės, Joniško, Kelmės, Jurbarko, Plungės, Pasvalio, Ignalinos, Lazdijų, Varėnos, Šalčininkų, Vilkaviškio ir Druskininkų rajonų, Šiaulių miesto ir rajono, Pagėgių bei Kalvarijos savivaldybės. Kritinių permainų arealų išskyrimas nėra atsitiktinis. Socialinės – ekonominės permainos ir nestabilumai (pramonės reformacija ir restruktūrizacija, tarptautinė migracija ir kita) lėmė, kad nedarbo lygis

per visą laikotarpį augo pietvakarių, pietų, rytų ir šiaurinėje, iš dalies vakariniuose miestų ir rajonų šalies savivaldybių teritorijose. Vakaruose visa pramonė ir ūkis nukreiptas į Klaipėdos uostą. Taip pat įtakos nedarbo lygio mažėjimui turėjo laisvoji ekonominė zona. Palangoje darbas tik sezoninis. Šiaurėje (Akmenė, Joniškis) buvusios statybinių medžiagų įmonės moraliai pasenusios ir nebeveikia. Kelmėje ir Plungėje nebuvo išvystyta rentabili ūkio šaka. Šiaulių miesto ūkis pastaraisiais metais klesti, tačiau rajonas merdi. Pasvalyje, kaip ir Vilkaviškyje ar Kalvarijoje derlingi dirvožemiai, tačiau žemės ūkis nesugeba konkuruoti šalies ir užsienio rinkoje. Pietrytinėje (Varėna ir Šalčininkai) dalyje nebuvo išvystyta konkurencinga pramonė, taip pat žemės ūkiui nepalankios sąlygos. Etninės - tautinės sudėties problemos tai pat skatina užimtumo disbalansą.

Mažų permainų arealo teritorijoje vykusio nedarbo lygio kaita nebuvo labai didelės, t.y. nedarbo lygio pokyčio nedidelė amplitudė, per 1993 – 2004 metus imtinai. Visoje vidurio Lietuvoje, šalies rytinėje ir vakarinėje dalyje pastaraisiais metais nedarbo lygis itin sumažėjo ir turi tendenciją dar mažėti. Tokius pokyčius lėmė gera, strateginė geografinė padėtis, konkurencingos ūkio šakos ir stipri konkurencinga pramonė didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Bendradarbiaujant su užsienio valstybėmis gaunamos didelės užsienio investicijos visose Lietuvos savivaldybėse. Daugiausia užsienio investicijų susilaukė didieji šalies miestai – Vilnius, Kaunas, Klaipėda bei Panevėžys.

Didelių teigiamų pokyčių arealui priklausė vidurio Lietuvos regionas, tai Šilalė, Molėtų, Anykščių, Kupiškio, Zarasų, Prienų, Kaišiadorių, Trakų rajonų savivaldybės bei Elektrėnų ir Birštono miestų savivaldybės. Molėtų, Anykščių ir Zarasų rajonuose vystomas turizmas, intensyviai ieškoma naujų verslo šakų. Anykščių miestas pretenduoja į kurortinio miestelio statusą. Birštonas jau turi tokį statusą. Dauguma gyventojų dirba paslaugų sektoriuje. Gydyklos, kurortiniai miesteliai, kitos medicininės, poilsinės paslaugos pastaruoju metu tampa populiaros. Savivaldybės, ar verslininkai vystantys paslaugų sektorių gauna dideles pajamas, bei įsteigia daug naujų darbo vietų. Taip pat Trakai nestokojo darbo iš paslaugų sektoriaus.

Bendram bedarbių skaičiaus mažėjimui įtakos turėjo ir tebeturi tarptautinė migracija. Per 2000 – 2004 metus oficialiai iš Lietuvos išvyko daugiau nei 42 tūkst. gyventojų. Neoficialiai skaičius du tris kartus didesnis. Beabėjos auganti bendra šalies ekonomika skatina gyventojų užimtumą. Tačiau ne visose savivaldybėse ekonominiai – socialiniai rodikliai vienodai gerėja.

Prognozės. Visoje šalyje teritorinių administracinių vienetų nedarbo lygio padėtis gerėja. Pagal Lietuvos teritorinės darbo biržos prognozes, pastaraisiais metais padidėjęs užimtųjų skaičius, didės ir toliau. Dėl augančios darbo jėgos paklausos nedarbo lygis šalyje mažės. O finansų ministerijos teigimu 2005 – 2008 metais situacija darbo rinkoje toliau gerės. Darbo jėgos paklausos didėjimas, augantis produktyvumas, minimalios mėnesinės algos didinimas, gerėjantys

ūkio dalyvių lūkesčiai ir kainų konvergencija įstojus į Europos Sąjungą turės įtakos darbo užmokesčio pokyčiams (www.finmin.lt). Numatoma, kad 2004 m. prasidėjusios tendencijos tęsis – nedarbo lygis mažės. Todėl darbo jėgos persikvalifikavimas iš žemo produktyvumo sektoriaus į aukštesnio produktyvumo sektorių tampa svarbiu BVP augimo veiksnium, galinčiu apsaugoti nuo darbo jėgos trūkumo. Dėl augančios darbo jėgos paklausos nedarbo lygis šalyje mažės nuo 4,9 % (Lietuvos darbo biržos duomenys) 2005 metais iki 4 - 5 % 2008 metais.

3.3. NEDARBO LYGIO IR BEDARBYSTĖS MAŽINIMO PRIEMONĖS

Blogiausią įtaką žmogaus socialinei raidai daro ilgalaikis nedarbas ir jo lemiamą socialinę atskirtis, t.y. laisvo žmogaus pasirinkimo socialinėje ekonominėje sferoje ribojimas. Socialinė atskirtis dėl mažo ekonominio aktyvumo (nedarbo) – tai nepakankamai veiksmingos švietimo ir ugdymo, profesinio rengimo, socialinės apsaugos, darbo rinkos ir ekonominės rinkos politikos rezultatas. Todėl siekiant mažinti bedarbių skaičių būtina formuoti lanksčią kompleksinę nedarbo (ypač ilgalaikio) prevencijos sistemą, apimančią visas darbo jėgos formavimo ir jos įtraukimo į darbinę veiklą grandis.

Lietuvos darbo biržos užsakymu atliktas Darbo ir socialinių tyrimų instituto tyrimas parodė kad nedarbas ir visų pirma, ilgalaikis, didina žmonių riziką tapti skurstančiais. Ilgalaikių bedarbių namų ūkiai pagal piniginių pajamų lygį nėra homogeninė grupė. Lemiamą ilgalaikių bedarbių dalis – 60 % turi vieno minimalaus gyvenimo lygio ir mažesnes pajamas, tai yra iki 125 Lt. Jie didžiąja dalimi priklauso žemiausiam Lietuvos gyventojų socialiniam sluoksniui. Ilgalaikis, susijęs su struktūriniais darbo rinkos pokyčiais vykstant ekonominėms permainoms, nedarbas iškelia ir kitas problemas – profesinių kvalifikacijų bei darbo patirties praradimą, ekonominio ir socialinio aktyvumo sumažėjimą, nepasitikėjimą savimi.

Socialinės atskirties mažinimas turi tiesioginę teigiamą įtaką žmogaus socialinei raidai, nes: didina profesijų aktyvumą; teigiamai veikia gyventojų sveikatą; mažina biudžeto praradimus dėl socialinės paramos finansavimo. Atsižvelgiant į Lietuvoje sukauptą medžiagą bei Europos šalių patirtį, socialinės atskirties užimtumo srityje mažinimo priemonės pirmiausiai turi būti orientuotos į ilgalaikio nedarbo mažinimą. 2000 m. Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino pagrindines Vyriausybės 2000 - 2004m. programos nuostatas dėl ekonomikos, darbo, socialinės, švietimo politikos bei kitų veiklos sričių, kurios daro įtaką gyventojų užimtumui. Strateginiai užimtumo ir darbo rinkos politikos tikslai numato liberalizuoti verslo sąlygas, skatinti ekonomikos plėtrą, siekti užimtumo didinimo ir mažinti biurokratinius suvaržymus bei trukdymus. Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo strateginiai tikslai: įveikti neigiamus struktūrinės ūkio reformos ir išorės poveikio padarinius gyventojų užimtumui ir darbo rinkai; didinti gyventojų užimtumą, mažinti nedarbą ir subalansuoti darbo rinką; prisidėti prie Europos Sąjungos užimtumo strategijos koordinavimo.

Valstybės parama, vadovaujantis Bedarbių rėmimo įstatymu bei kitais teisės aktais, gali naudotis ne tik bedarbio sąvoką atitinkantys asmenys. Valstybės parama taikoma ir potencialiems bedarbiams, t.y. tiems, kurie gali netekti darbo arba yra neformalus bedarbiai. Ši nuostata nėra tiesiogiai įtvirtinta, ji išaiškėja tik teisės aktu tekste ar taikomose programose. Tikslinga valstybės paramą nedarbo atveju (pašalpas, perkvalifikavimą, viešuosius darbus ir kt.) taikyti tik asmenims,

atitinkantiems įstatyme pateikiamą bedarbio apibrėžimą (kriterijus). Pati apibrėžimą tikslinga keisti, nustatant, kad bedarbiu yra darbingas, darbingo amžiaus asmuo, ieškantis darbo, pasirengęs profesiniam mokymuisi ir neturintis valstybes remiamo pajamu bei turto lygio. Jei asmuo yra socialines pašalpos gavėjas bei neturi darbo, jam gali būti skiriamos lėšos persikvalifikavimui. Laikantis nuostatos, kad valstybe yra “paskutines vilties gelbėtojas”, asmenys, kuriu pajamos bei turtas viršija valstybės remiamą lygį, neturėtų teisės pretenduoti į jokią valstybės paramą nedarbo atveju.

Nedarbo lygio ir skurdo pagrindinėmis mažinimo kryptimis yra: darbo vietų steigimo plėtojimas ir steigimo rėmimas; užimtumo rėmimas; gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių didinimas; atviras informavimas ir konsultavimas.

Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo 2001 - 2004 m. programos laikotarpiu, skatinant verslo plėtrą ir investicijas buvo numatyta užtikrinti 110 - 120 tūkst. naujų darbo vietų sukūrimą bei registruoto nedarbo lygio iki 7 - 8 % sumažinimą. Verslo plėtros ir investicijų skatinimu, gerų sąlygų sudarymu būtina užtikrinti 250 - 270 tūkst. naujų darbo vietų sukūrimą ir bedarbių skaičiaus iki 100 tūkst. sumažinimą, siekiant įgyvendinti Lietuvos ūkio plėtros iki 2015m. ilgalaikės strategijos nuostatas. Darbo vietų steigimo programa - suteikti finansinę pagalbą darbdaviams, steigiantiems darbo vietas darbo rinkoje papildomai remiamiems bedarbiams. Vietinių užimtumo iniciatyvų programa - suaktyvinti vietos bendruomenės pastangas didinti užimtumą didžiausio nedarbo teritorijose, steigiant darbo vietas. Verslo organizavimo programa - skatinti verslumą tarp bedarbių, suteikiant organizavimo ir finansinę paramą. Užimtumo fondo remiamų darbų programa - sudaryti galimybes įsigyti darbinius įgūdžius, juos tobulinti ar nustatyti žinių trūkumą ir įsitvirtinti nuolatiniam darbui. Viešųjų darbų programa - didinti užimtumą ir palaikyti bei plėtoti vietos socialinę infrastruktūrą.

Skatinimas gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių. Darbo klubų programa - suteikti ieškantiems darbo žinių ir įgūdžių darbo paieškoje, didinti pasitikėjimą savimi ir konkurencines darbo rinkoje galimybes. Profesinio mokymo programa - paruošti darbui reikiamos kvalifikacijos darbuotojus ir išplėsti bedarbių galimybes konkuruoti darbo rinkoje suteikiant naujas profesines kvalifikacijas ar profesinius gebėjimus. Darbo ir profesinių įgūdžių palaikymo programa - suaktyvinti ilgalaikius bedarbius, palaikyti darbinius įgūdžius ir išsaugoti turimus profesinius gebėjimus bei sudaryti galimybes įsidarbinti.

Mažinant bedarbių skaičių svarbus atviras informavimas ir konsultavimas. Prie teritorinių darbo biržų steigiami informavimo ir konsultacijų centrai. Specializuoti centrai: darbo, jaunimo, darbo, savarankiškos informacijos paieškos profesinio informavimo centras su 104 informacii terminalais. “Mini” darbo biržų punktai įmonėse, vykdančiose grupės darbuotojų atleidimus. DBI Internete: ieško darbo, siūlo darbą, “Talentų bankas”, informacinis aplankas “Profesinis

informavimas ir konsultavimas”, “Patarimai grupės darbuotojų atleidimo atveju”. Diegiami įvairūs informavimo ir konsultavimo metodai ir programos.

Teritorinių darbo biržų diegiamos paslaugos leido pereiti nuo pasyvaus į aktyvų bedarbių rėmimą. Yra siekiama, kad kiekvienam naujai užregistruotam jaunam (iki 25 m.) bedarbiui per 6 mėn. ir suaugusiam – per 12 mėn. būtų pasiūlytos ir suteiktos pagal individualius poreikius motyvacijos aktyvinimo bei darbo rinkos politikos priemonės, o gyventojų užimtumo priemonės būtų pradėtos diegti ne vėliau kaip po 3 mėn. Sprendžiant užimtumo problemas, ypač reikšminga regioninių darbo biržų aktyvi veikla: jos kiekvienais metais įdarbina vis daugiau bedarbių. Tai lėmė teigiamus rezultatus. Iki 2005 metų pabaigoje nedarbas Lietuvoje sumažėjo iki 5 % (plačiau 3.2.1.1.skyriuje). Be darbo biržų veiklos, didelę reikšmę turi plėtojamos regioninės užimtumo programos, aktyvių ir pasyvių užimtumo iniciatyvų plėtra.

Lietuvos darbo biržos, realizuojančios valstybines užimtumo garantijas, veikla orientuota į tolygų užimtumo didinimo paslaugų teikimą šalyje, todėl pastaraisiais metais intensyviai įgyvendinama Vietinių užimtumo iniciatyvų skatinimo ir įgyvendinimo programa. Vietinių užimtumo iniciatyvų programa leidžia aktyvinti jau daugelyje šalių pasiteisinusią vietinių problemų sprendimo bendruomenės lygmenyje tendenciją, rodančią, kad savo rezultatais efektyvesnis ir dažniausiai ekonomiškai pagrįstas (lyginant su kitomis užimtumo didinimo priemonėmis) yra vietinių struktūrų, koordinuojančių pastangas tam tikrai problemai spręsti, kūrimas. Šios vietinių darbdavių iniciatyvos tampa instrumentu, padedančiu rengti ir įgyvendinti vietines užimtumo (socialinės plėtros) programas, pritraukiant tiek pačių darbdavių lėšas, tiek lėšas iš kitų šaltinių, ir tuo pačiu ženkliai įtakojančių naujų darbo vietų kūrimą. Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų vykdymui lėšų skyrė Lietuvos Respublikos Vyriausybė, regiono plėtros ir tarptautinės programos bei savivaldybės.

Nekelia abejonių ir tai, kad su vietinių užimtumo iniciatyvų projektų diegimu susiję procesai - užimtumo didinimas ir nedarbo lygio mažinimas, socialinės paramos gavėjų skaičiaus mažinimas, regioninės socialinės diferenciacijos mažinimas, smulkaus ir vidutinio verslo plėtros skatinimas, bendradarbiavimo tarp socialinių partnerių didinimas, vietinės bendruomenės vystymas - atitinka visus socialinio efektyvumo kriterijus, tai yra, duoda ir didelę socialinę naudą.

Pabrėžtina ir tai, kad, kaip parodė vietinių užimtumo iniciatyvų projektų diegimo analizė, investicijos į žmogiškuosius išteklius, į naujų darbo vietų kūrimą tų išteklių racialesniam naudojimui - labai efektyvi investicijų sfera.

IŠVADOS

1. Gyventojų užimtumą įtakojo šalies ekonominiai, politiniai ir socialiniai pokyčiai. Po nepriklausomybės atkūrimo pasikeitė ekonominiai svertai, poreikiai, rinka ir realizacija, visa tai įtakojo bedarbių skaičiaus didėjimą.

2. Įvertinus nedarbo lygio ir bedarbių skaičiaus kaitą galima teigti, kad šalyje išsiskiria kritinis arealas - pietvakarių, pietryčių ir šiaurės dalyje, mažų teigiamų permainų arealas – vidurio, vakarų, rytų dalyje bei didelių teigiamų permainų arealas – dalis Kauno ir Utenos apskričių ir aplinkinės savivaldybės bei Šilalės rajono savivaldybė.

3. Aštrėjantys ekonominiai – socialiniai skirtumai šalyje skatino bedarbių skaičiaus augimą. Po nepriklausomybės atkūrimo iki 2001 m. nedarbo lygis šalyje augo. Pastaraisiais metais, dėl gerėjančios šalies ekonominės padėties, BVP augimo, tarptautinės migracijos, ypač šiaurinėje ir pietinėje dalyje, bei užsienio investicijų (ypač didžiuosiuose Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno miestuose) pastebima bedarbių skaičiaus stabilumo arba mažėjimo tendencija visoje šalyje.

4. Valstybės įtaka pasireiškia per teritorines darbo biržas. Teritorinės darbo biržos užtikrina užimtumo garantijas vykdydamos projektus – persikvalifikavimo, viešųjų darbų, konsultavimo ir informavimo. Būtina skatinti privataus verslo iniciatyvas plėstis ir steigti naujas darbo vietas.

LITERATŪRA

Andriukaitienė. D. (2002). Nedarbas – esminis depresinių regionų bruožas. *VGTU konferencijos „Verslas, vadyba, studijos – 2002“ pranešimo medžiaga*. Vilnius.

Andriukaitienė. D., Šileika A. (2003). Užimtumo didinimas depresiniuose šalies regionuose – prioritetas regioninės politikos tikslas. *Kaimo plėtra 2003: pranešimų rinkinys*. Kaunas., p. 11-12.

Beržinskienė. D. (2005). Gyventojų užimtumas ir jų plėtros modeliavimas. *Daktaro disertacija*. Kaunas.

Blažienė. I., Grikiene. V. (2003). Minimalaus darbo užmokesčio diferencijavimas: tarptautinės nuostatos ir Europos Sąjungos šalių patirtis. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. 40(32). Vilnius. p. 56 – 64.

Bražukienė. I. (2004). Užimtumo ir bedarbystės santykis Lietuvos demografinių rodiklių kaitos kontekste. Vilnius.

Čėsnaite B. (1997). Bedarbių mokymas - sudėtinė nuolatinio mokymosi sistemos dalis. *Tarptautinės konferencijos "Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai" medžiaga*. Kaunas.

Čėsnaite. B., Dilba. R., Šlekys. A. (1999). Aktualūs bedarbių profesinio mokymo tobulinimo klausimai. Vilnius.

Čėsnaite. B. (2000). Development of Vocational Training for the Unemployed in Lithuania during 1991-1999. *Europeahandbuch Weiterbildung*. Luchterhand.

Damidavičius. M. (1998). Kokia turėtų būti gyventojų užimtumo nacionalinė programa. *Tarptautinės konferencijos "Ekonomika ir vadyba 1998" pranešimų medžiaga*. Kaunas.

Damidavičius. M., Pocius. A. (1998). Darbo rinkos terminai ir sąvokos. Vilnius.

Darbo jėgos užimtumas ir nedarbas 1998 – 2003. (2004). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Darbo jėgos užimtumas ir nedarbas 1999 – 2004. (2005). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas. (2000). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas. (2004). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2005. (2006). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Darbo rinka ir gyventojų užimtumas 2002. (2003). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Demografijos metraštis 2002. (2003). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Gyventojų užimtumas 2004. (2005). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Gruževskis. B. (1998). Darbo rinkos profesinio mokymo efektyvumo tyrimo problema. *Darbo rinkos profesinis mokymas - efektyvus darbo jėgos pasiūlos ir paklausos derinimo veiksnys.* Vilnius.

Gruževskis. B. (2000). Gyventojų surašymo duomenys užimtumo ir nedarbo analizei. *Mokslas ir gyvenimas*, Nr.11. Vilnius.

Gruževskis. B. (2004). Kartų problema – gyvenimas be senatvės pojūčių. *Darbo biržos naujienos*, Nr.1 (73), p. 15-16.

Gruževskis. B. (2001). Sisteminiis požiūris į jaunimo užimtumo didinimą. Aktualūs socialinės politikos klausimai. Jaunimo integravimas į darbo rinką. Vilnius.

Gruževskis. B., Dobryninas. A., Gaidys. V., ir kt. (2000). Darbas - užimtumo struktūros kaita. *Kolektyvinė monografija "Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990-1998"*. Vilnius.

Gruževskis. B., Okunevičiūtė - Neverauskienė. L. (2003). Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Kaunas: VDU., Nr. 6. p. 174-189. ISSN 1392-6241

Gruževskis. B., Pocius. A. (2002). Užimtumas. *Lietuvos gyventojai 1990-2000 m.* Vilnius., p. 95-111.

Gruževskis. B., Šileika. A., (2003). Darbo rinkos profesinio mokymo efektyvumo tyrimai. *Darbo rinkos profesinio mokymo ir konsultavimo patirtis.* Vilnius., p. 17-26.

Gruževskis. B., Šileika. A. (1999). Pagyvenusio amžiaus žmonių užimtumas ir gyvenimo lygis. *Tarptautinės konferencijos "Gyvenimo pilnatvė visoms kartoms" medžiaga.* Vilnius., p. 14-17.

Gruževskis. B. (2001). Užimtumo pokyčiai. Lanksčių užimtumo formų taikymo galimybių įvertinimas. Vilnius.

Gruževskis. B., Beleckienė. G. (1999-2000). Employment and labour market in Lithuania. Vilnius.

Gruževskis. B. (2002). The Unemployment Insurance Systems in the Baltic countries. *Nordiskt arbetsloshetsforsakringsmote 2001.* Copenhagen.

Gruževskis. B. (1999). Unemployment insurance in Lithuania. *The Nordic Unemployment Insurance.* Kopenhaga.

Jaunimas Lietuvoje. (2000). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Jaunimo nedarbas: problemos ir sprendimo galimybės. (2003). Vilnius

Jovaiša. T., Gruževskis. B., Čėsnaite. B. (2000). Darbo rinkos profesinis mokymas ir žmogiškųjų išteklių plėtra rengiantis stojimui į Europos Sąjungą. *Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Straipsnių rinkinys.* Kaunas. Vytauto Didžiojo universitetas.

Kabaila. A. (2003). Nevisiško užimtumo kiekybinio įvertinimo problemos. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Nr.2. p. 125 – 129.

Kabaila. A. (1999). Regionų socialinio - ekonominio lygio skirtumai. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Nr.2., p. 91-94.

Kabaila. A. (1999). Regioninė šalies diferenciacija darbo užmokesčio požiūriu. *Lietuvos statistikos darbai*. Nr. 1 (37), Vilnius., p. 25-31.

Kabaila. A. (1998). Suaugusiųjų profesinio mokymo ypatumai Lietuvos regionuose ekonomikos reformos sąlygomis. *Darbo rinkos profesinis mokymas - efektyvus darbo jėgos paklausos ir pasiūlos derinimo veiksnys.* Vilnius., p. 40-57.

Kabaila. A. (2003). Šalies įmonių veiklos perspektyvos ir numatomi užimtumo pokyčiai darbdavių požiūriu. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Nr.1. p. 88 – 97.

Kabaila. A. (2002). Vietinių užimtumo iniciatyvų plėtra Lietuvoje. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Nr.1. p. 115 – 120

Kabaila. A. (2002). Vietinių užimtumo iniciatyvų plėtra Lietuvoje. *Aktualūs socialinės politikos klausimai*, Nr. 3. Vilnius.

Kabaila. A., Okunevičūtė – Neverauskienė, L. (2002). Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos. Vilnius., p. 20.

Kavaliauskas. P., Bražukienė. I. ir kiti. (2004). Fakulteto trečios mokslinės konferencijos vykusios 2004 m. balandžio 22 – 23 d., pranešimai. Vilnius., p. 200 – 215.

Kinderis R. (2004). *Lietuvos darbo išteklių tyrimas.* Mokomoji knyga. Klaipėda.

Lietuvos apskritys: ekonominė ir socialinė raida. (2002). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos apskritys: ekonominė ir socialinė raida. (2004). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos apskritys 2004. (2005). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos darbo rinka skaičiais, 1991-2000. (2001). Lietuvos darbo birža. Vilnius.

Lietuvos darbo rinka skaičiais, 2000 - 2004. (2005). Lietuvos darbo birža. Vilnius.

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006/2. (2006). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos TSR statistikos metraštis 1998 m. (1998). Vilnius. Informacinis leidybinis centras.

Matiušaitytė. R. (1999). Ilgalaikis nedarbas ir jo pasekmės. *Ekonomika ir vadyba - 99 : aktualijos ir metodologija : tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas., p. 220-222.

Matiušaitytė. R. (2001). Darbo rinkos probleminės grupės ir jų padėties gerinimas. *Daktaro disertacija*. Vilnius.

Matulevičienės. M. (2005). Bedarbystės ir nedarbo lygio teritorinė sklaida 1991 – 2003. Vilnius.

Martinkevičius. S. (1999). Ilgalaikis nedarbas ir jo pasekmės. *Ekonomika ir vadyba - 99: aktualijos ir metodologija : tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas. p. 220-223.

Moskvina. J. (2004). Pagyvenusio amžiaus asmenų ekonominio bei socialinio aktyvumo skatinimo prielaidos. Darbo biržos naujienos. Vilnius., Nr.2 (74).

Moskvina. J. (2003). Vilniaus darbo biržoje užsiregistravusių asmenų galimybių dalyvauti viešuosiuose darbuose įvertinimas. Statistikos darbai. Vilnius.

Navickas. V., Paulavičius. K. (1999). Darbo rinka: teorija ir valstybės politika. Vilnius

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L. (2001). Darbdavių požiūris į jaunimo užimtumą. *Ketvirtosios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos "Lietuva be mokslo - Lietuva be ateities" medžiaga*. Vilnius., p. 103-107.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L. (2003). Jaunimo nedarbas. *Lietuvos konfliktų prevencijos asociacija*. Vilnius., p. 7-30.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L. (2002). Jaunimo nedarbo pasekmių vertinimas. *Penktosios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos "Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities", įvykusios 2002 vasario mėn. d. medžiaga*. Vilnius. Technika.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius A. (2004). Aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų įsidarbinimo galimybės. *Ekonomika ir vadyba 2004, pranešimų medžiaga. 2 knyga*. Kaunas.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius. A. (2003). Aukštąjį išsilavinimą turinčių bedarbių padėtis darbo rinkoje. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Vilnius. Statistikos departamentas. Nr.2. p. 15-22.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius. A. (2002). Ilgalaikių bedarbių padėties darbo rinkoje įvertinimas. *Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, 2 knyga*. Kaunas.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius. A. (2003). Ilgalaikių bedarbių padėties darbo rinkoje įvertinimas. *Ekonomika ir vadyba 2003, pranešimų medžiaga. 2 knyga*. Kaunas. p. 101-103

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius. A. (2003). Ilgalaikio nedarbo problema Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*. Vilnius., Nr. p. 43-48.

Okunavičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius. A. (2002). Jaunimo elgsenos darbo rinkoje analizė. *KTU tarptautinės konferencijos "Ekonomika ir vadyba 2002" pranešimų medžiaga. 2 knyga*. Kaunas., p. 55-58.

Okunevičiūtė. L., Pocius. A. (2001). Jaunimo padėtis darbo rinkoje regionų grupėse. *KTU tarptautinės konferencijos "Regionų plėtra - 2001" medžiaga*. Kaunas.

Okunevičiūtė – Neverauskienė. L., Pocius. A. (2003). Changes in Long - term Unemployment in Lithuania. *International conference "Research in Statistics – Basis of Social Sciences and Education" proceedings*. Ryga.

Pajuodienė. G. (2000). 39 straipsnis. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1dalis. Vilnius. Teisės institutas

Pajuodienė. G. (2000). 52 straipsnis. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 1dalis. Vilnius. Teisės institutas.

Paulavičius. K. B. (1998). *Darbo rinka*. Vilnius.

Pagyvenę žmonės Lietuvoje 2003. (2005). Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Pocius. A. (2003). Aukštųjų mokyklų absolventų integracijos į darbo rinką galimybės. *Darbo biržos naujienos*, Nr.10. Vilnius., p.15-17

Pocius. A. (2000). Antrinės darbo rinkos įvertinimo problemos. Lietuvos statistikos darbai. Vilnius., p. 12-25.

Pocius. A. (2002). Demografinės situacijos pokyčiai Lietuvoje: problemos ir pasekmės. *XXI amžius (XXI amžiaus horizontai), XXI amžius (XXI amžiaus horizontai), 2002*.

Pocius. A. (2002). Gyventojų užimtumo ir nedarbo pokyčiai Lietuvoje. *Darbo biržos naujienos*, Nr. 10. Vilnius., p. 15-16.

Pocius. A. (2000). Gyventojų užimtumo ir nedarbo statistikos formavimasis bei darbo rinkos tyrimų raida Lietuvoje. *Enciklopedinis leidinys "Iš Lietuvos sociologijos istorijos" (III knyga)*. Vilnius., p. 181-189.

Pocius. A. (1997). Gyventojų užimtumo tendencijos ir regioniniai skirtumai Lietuvoje. *Lietuvos statistikos departamento darbai*, Nr.2., p. 12-27.

Pocius. A. (2002). Ilgalaikio nedarbo pokyčiai Lietuvoje. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*. Nr. 1. Vilnius. Ūkio ministerija, Statistikos departamentas., p. 107-112.

Pocius. A. (1998). Mažėjančio gyventojų užimtumo poveikis nedarbui. *Lietuvos statistikos departamento darbai*, Nr.2. Vilnius., p. 14-23.

Pocius. A. (1999). Neoficialios darbo rinkos metodinės tyrimo problemos bei dinamikos tendencijos. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 1. p. 49-58.

Pocius. A. (2001). Specialistų su aukštauoju išsimokslinimu konkurencijos darbo rinkoje galimybės. *Lietuvos statistikos darbai*. Vilnius., p. 4-14.

Pocius. A. (1999). Šalies darbo rinkos apimties įvertinimo problemos: neoficialus užimtumas ir paslėptas nedarbas. *Lietuvos statistika XX amžiuje*. Straipsnių rinkinys. Vilnius. p. 200 – 212.

Pocius. A. (2002). Vietinių užimtumo iniciatyvų ekonominis efektyvumas Lietuvos ekonomikos apžvalga, Nr.2. p. 108 – 111.

Pocius. A., Okunevičiūtė. L. (2001). Jaunimo (bedarbių) konkurencijos darbo rinkoje galimybės. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4. Vilnius., p. 25-34.

Pocius. A., Okunevičiūtė. L. (2001). Kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai jaunimo darbo rinkoje. *KTU tarptautinės konferencijos "Ekonomika ir vadyba 2001" medžiaga*. Kaunas.

Putytė. L. (2004). Nedarbo raidos tendencijos ir jo reguliavimas Lietuvoje. *Magistro baigiamasis darbas*. Vilnius.

Statistikos departamento metraštis 2000. (2000). Vilnius. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Šileika. A., Blažienė. I. (2000). Gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas Lietuvoje. *Pinigų studijos*, Nr.3. Vilnius. Lietuvos bankas., p. 32-44.

Šileika. A., Blažienė. I. (2000). Lietuvos gyventojų pajamos ir skurdo problema. *Ekonomika. Mokslo darbai*, Nr.51. Vilniaus universiteto leidykla., p. 136-144.

Šileika. A. (1997). Gyvenimo lygio problema Lietuvoje. *Lietuvos ūkis*, Nr. 9. Vilnius.

Šileika. A., Ramašauskienė. Z. (2003). Investicijos į žmogiškąjį kapitalą ir jų efektyvumas. *Ekonomika*, 64 T. Vilnius., p. 146-157.

<http://www.ldb.lt/ldb-site/index.aspx?menu-id=120>

<http://www.socmin.lt/index.php?-339039730>

<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1111>

<http://www.std.lt/veb/main.php>

SANTRAUKA

Pastaraisiais metais įvyko ženklūs pokyčiai Lietuvos gyventojų užimtumo srityje. Besiformuojančią darbo rinką paveikė ekonomikos virsmas iš planinės į rinkos ekonomikos sistemą. Statistiniai duomenys rodo, kad atkūrus nepriklausomybę visuose Lietuvos regionuose iškilo gyventojų užimtumo problema. Atsirado nedarbo problema.

Bedarbystė - viena svarbiausių demografinių ekonominių problemų Lietuvoje. Pasaulyje nedarbo lygis laikomas natūraliu, kai jis neviršija 3 - 5 % nuo ekonomiškai aktyvių gyventojų. Lietuvoje per 1991 – 2005 m. laikotarpį bedarbystė ir nedarbo lygis viršijo Europos Sąjungos vidurkius. Magistrinio darbo pagrindinis objektas – bedarbiai ir nedarbo lygis Lietuvoje. Procesai nagrinėjami šalies ir atskirų teritorinių administracinių vienetų aspektu. Magistrinio darbo tikslas: analizuojant bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio kaitą prisidėti prie socialinės regioninės politikos optimizavimo. Magistrinio darbo uždaviniai: nustatyti bedarbystės priežastis šalyje; nustatyti nedarbo lygio ir bedarbystės teritorinę sklaidą Lietuvoje; išanalizuoti svarbiausias nedarbo priežastis išskiriant šalies probleminius regionus; nurodyti nedarbo lygio mažinimo priemones.

Darbe taikyti - mokslinės literatūros analizės metodai, leidžiantys apibūdinti ir pagrįsti bedarbių ir nedarbo lygio socialinius - ekonominius nuostolius; statistinės analizės metodas, leidžiantis analizuoti kokybinius duomenis, kokybiškai (matematiškai) apdoroti statistiką; palyginamieji – analitiniai logikos metodai, leidžiantys palyginti, analizuoti empirinius duomenis; grafiniai ir kartografiniai metodai – diagramos, kreivės ir žemėlapiai. Sudarius žemėlapius, jie yra apibendrinami. Iš statistinės medžiagos gaunami antriniai duomenys (rizikos arealų žemėlapis).

Moksliniame darbe analizuojama bendras šalies nedarbo lygis ir bedarbių skaičiaus dinamika ir tendencijos. Analizuojami bedarbiai pagal amžiaus grupes ir lytį, pasiskirstymą mieste ir kaime, išsilavinimą, pagal nedarbo trukmę ir pan. Išskiriami nedarbo sąlygoti ekonominiai - socialiniai nuostoliai. Nustatoma ekonominė – socialinė šalies padėtis skirtingais laikotarpiais.

Atliekant teritorinę analizę buvo koreliuojami 1991 - 2004 m. imtinai, rajonų savivaldybių statistiniai rodikliai, pateikti statistikos departamento leidiniuose. Bendras šalyje analizuojamas bedarbių skaičius ir nedarbo lygis. Bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio teritorinė sklaida pateikiama žemėlapiuose. Nedarbo lygio pokyčio analizėje imami atraminiai metai – 1996, 1996, 2001, 2004.

Nesutampantys bedarbių apibrėžimai tarp centrinės darbo biržos ir Statistikos departamento iššaukia neatitikimą tarp duomenų. Bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio tendencijos išlieka panašios. Beveik visoje šalyje nedarbo lygis svyruoja, t.y. svyruoja ir didėja iki 2001 metų, o nuo 2001 metų mažėja. Tačiau teritorinė sklaida netolygi ir nėra dėsninga.

SUMMARY

THE TERRITORIAL SPREAD OF UNEMPLOYMENT IN INDEPENDENT LITHUANIA

During the last years considerable changes have taken place in Lithuania concerning the unemployment sphere. The planned economy has transformed into the market economy and it greatly affected the forming employment market. The statistical data show that after the regaining independence the unemployment problem remains in the all regions of Lithuania. The unemployment problem has appeared. The unemployment rate is considered natural in the world if does not increase more than 3 - 5 percent from the active inhabitants. The unemployment rate in Lithuania is higher than the average unemployment rate in the European Union during 1993-2005. The purpose of the research is to disclose the unemployment and the changes in the unemployment rate in Lithuania. The processes are investigated from the territorial aspect.

The unemployment is one of the most important demographic and economic problems in Lithuania. The main object of the article is the unemployed and the unemployment rate in Lithuania. The tasks are: to analyse the detailed tendencies of the changes in the unemployment rate; disclose the changes from the territorial aspect; disclose the causes of the unemployment within the limits of municipalities. The purpose of the master's research: contribute to the optimisation while analysing the changes in the number of employees and the unemployment rate. The tasks of the master's research: determine the reasons of the unemployment in Lithuania; analyse the situation concerning the unemployment from the territorial point of view; analyse the causes of unemployment disclosing the problematic regions; show the means of reducing the unemployment.

In the research the scientific analysis method is applied enabling to determine and ground the social – economic losses emerging due to unemployment; the method of statistical analysis enabling to analyse qualitative data, qualitatively (mathematically) process the statistics; comparative analytic logical methods enabling to analyse empirical data, graphic and cartographic methods – diagrams, charts, maps. Drawing maps and secondary data which is obtained from the statistical data (the map of risky areas)

In the master's research the dynamics of overall country's unemployment problems and the amount of the unemployed people is analysed. The unemployed is analysed according to the age groups, sex, distribution in the cities and countries, education, the length of the unemployment, etc. Economic and social losses are distinguished. The economic-social state is determined during different time periods.

Conducting the territorial analysis the years 1991-2004 were compared as well as the statistical data from the municipalities. The data is used from of the issues of the department of statistics. The number of the unemployed people, the rate of unemployment from the territorial aspect is shown in the maps. The years 1996, 2001, 2004 are taken to analyse the changes in the unemployment rate.

There is a difference concerning the definition of unemployment between the job centre and the department of statistics. The tendencies of unemployment remain the same. Almost in all the state the rate of unemployment is fluctuating i.e. increases till 2001 and decreases from 2001. However the territorial distribution is unequal and irregular.

PRIEDAI

4 lentelė. Bedarbiai savivaldybėse 1992 – 2004 m.(vidutinis metinis skaičius)
(Darbo biržos duomenimis)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
SALYJE	24092	81133	65704	109014	124534	104452	113688
Alytaus apskritis	1183	4184	4074	7413	7962	6555	7677
Alytaus	683	2619	2337	3982	3821	3137	3110
Druskininkų	198	477	610	932	1230	923	1102
Lazdijų	192	523	690	1618	1679	1679	2390
Varėnos	110	565	437	881	1232	816	1075
Kauno apskritis	2850	12589	8120	16593	19490	14649	15889
Kauno	1290	5646	3174	9214	11778	8462	8732
Jonavos	367	1833	1764	2645	2832	1861	2319
Kaišiadorių	352	1318	541	899	661	698	738
Kėdainių	378	1337	848	1094	1604	1404	1832
Prienu	145	753	414	714	624	503	556
Raseinių	318	1702	1379	2027	1991	1721	1712
Klaipėdos apskritis	2034	9568	8877	13349	13982	9740	10267
Klaipėdos	644	3660	3472	5547	6842	5325	5334
Palangos	242	726	508	679	722	537	594
Kretingos	293	947	600	1204	1021	752	810
Skuodo	214	1087	1309	1231	1249	871	1008
Šilutės	641	3148	2988	4688	4148	2256	2521
Marijampolės apsk.	1062	3131	2106	4713	5088	5077	6818
Marijampolės	452	1299	914	2606	2931	2680	3069
Šakių	216	960	622	912	975	904	1469
Vilkaviškio	394	872	570	1195	1182	1492	2280
Panevėžio apskritis	2341	9553	7472	9528	10219	9522	12018
Panevėžio	1138	5589	4678	5447	6260	6168	7234
Biržų	320	1166	692	984	1015	679	1070
Kupiškio	252	782	464	604	539	516	816
Pasvalio	159	476	427	494	619	783	1222
Rokiškio	472	1540	1211	1999	1786	1376	1676
Šiaulių apskritis	2560	10256	8601	13745	13688	12949	17421
Šiaulių	1291	4727	3818	6214	6235	6328	8616
Akmenės	301	1340	1299	1530	2022	1765	2487
Joniškio	190	854	667	1136	1315	914	1386
Kelmės	268	1145	1236	2175	1632	1619	2162
Pakruojo	185	668	428	533	574	608	776
Radviliškio	325	1522	1153	2157	1910	1715	1994
Tauragės apskritis	1893	6788	5729	7500	7193	4767	5123
Jurbarko	478	1383	1049	1588	1966	1404	1862
Šilalės	696	2232	1484	1511	1130	862	923
Tauragės	719	3173	3196	4401	4097	2501	2338
Telšių apskritis	752	2791	2258	6093	6182	4037	5189
Mažeikių	298	947	859	2340	2824	1949	2286
Plungės	168	520	328	857	870	744	1296
Telšių	286	1324	1071	2896	2488	1344	1607
Utenos apskritis	2461	5924	4253	6067	6659	6356	6744

Anykščių	223	786	361	791	657	519	644
Ignalinos	1098	1965	1192	1622	2517	2994	3003
Molėtų	122	281	239	897	720	554	690
Utenos	678	2003	1710	1686	1803	1497	1692
Zarasų	340	889	751	1071	962	792	715
Vilniaus apskritis	6956	16349	14214	24013	34071	30800	26542
Vilniaus	5344	10592	9393	16238	24287	22286	17812
Šalčininkų	235	820	942	1538	2281	1938	2412
Širvintų	236	581	421	697	895	923	824
Švenčionių	290	1045	1001	1519	1884	1562	1594
Trakų	403	1526	1315	1936	2199	2020	1835
Ukmergės	448	1785	1142	2085	2525	2071	2065
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
ŠALYJE	148655	204908	223480	198350	167033	142485	
Alytaus apskritis	8913	12317	13958	12637	11495	10291	
Alytaus m. sav.	3878	5935	4543	3847	3479	3245	
Alytaus r. sav.			1981	1696	1699	1736	
Druskininkų	1304	2300	3210	2979	2619	2183	
Lazdijų	2469	2670	2725	2577	2198	1933	
Varėnos	1262	1412	1499	1539	1500	1195	
Kauno apskritis	22240	31962	33823	30297	26065	20760	
Kauno m. sav.	13358	19438	16761	15279	13428	9602	
Kauno r. sav.			3688	3467	2991	2436	
Jonavos	3199	4140	4597	4185	3666	3282	
Kaišiadorių	939	1370	1433	1061	947	826	
Kėdainių	2048	3095	3262	2708	2274	1935	
Prienų r. sav.	773	1346	1187	976	787	769	
Birštono sav.			277	233	177	139	
Raseinių	1923	2573	2618	2264	1796	1771	
Klaipėdos apskritis	14132	19783	21686	20065	17955	15745	
Klaipėdos m. sav.	7646	11667	10466	9560	9203	7741	
Klaipėdos r. sav.			2451	2264	2152	1950	
Neringos sav.			85	97	83	66	
Palangos	808	1138	1265	1255	973	811	
Kretingos	1065	1296	1324	1073	950	898	
Skuodo	1423	1902	2404	2284	1652	1634	
Šilutės	3190	3780	3691	3533	2943	2645	
Marijampolės apskritis	9693	13578	15637	13585	11041	9590	
Marijampolės sav.	5062	7431	5443	4473	3490	2951	
Kalvarijos sav.			1615	1351	1094	851	
Kazlų Rūdos sav.			912	788	611	519	
Šakių	1807	2592	3142	3079	2618	2287	
Vilkaviškio	2824	3555	4525	3894	3228	2984	
Panevėžio apskritis	16266	22631	25614	23764	18471	15377	
Panevėžio m. sav.	9841	12985	9778	8902	6606	4911	
Panevėžio r. sav.			4542	4364	3387	2778	
Biržų	1545	2206	2652	2348	1681	1593	
Kupiškio	860	1249	1304	962	693	679	
Pasvalio	2104	3555	4097	4068	3453	2613	

Rokiškio	1916	2636	3241	3121	2651	2804
Šiaulių apskritis	23964	31283	31394	26447	20181	16651
Šiaulių m. sav.	13086	15986	10235	7744	5465	4073
Šiaulių r. sav.			4335	3834	2840	2058
Akmenės	3014	3673	3955	3654	3227	2770
Joniškio	1656	2545	3184	2801	2179	2240
Kelmės	2123	3233	3841	3702	2823	2633
Pakruojo	1104	1652	1839	1607	1257	950
Radviliškio	2981	4194	4005	3105	2391	1927
Tauragės apskritis	6264	9437	10809	10051	8702	7995
Jurbarko	2399	3237	3818	3560	3092	2813
Šilalės	954	1442	1725	1620	1434	1470
Tauragės r. sav.	2911	4758	4150	3793	3291	2844
Pagėgių sav.			1116	1078	886	869
Telšių apskritis	7327	10814	13133	12787	11439	10473
Mažeikių	3378	5335	7350	7786	6919	6219
Plungės r. sav.	1740	2566	2201	1813	1596	1435
Rietavo sav.			513	498	455	390
Telšių	2209	2913	3069	2689	2469	2429
Utenos apskritis	7762	9957	11148	10078	8479	7916
Anykščių	918	1259	1192	1104	951	1017
Ignalinos r. sav.	2936	3676	2091	2005	1684	1501
Visagino m. sav.			2093	1916	1613	1324
Molėtų	733	985	1017	884	707	724
Utenos	2302	3116	3759	3308	2941	2758
Zarasų	873	921	996	860	583	592
Vilniaus apskritis	32094	43146	46278	38638	33205	27687
Vilniaus			32649	26826	23547	18728
Vilniaus m. sav.	21553	29876	24120	19259	17328	13089
Vilniaus r. sav.			8529	7567	6218	5639
Šalčininkų	2945	3594	3610	3436	2927	2890
Širvintų	954	1143	1273	1001	764	665
Švenčionių	1901	2582	2748	2518	2154	2182
Trakų r. sav.	2014	2218	890	719	574	478
Elektrėnų sav.			1011	731	478	426
Ukmergės	2727	3733	4097	3407	2762	2318

5 lentelė. Nedarbo lygis vidutinis metinis; (procentais)

(Darbo biržos duomenimis)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Iš viso	4.4	3.8	6.1	7.1	5.9	6.4
Alytaus apskritis	4.4	4.6	8.5	9.0	7.2	8.6
Alytaus m. sav.	4.8	4.6	8.2	7.8	6.1	6.2
Druskininkų sav.	5.2	6.9	11.4	14.3	9.7	12.2
Lazdijų raj. sav.	3.3	4.5	10.2	10.5	12.0	16.0
Varėnos raj. sav.	3.8	3.1	6.0	8.2	5.1	6.9
Kauno apskritis	3.5	2.4	4.9	5.6	4.2	4.6
Kauno m. sav.	2.3	1.4	4.0	5.0	3.7	3.8
Jonavos raj. sav.	9.0	9.1	13.0	13.7	8.3	10.8
Kaišiadorių raj. sav.	7.1	3.2	5.3	3.9	4.1	4.4

Kėdainių raj. sav.	3.9	2.6	3.5	4.9	3.4	5.1
Prienų raj. sav.	3.8	2.3	3.9	3.4	2.7	3.0
Raseinių raj. sav.	7.8	6.8	10.0	9.8	8.5	8.4
Klaipėdos apskritis	4.5	4.4	6.6	6.9	4.9	5.1
Klaipėdos m. sav.	2.6	2.7	4.3	5.2	4.1	4.1
Palangos m. sav.	8.4	6.4	7.8	8.2	6.2	6.8
Kretingos raj. sav.	5.0	3.4	6.8	5.8	4.2	4.6
Skuodo raj. sav.	8.1	10.1	9.6	9.6	7.4	8.1
Šilutės raj. sav.	9.3	9.4	14.4	12.8	7.7	8.2
Marijampolės apskritis	3.3	2.4	5.6	5.9	5.9	8.0
Marijampolės m. sav.	2.7	2.0	6.2	6.8	6.2	7.1
Šakių raj. sav.	4.5	3.1	4.7	4.9	4.8	7.7
Vilkaviškio raj. sav.	3.5	2.4	5.2	5.1	6.2	9.7
Panevėžio apskritis	5.6	4.7	6.0	6.3	6.1	7.6
Panevėžio m. sav.	6.2	5.6	6.5	7.3	7.3	8.5
Biržų raj. sav.	5.6	3.6	5.0	5.2	3.6	5.6
Kupiškio raj. sav.	5.0	3.2	4.3	3.9	4.1	6.2
Pasvalio raj. sav.	2.6	2.5	3.0	3.7	4.7	7.3
Rokiškio raj. sav.	5.7	4.8	7.8	6.9	5.9	6.8
Šiaulių apskritis	5.1	4.6	7.1	7.1	6.8	9.0
Šiaulių m. sav.	4.6	4.0	6.4	6.4	6.4	8.8
Akmenės raj. sav.	7.5	7.7	8.6	10.9	13.5	16.2
Joniškio raj. sav.	5.1	4.2	6.9	7.9	6.1	8.7
Kelmės raj. sav.	5.0	5.7	9.8	7.5	8.0	10.2
Pakruojo raj. sav.	4.1	2.8	3.6	3.8	4.3	5.3
Radviliškio raj. sav.	6.2	5.0	8.8	7.8	7.0	8.2
Tauragės apskritis	10.7	9.7	12.6	12.0	8.3	8.8
Jurbarko raj. sav.	7.2	5.8	8.4	10.0	7.9	10.0
Šilalės raj. sav.	11.8	8.6	9.3	7.1	5.7	5.9
Tauragės raj. sav.	12.7	13.5	18.1	16.9	10.3	9.7
Telšių apskritis	3.4	2.9	7.4	7.4	5.0	6.4
Mažeikių raj. sav.	3.4	3.2	8.1	9.5	6.1	7.4
Plungės raj. sav.	1.9	1.3	3.3	3.3	3.3	5.3
Telšių raj. sav.	5.0	4.1	10.6	9.2	5.2	6.1
Utenos apskritis	5.9	4.4	6.4	6.9	6.7	7.0
Anykščių raj. sav.	3.8	1.9	4.4	3.6	3.1	3.7
Ignalinos raj. sav.	7.8	4.8	6.4	9.5	10.5	11.0
Molėtų raj. sav.	1.9	1.7	6.5	5.2	4.3	5.2
Utenos raj. sav.	7.3	6.7	6.6	7.0	5.9	6.6
Zarasų raj. sav.	7.0	6.3	8.9	8.0	6.9	6.1
Vilniaus apskritis	3.4	3.2	5.3	7.3	6.5	5.7
Vilniaus m. sav.	2.8	2.6	4.5	6.5	6.0	4.8
Šalčininkų raj. sav.	5.7	6.4	9.5	13.4	10.9	13.9
Širvintų raj. sav.	5.1	4.0	6.9	8.6	9.4	8.1
Švenčionių raj. sav.	7.2	7.3	11.0	13.2	10.3	10.9
Trakų raj. sav.	5.8	5.3	7.3	8.2	6.6	6.5
Ukmergės raj. sav.	6.6	4.6	8.5	10.1	8.8	8.5

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Iš viso	8.4	11.5	12.5	11.3	10.3	6.8
Alytaus apskritis	9.8	13.7	15.8	14.2	13.9	9.5

Alytaus m. sav.	7.6	11.8	11.9	10.0	9.9	7.0
Alytaus r. sav.			17.3	13.8	15.7	10.4
Druskininkų sav.	13.7	20.6	28.0	26.1	23.0	14.8
Lazdijų r. sav.	17.5	20.2	22.5	21.5	19.6	14.0
Varėnos r. sav.	7.8	9.0	9.9	10.3	10.6	7.3
Kauno apskritis	6.4	9.2	9.7	8.8	8.5	4.9
Birštono sav.			12.3	9.7	8.0	4.5
Jonavos r. sav.	14.4	18.9	21.6	19.7	17.5	10.2
Kaišiadorių r. sav.	5.5	8.6	10.2	9.1	7.2	3.8
Kauno m. sav.	5.8	8.5	8.5	7.9	7.8	4.1
Kauno r. sav.			9.9	9.2	8.9	4.8
Kėdainių r. sav.	4.9	7.5	8.1	6.6	6.6	5.1
Prienų r. sav.	4.2	7.4	7.6	6.7	6.1	4.0
Raseinių r. sav.	9.6	13.0	13.3	11.6	10.1	7.3
Klaipėdos apskritis	7.1	10.0	11.0	10.0	9.8	6.7
Klaipėdos m. sav.	5.9	8.8	9.2	8.2	8.8	6.3
Klaipėdos r. sav.			12.0	11.3	10.9	7.1
Kretingos r. sav.	5.9	7.1	7.4	6.1	5.6	3.4
Neringos sav.			6.0	8.1	7.0	4.1
Palangos m. sav.	9.1	12.5	14.2	13.8	10.7	7.5
Skuodo r. sav.	12.1	16.3	20.1	18.4	14.9	11.8
Šilutės r. sav.	10.8	14.7	15.5	14.5	14.8	8.3
Marijampolės apskritis	11.2	15.0	16.9	14.8	13.5	9.0
Kalvarijos sav.			21.6	18.0	16.3	11.6
Kazlų Rūdos sav.			13.1	11.0	11.7	6.1
Marijampolės sav.	11.6	16.1	16.6	14.3	11.4	6.9
Šakių r. sav.	9.6	13.7	16.6	16.5	16.3	11.1
Vilkaviškio r. sav.	11.6	13.9	17.2	14.2	14.0	10.6
Panevėžio apskritis	10.5	14.6	16.4	15.5	13.3	8.9
Biržų r. sav.	8.2	11.5	14.1	13.1	10.0	8.3
Kupiškio r. sav.	6.9	10.3	11.7	9.3	7.7	5.1
Panevėžio m. sav.	11.8	15.5	14.8	13.7	12.0	6.7
Panevėžio r. sav.			22.2	20.7	16.1	11.4
Pasvalio r. sav.	12.5	20.7	23.0	21.7	20.7	13.8
Rokiškio r. sav.	8.3	11.7	14.8	15.4	13.5	12.3
Šiaulių apskritis	12.5	16.3	16.5	14.2	11.8	7.7
Akmenės r. sav.	16.2	20.8	22.7	20.3	19.3	16.3
Joniškio r. sav.	11.0	16.6	20.7	18.0	15.6	12.4
Kelmės r. sav.	10.4	15.8	18.9	18.1	15.7	11.7
Pakruojo r. sav.	7.9	11.9	13.4	12.0	10.1	5.7
Radviliškio r. sav.	12.2	17.0	16.2	13.0	10.7	6.5
Šiaulių m. sav.	13.2	16.1	13.7	10.9	8.4	4.8
Šiaulių r. sav.			17.9	16.3	13.1	7.0
Tauragės apskritis	10.9	15.1	16.2	14.6	14.0	10.6
Jurbarko r. sav.	13.4	17.5	20.0	17.9	16.8	13.3
Pagėgių sav.			16.9	15.9	14.3	12.7
Šilalės r. sav.	6.3	9.4	11.2	10.3	10.1	8.6
Tauragės r. sav.	12.0	16.6	16.2	14.3	14.1	9.3
Telšių apskritis	9.1	13.0	15.7	15.9	14.4	10.0
Mažeikių r. sav.	10.6	15.8	21.9	23.7	21.0	15.2

Plungės r. sav.	7.6	11.0	11.5	9.4	8.4	5.7
Rietavo sav.			11.2	11.9	11.7	6.8
Telšių r. sav.	8.5	11.1	11.8	11.3	10.4	7.4
Utenos apskritis	8.2	10.7	12.0	11.0	10.4	7.5
Anykščių r. sav.	5.4	7.5	7.1	6.7	6.8	5.6
Ignalinos r. sav.	10.4	13.2	19.4	18.7	16.3	12.7
Molėtų r. sav.	5.8	7.9	8.2	7.3	6.4	5.4
Utenos r. sav.	9.1	12.4	14.4	12.6	11.9	9.3
Visagino sav.			12.9	12.0	12.6	6.3
Zarasų r. sav.	7.7	8.5	9.2	8.2	6.9	4.9
Vilniaus apskritis	6.8	9.2	10.0	8.7	7.6	5.2
Elektrėnų sav.			8.1	6.6	5.3	2.5
Šalčininkų r. sav.	16.7	20.3	20.6	21.1	18.8	12.8
Širvintų r. sav.	9.8	12.2	13.7	11.1	9.8	5.9
Švenčionių r. sav.	12.6	17.3	18.2	17.0	15.0	12.0
Trakų r. sav.	6.6	8.2	6.9	6.7	5.3	2.2
Ukmergės r. sav.	11.6	15.9	17.4	14.7	12.8	8.6
Vilniaus m. sav.	5.8	8.0	7.2	6.1	5.5	3.6
Vilniaus r. sav.			21.4	17.4	14.2	10.1

6 lentelė. Bedarbiai pagal amžiaus grupes ir lytį (vidutinis metinis skaičius; tūkstančiais)
(Statistikos departamento duomenimis)

Amžiaus grupės	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	226.7	249.0	273.7	284.0	224.4	203.9	184.4	132.9
15–19	14.1	14.7	13.6	10.6	7.0	9.3	6.1	3.3
20–24	34.6	41.9	40.5	39.9	28.8	29.5	24.9	17.4
25–29	32.6	33.3	32.9	35.3	27.5	24.0	19.0	12.1
30–34	37.2	40.6	43.8	35.8	27.0	23.8	21.0	16.5
35–39	30.6	38.9	37.3	41.1	31.9	24.0	23.5	15.5
40–44	22.6	30.5	31.0	40.2	32.0	28.6	28.1	18.4
45–49	23.3	21.5	29.3	31.8	25.2	21.0	21.4	19.9
50–54	20.7	18.0	25.8	27.1	25.8	21.7	20.3	16.9
55–59	9.8	8.8	15.7	17.7	15.1	14.0	14.0	10.3
60–64	1.0	0.8	2.8	4.2	4.2	6.5	5.2	2.4
65–74	0.1		0.9	0.3	0.0	1.4	0.8	0.1
Vyrai	130.9	140.5	158.5	165.6	121.1	105.4	90.6	67.1
15–19	9.3	9.5	10.9	7.2	5.0	5.0	3.7	1.9
20–24	22.4	25.5	22.7	26.8	15.6	15.3	14.7	10.6
25–29	20.0	18.1	20.6	21.0	15.8	15.9	11.2	6.9
30–34	22.2	24.6	25.8	19.6	14.6	12.5	10.7	9.3
35–39	16.2	22.3	22.3	23.0	15.8	13.4	9.6	6.3
40–44	11.6	15.3	15.7	22.3	17.1	13.9	13.3	9.3
45–49	12.6	9.7	14.2	16.6	11.6	9.4	9.1	8.2
50–54	9.8	7.8	13.0	13.1	12.7	9.4	8.8	7.2
55–59	5.9	6.8	10.3	11.9	8.9	5.8	5.3	4.9

60–64	0.8	0.8	2.1	3.9	4.1	4.5	4.1	2.2
65–74	0.1	...	0.8	0.2	...	0.4	0.2	0.1
Moterys	95.8	108.5	115.2	118.4	103.3	98.4	93.8	65.8
15–19	4.8	5.3	2.7	3.4	2.1	4.4	2.4	1.3
20–24	12.2	16.4	17.9	13.1	13.2	14.3	10.2	6.8
25–29	12.6	15.1	12.2	14.3	11.6	8.2	7.8	5.2
30–34	15.0	16.0	17.9	16.2	12.4	11.3	10.3	7.2
35–39	14.4	16.5	15.0	18.1	16.2	10.7	14.0	9.3
40–44	11.0	15.3	15.3	18.0	14.9	14.7	14.8	9.2
45–49	10.7	11.8	15.1	15.2	13.6	11.6	12.3	11.7
50–54	10.9	10.1	12.8	14.0	13.1	12.3	11.5	9.7
55–59	4.0	2.0	5.4	5.9	6.2	8.2	8.7	5.3
60–64	0.2		0.8	0.3	0.1	1.9	1.2	0.2
65–74			0.1	0.1	0.0	1.0	0.6	

7 lentelė. Nedarbo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį (vidutinis metinis skaičius; procentais)
(Statistikos departamento duomenimis)

Amžiaus grupės	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	13.2	14.6	16.4	17.4	13.8	12.4	11.4	8.3
15–19	30.2	32.3	44.9	46.5	38.4	45.2	41.1	29.3
20–24	20.9	25.8	27.0	28.6	20.9	21.8	20.2	14.4
25–29	14.0	14.5	14.8	16.8	13.5	12.1	9.8	6.3
30–34	15.5	17.0	19.2	15.8	11.9	10.5	9.4	7.6
35–39	11.6	14.8	14.7	16.4	13.3	10.4	10.4	6.9
40–44	10.4	13.6	13.4	16.8	12.8	11.4	11.3	7.4
45–49	11.8	11.1	15.3	16.7	12.9	10.5	10.2	9.2
50–54	13.1	11.4	16.1	16.8	15.4	12.4	11.7	9.8
55–59	8.2	7.5	13.1	14.8	12.6	11.5	11.3	8.3
60–64	2.1	1.8	5.8	9.1	8.5	11.5	8.7	3.8
65–74	0.3		3.0	1.2	0.2	5.8	4.5	0.3
Vyrai	14.7	16.2	18.8	19.9	14.6	12.7	11.0	8.2
15–19	31.2	34.1	50.6	48.5	41.8	39.9	37.2	26.7
20–24	23.6	28.1	27.1	33.8	20.2	19.7	20.3	14.9
25–29	16.0	15.1	18.2	19.1	14.9	15.3	10.7	6.8
30–34	17.5	20.1	22.0	16.8	12.6	10.8	9.2	8.4
35–39	12.3	17.2	17.6	18.4	12.9	11.3	8.5	5.6
40–44	11.2	14.1	14.3	19.6	14.1	11.5	11.0	7.6
45–49	13.5	11.0	15.6	18.5	12.5	10.0	9.2	8.0
50–54	13.3	11.1	18.2	18.0	16.5	11.7	10.8	9.0
55–59	8.4	9.9	16.4	18.5	14.4	9.8	9.2	8.6
60–64	2.7	2.9	7.0	12.8	13.4	13.2	10.5	5.6
65–74	0.5		5.4	2.0		2.7	2.4	0.6

Moterys	11.6	13.0	13.9	14.7	12.9	12.2	11.8	8.3
15–19	28.5	29.4	30.8	42.6	32.2	53.4	49.1	34.2
20–24	17.1	22.8	27.0	21.7	21.9	24.5	20.2	13.8
25–29	11.6	13.9	11.2	14.2	11.9	8.6	8.7	5.8
30–34	13.3	13.7	16.3	14.7	11.1	10.2	9.6	6.9
35–39	11.0	12.4	11.9	14.4	13.6	9.4	12.2	8.2
40–44	9.7	13.1	12.7	14.3	11.5	11.3	11.6	7.2
45–49	10.2	11.3	15.0	15.1	13.3	11.0	11.0	10.3
50–54	12.9	11.7	14.5	15.9	14.5	13.0	12.4	10.6
55–59	8.0	4.1	9.4	10.4	10.8	13.1	13.0	8.0
60–64	1.2		4.0	1.7	0.4	8.8	5.5	0.7
65–74			0.7	0.5	0.5	10.0	7.0	

8 lentelė. Bedarbių išsilavinimas (vidutinis metinis skaičius; tūkstančiais)
(Statistikos departamento duomenimis)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	226.7	249.0	273.7	284.0	224.4	203.9	184.4	132.9
Aukštasis	17.3	19.2	19.3	19.0	16.6	18.5	19.6	12.4
Aukštesnysis				14.9	10.5	8.9	10.8	6.4
Specialusis vidurinis	44.9	51.6	58.6	47.8	39.9	33.2	29.9	19.7
Povidurinis				26.8	17.8	15.3	18.7	13.1
Vidurinis su profesine kvalifikacija	45.3	57.1	62.9	33.8	23.6	24.9	21.7	20.0
Vidurinis	61.5	62.1	62.7	77.3	64.8	58.9	49.4	33.2
Pagrindinis su profesine kvalifikacija	18.8	21.7	23.9	18.7	13.1	11.2	6.7	6.3
Pagrindinis	32.1	33.3	40.8	38.5	34.0	28.2	23.9	17.8
Pradinis su profesine kvalifikacija				2.3	1.9	1.7	0.9	1.8
Pradinis	6.7	4.1	5.5	4.9	2.4	3.1	2.8	2.2
Vyrai	130.9	140.5	158.5	165.6	121.1	105.4	90.6	67.1
Aukštasis	7.7	7.6	9.2	10.0	7.4	7.7	6.9	5.8
Aukštesnysis				7.2	4.2	4.4	5.3	2.5
Specialusis vidurinis	21.2	22.2	27.1	23.8	16.8	14.9	11.8	7.4
Povidurinis				11.9	9.1	7.2	8.1	5.3
Vidurinis su profesine kvalifikacija	28.4	36.9	38.9	24.0	15.6	16.4	14.8	11.7
Vidurinis	33.1	31.6	32.6	40.5	32.5	23.8	21.7	16.0
Pagrindinis su profesine kvalifikacija	14.2	16.9	19.4	15.7	11.0	9.4	4.8	4.1
Pagrindinis	21.0	22.0	26.6	26.4	20.9	17.9	14.1	10.9
Pradinis su profesine kvalifikacija				2.3	1.4	1.4	0.8	1.5
Pradinis	5.2	3.2	4.8	3.9	2.2	2.3	2.2	1.9

Moterys	95.8	108.5	115.2	118.4	103.3	98.4	93.8	65.8
Aukštasis	9.6	11.6	10.1	9.0	9.2	10.8	12.7	6.6
Aukštesnysis				7.7	6.3	4.5	5.4	3.9
Specialusis vidurinis	23.7	29.4	31.5	24.0	23.0	18.3	18.1	12.3
Povidurinis				14.9	8.7	8.1	10.6	7.8
Vidurinis su profesine kvalifikacija	16.9	20.1	24.0	9.8	8.0	8.5	6.9	8.4
Vidurinis	28.4	30.4	30.1	36.8	32.3	35.1	27.8	17.1
Pagrindinis su profesine kvalifikacija	4.6	4.8	4.5	3.1	2.0	1.7	1.9	2.2
Pagrindinis	11.0	11.3	14.2	12.1	13.1	10.4	9.8	6.9
Pradinis su profesine kvalifikacija					0.5	0.3	0.1	0.3
Pradinis	1.5	0.9	0.7	1.1	0.1	0.7	0.6	0.4

9 lentelė. Bedarbiai pagal nedarbo trukmę ir lytį (vidutinis metinis skaičius; tūkstančiais)
(Statistikos departamento duomenimis)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	226.7	249.0	273.7	284.0	224.4	203.9	184.4	132.9
Iki mėn.	...	2.8	13.0	16.6	15.8	15.3	11.0	9.6
1–2 mėn.	35.8	39.4	33.2	23.5	17.7	18.6	13.8	10.7
3–5 mėn.	26.7	50.5	44.9	33.9	28.4	29.9	25.1	16.5
6–11 mėn.	40.3	60.3	40.4	43.0	39.4	37.8	36.2	23.2
1 metai ir daugiau	123.8	96.0	142.2	167.0	123.3	102.3	98.2	72.9
Vyrai	130.9	140.5	158.5	165.6	121.1	105.4	90.6	67.1
Iki mėn.	...	1.1	7.9	9.2	9.0	8.6	5.7	5.9
1–2 mėn.	22.5	22.4	19.5	13.5	9.8	9.1	7.4	4.7
3–5 mėn.	16.8	27.7	23.9	20.5	16.4	16.5	12.8	8.3
6–11 mėn.	22.4	31.3	22.5	21.8	19.0	19.6	17.4	12.0
1 metai ir daugiau	69.2	58.1	84.7	100.6	66.9	51.7	47.3	36.2
Moterys	95.8	108.5	115.2	118.4	103.3	98.4	93.8	65.8
Iki mėn.	...	1.7	5.1	7.4	6.7	6.8	5.4	3.7
1–2 mėn.	13.3	17.0	13.7	10.0	7.9	9.5	6.4	6.0
3–5 mėn.	9.9	22.8	21.0	13.4	11.9	13.4	12.4	8.2
6–11 mėn.	17.9	29.0	17.8	21.2	20.4	18.1	18.7	11.1
1 metai ir daugiau	54.6	37.9	57.5	66.4	56.3	50.6	50.9	36.8

10 lentelė. Nedarbo lygis Europos Sąjungoje (procentais)
(Statistikos departamento duomenimis)

	2000	2001	2002	2003	2004
ES-25	8.6	8.4	8.7	8.9	9.0
ES-15	7.6	7.2	7.6	7.9	8.0
Airija	4.3	3.9	4.3	4.6	4.5
Austrija	3.7	3.6	4.2	4.3	4.5
Belgija	6.9	6.7	7.3	8.0	7.8
Čekijos Respublika	8.7	8.0	7.3	7.8	8.3
Danija	4.4	4.3	4.6	5.6	5.4
Estija	12.5	11.8	9.5	10.2	9.2
Graikija	11.3	10.8	10.3	9.7	10.5
Ispanija	11.3	10.6	11.3	11.3	10.8
Italija	10.1	9.1	8.6	8.4	8.0
Jungtinė Karalystė	5.4	5.0	5.1	4.9	4.7
Kipras	5.2	4.4	3.9	4.5	5.0
Latvija	13.7	12.9	12.6	10.4	9.8
Lenkija	16.4	18.5	19.8	19.2	18.8
Lietuva	16.4	17.4	13.8	12.4	11.4
Liuksemburgas	2.3	2.1	2.8	3.7	4.2
Malta	6.8	7.7	7.7	8.0	7.3
Nyderlandai	2.8	2.2	2.8	3.7	4.6
Portugalija	4.1	4.0	5.0	6.3	6.7
Prancūzija	9.1	8.4	8.9	9.5	9.7
Slovakija	18.7	19.4	18.7	17.5	18.0
Slovėnija	6.6	5.8	6.1	6.5	6.0
Suomija	9.8	9.1	9.1	9.0	8.8
Švedija	5.6	4.9	4.9	5.6	6.3
Vengrija	6.3	5.6	5.6	5.8	5.9
Vokietija	7.2	7.4	8.2	9.0	9.5